

promemior

från SCB

Informationsenheten

November 1974

Nr 1974:5

ELEVER I OBLIGATORISKA SKOLOR 1847 – 1962

PUPILS IN COMPULSORY SCHOOLS IN SWEDEN 1847 – 1962

Utgivare: Statistiska centralbyrån, Fack, 102 50 Stockholm

Promemior från SCB ges ut intermittent. Beställning kan göras hos Statistiska centralbyrån, Distributionsdetaljen, Box 902, 701 22 Örebro, tel 019/14 03 20.

Published by the National Central Bureau of Statistics, Fack, S-102 50 Stockholm, Sweden

These reports are issued from time to time. They may be obtained from the National Central Bureau of Statistics, Box 902, S-701 22 Örebro, Sweden.

Historisk statistik för Sverige

Denna serie innehåller längre tidsserier av äldre statistik från 1700-talet fram till 1998 och i något fall från 1600 -talet inom olika ämnesområden, såsom befolkning, väderlek, lantmäteri, jordbruk, utrikeshandel och skolan.

Bakgrund till Historisk statistik för Sverige

Historisk statistik för Sverige : bakgrund och problematik [artikel] / Margit Vinge. – Ingår i : Historielärarnas förenings årsskrift ; 1974, s. 48-52

Böckerna i serien Historisk statistik för Sverige

- Historisk statistik för Sverige. Del 1, Befolkning 1720-1967 = Population 1720-1967. – 2. uppl. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1969. – 144 s. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Del 2, Väderlek, lantmäteri, jordbruk, skogsbruk, fiske t.o.m. år 1955 = Climate, land surveying, agriculture, forestry, fisheries -1955. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1969. – [1], 94 s., 16 pl.-s. : diagr., tab. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Del 3, Utrikeshandel 1732-1970 = Foreign trade 1732-1970. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1972. – 346 s. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller : utöver i del I och del II publicerade t.o.m. år 1950 = Statistical survey. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1960. – 18, 284 s. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Historisk statistik för Sverige. Yrkesfördelning 1751-1800 enligt Tabellverket och andra källor : studier i Östergötlands äldsta tabellverk = [Breakdown by occupations 1751-1800 by the Statistical Committee] : [studies of Östergötland] / [utarb. av Yngve Frizell]. – Statistiska centralbyrån (SCB), 1992. – 40 s. : diagr., tab. – (Historisk statistik för Sverige) (Sveriges officiella statistik)
- Befolkningsutvecklingen under 250 år : historisk statistik för Sverige = [Population development in Sweden in a 250-year perspective]. – Statistiska centralbyrån, 1999. – 162 s. : tab. – (Demografiska rapporter ; 1999:2) (Historisk statistik för Sverige)
- Elever i obligatoriska skolor 1847-1962 = Pupils in compulsory schools in Sweden 1847-1962 / [Statistiska centralbyrån ; utarb. av Margit Vinge]. – 86 s. – (Promemorior från SCB ; 1974:5) (Historisk statistik för Sverige)
- Elever i icke-obligatoriska skolor 1864-1970 = Pupils in secondary schools in Sweden 1864-1970 / [Statistiska centralbyrån ; utarb. av Margit Vinge]. – 203 s. : tab. – (Promemorior från SCB ; 1977:11) (Historisk statistik för Sverige)
- Elever i skolor för yrkesutbildning 1844-1970 = Pupils in schools of vocational education in Sweden 1844-1970 / [Statistiska centralbyrån ; utarb. av Margit Vinge]. – 306 s. : diagr., tab. – (Promemorior från SCB ; 1984:2) (Historisk statistik för Sverige)

promemior

från SCB

Informationsenheten

November 1974

Nr 1974:5

ELEVER I OBLIGATORISKA SKOLOR 1847 – 1962

PUPILS IN COMPULSORY SCHOOLS IN SWEDEN 1847 – 1962

Utgivare: Statistiska centralbyrån, Fack, 102 50 Stockholm

Promemior från SCB ges ut intermittent. Beställning kan göras hos Statistiska centralbyrån, Distributionsdetaljen, Box 902, 701 22 Örebro, tel 019/14 03 20.

Published by the National Central Bureau of Statistics, Fack, S-102 50 Stockholm, Sweden

These reports are issued from time to time. They may be obtained from the National Central Bureau of Statistics, Box 902, S-701 22 Örebro, Sweden.

Förord

Inom SCB bearbetas för närvarande utbildningsstatistik med sikte på publicering i del 4 av Historisk statistik för Sverige (HS 4). Arbetet grundas på såväl otryckt som tryckt material och beräknas pågå under flera år. Därvid sammanställs tabeller jämte kommentarer och diagram för begränsade avsnitt. Avsikten är att successivt publicera resultaten i föreliggande serie Promemorior från SCB för att göra dem tillgängliga för forskning och kritisk bedömning efterhand som de framkommer och i förhoppning om att kunna inhämta synpunkter som kan beaktas före utarbetandet av HS 4.

Det avsnitt som härmed presenteras avser elever i obligatoriska skolor fram till grundskolans införande. Tabellerna omspänner åren 1847–1962. Texten berör i undantagsfall även förhållanden före eller efter denna period. Nästa avsnitt beräknas avse elever i icke-obligatoriska skolor utom yrkesskolor. Det tredje avsnittet kommer sannolikt att avse lärare i olika skolformer samt lärarutbildning. I olika senare avsnitt behandlas utbildningen i grundskola och gymnasiala skolor, vid universitet och högskolor, inom hela yrkesutbildningsområdet osv. Utbildningskostnader för samhället och den enskilde torde också komma att behandlas liksom utbildningsnivåer, social rekrytering och andra övergripande frågor berörande hela utbildningsväsendet.

Tillgänglig statistik belyser huvudsakligen den kvantitativa utvecklingen, t ex hur många år och under hur stor del av året som barn i olika delar av landet gick i skola förr och nu. Uppgifter om utbildningens mål och innehåll och om viktiga organisatoriska förändringar får i regel sökas i andra källor än den officiella statistiken, bl a i offentliga utredningar, riksdagstryck och författningar. Sådana uppgifter meddelas i föreliggande rapport i den mån de ansetts erforderliga som bakgrund till tabellerna.

Statistiken över skolväsendet bearbetades till och med läsåret 1918/19 av ecklesiastikdepartementet, därefter under fyra årtionden av skolöverstyrelsen (utom i fråga om delar av yrkesutbildningen) och från läsåret 1960/61 av SCB. Källorna till den statistik som härmed framläggs har till och med läsåret 1929/30 huvudsakligen utgjorts av tryckta redogörelser men för tiden därefter så gott som uteslutande av otryckt material som förvaras i SCBs arkiv.

Föreliggande rapport har utarbetats av för närvarande avdelningsdirektören Margit Vinge. Medhjälpare vid tabellarbetet har varit kontorsskrivaren Aina Hüge och kansli-skrivaren Monica Duske. Översättningen till engelska har gjorts av fru Nancy Adler.

Stockholm i november 1974

ERIK LUNDÉN

Thore Grönqvist

Foreword

Early education statistics from the 1840's onwards are at present being analysed at the National Central Bureau of Statistics (SCB) with a view to publication in part 4 of Historical Statistics of Sweden (HS 4). Both printed and unprinted material is being included and work on the project is expected to continue for several years. Tables will be compiled, and commentaries and diagrams added for certain delimited spheres. The results are to be published as they are ready in the current series of SCB Memoranda. In this way they will be available for research and critical evaluation as they appear; also, any opinions expressed can be taken into account before the final preparation of HS 4.

The present instalment concerns pupils in compulsory schools until the time of the introduction of the comprehensive school system. The tables cover the period 1847–1962. In a few cases the text also touches on conditions earlier and later than this. The next instalment is intended to cover pupils in the non-compulsory schools, excluding vocational schools. The third instalment will probably deal with teachers in the different types of school, and with teachers' training. Later instalments will deal with education in other schools, at universities and colleges, in vocational training as a whole, etc. The cost of education to the country as a whole and to the individual will probably also be taken up, as well as levels of education, social recruitment, and other more general matters relating to the educational system as a whole.

The official statistics available serve mainly to illustrate quantitative developments, for example how many years, and how much of each year, children in different parts of the country have attended school in earlier periods and at the present time. Facts about the goals and the content of the education provided, and about any major organizational changes, generally have to be sought elsewhere, for instance in the findings of public investigations, and in Riksdag publications and statutes. This kind of information will be included in the present report insofar as it seems necessary as a background to the tables.

Until the school year 1918/19, statistics concerning the school system were kept by the Ministry of Education and Ecclesiastical Affairs. For the next four decades they were kept by the National Board of Education (except for some parts of the vocational education system) and since the school year 1960/61 by SCB. Printed reports provided the main source of the statistics presented below for the period up to and including the school year 1929/30. From then on unprinted material lodged in the archives of SCB has provided almost all the source material.

The present report has been prepared by Margit Vinge. Aina Hüge and Monica Duske have helped with the tables. Nancy Adler translated the Swedish version into English.

Stockholm, November 1974

ERIK LUNDÉN

Thore Grönqvist

Innehåll

Contents

9	1	<i>Skolväsendets ledning</i>	1	<i>Administration of the school system</i>
9	1.1	Central ledning	1.1	Central administration
9	1.2	Regional ledning	1.2	Regional administration
10	1.3	Lokal ledning	1.3	Local administration
11	2	<i>Folkskolestatistikens organisation</i>	2	<i>Organization of primary school statistics</i>
11	2.1	Tiden före 1842	2.1	Before 1842
12	2.2	Tiden 1842--1920	2.2	For the period 1842 to 1920
14	2.3	Tiden 1921--1959	2.3	For the period 1921 to 1959
17	2.4	Tiden 1960--1962	2.4	For the period 1960 to 1962
18	3	<i>Kommentarer till tabellerna</i>	3	<i>Comments on the tables</i>
20	4	<i>Eleverna och skolutvecklingen</i>	4	<i>Pupils during the different stages of development in the school system</i>
20	4.1	Begreppet skolplikt	4.1	The concept of compulsory school attendance
21	4.2	Den obligatoriska skolgångens omfattning	4.2	Scope of compulsory school attendance
24	4.3	Läsårets längd i den obligatoriska skolan	4.3	Length of the school year in the compulsory schools
25	4.4	Skolformer i den obligatoriska skolan	4.4	Types of school in the compulsory school system
27	4.5	Specialundervisning	4.5	Special schooling
28	4.6	Specialsolor och särskolor	4.6	Schools for the physically and mentally handicapped
28	4.6.1	Skolor för synskadade	4.6.1	Schools for visually handicapped children
30	4.6.2	Skolor för hörsel- och talskadade	4.6.2	Schools for hearing and speech handicapped children
32	4.6.3	Skolor för psykiskt utvecklingsstörda	4.6.3	Schools for mentally handicapped children
33	4.7	Nomadskolor	4.7	Schools for nomadic Lapps
34	4.8	Fortsättningskolor	4.8	Continuation courses
36	4.9	Försöksverksamheten med nio-årig enhetsskola	4.9	Nine-year experimental comprehensive school
40		<i>Sammanfattning på engelska</i>		<i>English summary</i>
47		<i>Engelsk ordlista</i>		<i>List of terms</i>
49		<i>Tabeller</i>		<i>Tables</i>
49	1.1	Barn 7--14 år som erhållit respektive saknat undervisning år 1868	1.1	Children 7--14 years old: recipients and non-recipients of schooling, 1868

50	1.2 Barn 7-14 år: relativ fördelning efter antal närvarodagar i skolan och skolvägens längd år 1868	1.2 Children 7-14 years old: relative distribution according to number of days of attendance and distance to walk to school, 1868
51	1.3 Barn 7-14 år som erhållit resp saknat undervisning 1871-1919	1.3 Children 7-14 years old: recipients and non-recipients of schooling, 1871-1919
52	1.4 Barn 7-14 år som erhållit resp saknat undervisning: relativ fördelning 1871-1919	1.4 Children 7-14 years old: recipients and non-recipients of schooling, relative distribution 1871-1919
53	1.5 Barn 7-14 år som erhållit resp saknat undervisning 1920-1959	1.5 Children 7-14 years old: recipients and non-recipients of schooling, 1920-1959
54	1.6 Barn 7-14 år som erhållit resp saknat undervisning: relativ fördelning 1920-1959	1.6 Children 7-14 years old: recipients and non-recipients of schooling, relative distribution 1920-1959
55	2.1 Barn 7-14 år i fasta och flyttande skolor 1847-1881	2.1 Children 7-14 years old, in fixed and ambulatory schools 1847-1881
56	2.2 Barn 7-14 år i fasta och flyttande skolor 1882-1901	2.2 Children 7-14 years old, in fixed and ambulatory schools 1882-1901
57	2.3 Barn 7-14 år i fasta och flyttande skolor, länsvis 1882 och 1890	2.3 Children 7-14 years old, in fixed and ambulatory schools, by county 1882 and 1890
58	2.4 Barn 7-14 år i fasta och flyttande skolor: relativ fördelning länsvis 1882 och 1890	2.4 Children 7-14 years old, in fixed and ambulatory schools: relative distribution by county 1882 and 1890
59	3.1 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform 1901-1919	3.1 Pupils in primary schools: distribution by type of school 1901-1919
60	3.2 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform, på landsbygden och i städerna 1901-1919	3.2 Children in primary schools: distribution according to type of school in the rural areas and the towns 1901-1919
61	3.3 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform, länsvis år 1901	3.3 Pupils in primary schools: distribution according to type of school, by county 1901
62	3.4 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform, länsvis år 1901	3.4 Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school, by county 1901
63	3.5 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform vt 1920-1959 samt ht 1959-1961	3.5 Pupils in primary schools: distribution according to type of school, spring terms 1920-1959 and autumn terms 1959-1961
64	3.6 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform på landsbygden och i städerna vt 1920-1955 samt ht 1959	3.6 Pupils in primary schools: distribution according to type of school, in the rural areas and in the towns, spring terms 1920-1955 and autumn term 1959
65	3.7 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform vt 1920-1959 samt ht 1959 och 1961	3.7 Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school, spring terms 1920-1959 and autumn terms 1959 and 1961

66 3.8 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform, länsvis vt 1920   67 3.9 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform, länsvis vt 1940   68 3.10 Elever i folkskolorna: fördelning efter klasstyp, länsvis ht 1959   69 3.11 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform (klasstyp) länsvis vt 1920 och 1940 samt ht 1959
<p>70 4.1 Elever i åk 9 i försöksskolan: fördelning efter linjer 1953/54 – 1961/62</p> <p>71 4.2 Elever i 9 y i försöksskolan: fördelning efter utbildningsgrenar 1953/54–1961/62</p> <p>72 4.3 Elever i specialklasser vt 1945–1959 samt ht 1959–1961</p> <p>73 4.4 Elever i specialskolor och särskolor ht 1919–1960</p> <p>74 4.5 Elever i fortsättnings- och ersättningsskolor av 1918 års typ 1919/20–1958/59</p> <p>75 4.6 Elever i allmänna och yrkesbestämda fortsättningskolor av 1918 års typ på landsbygden och i städerna 1919/20–1958/59</p>
<p>76 <i>Diagram</i></p>
<p>76 1 Barn 7–14 år i fasta och flyttande skolor: relativ fördelning 1865–1901</p> <p>76 2 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform 1901–1919</p> <p>77 3 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform 1920–1959</p> <p>78 4 Elever i årskurs 9 i försöksskolan: relativ fördelning efter linjer 1955/56–1961/62</p> <p>79 5 Elever i vissa slag av specialklasser: relativ fördelning 1946–1960</p> <p>80 6 Elever i hjälpklasser och övriga specialklasser 1946–1960</p> | <p>3.8 Pupils in primary schools: distribution according to type of school, by county, spring term 1920</p> <p>3.9 Pupils in primary schools: distribution according to type of school, by county, spring term 1940</p> <p>3.10 Pupils in primary schools: distribution according to type of class, by county, autumn term 1959</p> <p>3.11 Pupils in primary schools: relative distribution according type of school (type of class) by county, spring terms 1920 and 1940 and autumn term 1959</p>
<p>4.1 Pupils in grade 9 in the experimental comprehensive schools: distribution according to stream 1953/54–1961/62</p> <p>4.2 Pupils in grade 9 y (vocationally oriented) in the experimental comprehensive schools: distribution according to vocational orientation 1953/54–1961/62</p> <p>4.3 Pupils in special classes, spring terms 1945–1959 and autumn terms 1959–1961</p> <p>4.4 Pupils in schools for the handicapped, autumn terms 1919–1960</p> <p>4.5 Pupils taking continuation courses and supplementary courses of the 1918 type, 1919/20–1958/59</p> <p>4.6 Pupils in general and vocational continuation courses of the 1918 type, in the rural areas and in the towns 1919/20–1958/59</p>
<p><i>Diagrams</i></p>
<p>1 Children 7–14 years old in fixed and ambulatory schools: relative distribution 1865–1901</p> <p>2 Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school 1901–1919</p> <p>3 Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school 1920–1959</p> <p>4 Pupils in grade 9 in the experimental comprehensive schools: relative distribution according to streams</p> <p>5 Pupils in certain types of special classes: relative distribution 1946 – 1960</p> <p>6 Pupils in certain kinds of special classes 1946–1960</p> |
|---|--|

81	7 Elever i specialskolor och särskolor 1923–1959	7 Pupils in schools for the handicapped, 1923–1959
82	8 Elever i allmänna och yrkesbestämda fortsättningsskolor 1920/21–1958/59	8 Pupils in general and vocationally oriented continuation courses, 1920/21–1958/59
83	9 Elever i fortsättningsskolor på landsbygden och i städerna 1920/21–1958/59	9 Pupils in continuation courses in the rural areas and in the towns 1920/21–1958/59
84	<i>Bilagor</i>	<i>Appendices</i>
84	A Förkortningar	A Abbreviations
85	B Källor och litteratur	B Sources and bibliography

1 Skolväsendets ledning

1.1 Central ledning

Den direkta centrala ledningen av undervisningsväsendet utövades av ecklesiastikdepartementet sedan dess tillkomst år 1840. Jfr prop 1904:50. År 1858 upprättades inom departementet en särskild byrå för undervisningsväsendet, vilken år 1864 uppdelades i två, en för den högre undervisningen och en för folkundervisningen. Genom beslut av 1904 års riksdag inrättades från den 1 jan 1905 ett centralt ämbetsverk kallat överstyrelsen för rikets allmänna läroverk. Benämningen ändrades till *läroverksöverstyrelsen* fr o m 1914 i samband med att ett motsvarande ämbetsverk, *folkskolöverstyrelsen*, inrättades för tillsyn över den allmänna folkundervisningen. (Prop 1913:204 hade föreslagit en för allmänna läroverk och folkundervisning gemensam skolöverstyrelse, men riksdagens beslut avvek sålunda från detta förslag.) I prop 1918:96 föreslogs, att en särskild överstyrelse skulle inrättas för yrkesundervisningen, men detta förslag bifölls ej av riksdagen, som i stället beslöt att den centrala ledningen av lärlings- och yrkesskolorna inom industri och hantverk samt handel och husligt arbete från den 1 jan 1919 skulle sammanföras med ledningen av folkundervisningen till ett gemensamt ämbetsverk, som fick namnet *skolöverstyrelsen*. Redan 1919 års riksdag beslöt att de båda överstyrelserna skulle sammanslås fr o m 1920 till en gemensam skolöverstyrelse (SÖ). Denna bestod till en början av 3 avdelningar, en läroverksavdelning, en folkskolavdelning och en yrkesskolavdelning. SÖ har sedan omorganiserats vid flera tillfällen. Bl a överfördes den statistiska avdelningen år 1921 från ecklesiastikdepartementet till SÖ, där en statistisk avdelning inrättades, som efter SÖs omorganisation år 1952 ombildades till SÖs statistiska kontor. Dess verksamhet överfördes den 1 juli 1960 till SCB. Se kap 2.

Under 1930-talet framfördes från olika håll krav på att den centrala ledningen av yrkesutbildningen skulle förstärkas med särskild sakkunskap om arbetsmarknaden. Två olika utredningsförslag framlades. Enligt det ena (SOU 1938:14) borde SÖ förstärkas, enligt det andra (SOU 1938:54) borde yrkesutbildningen ledas av ett särskilt ämbetsverk. 1943 års riksdag valde det senare alternativet och beslöt att yrkesskolavdelningen skulle utbrytas ur SÖ och ombildas till ett fristående ämbetsverk, *överstyrelsen för yrkesutbildning* (KÖY), fr o m 1944. Många grenar av yrkesutbildningen leddes emellertid sedan gammalt av andra ämbetsverk, bl a lantbruksstyrelsen, medicinalstyrelsen, skogsstyrelsen och socialstyrelsen, och dessutom ansvarade SÖ fortfarande för åtskilliga uppgifter i samband med

yrkesutbildningen, även sedan KÖY bildats. Se SOU 1962:28. Olägenheterna av splittringen inom den centrala ledningen av yrkesutbildningen påtalades i flera sammanhang. I huvudsaklig överensstämmelse med förslag av 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning beslöt 1963 och 1964 års riksdagar att *SÖs och KÖYs verksamhetsområden skulle läggas under ett nytt ämbetsverk, kallat skolöverstyrelsen*, och att dit också skulle föras viss yrkesutbildning, som sorterade under andra verk. Se prop 1963:144 och 1964:83 resp SU 1963:46 och 1964:113. Beslutet trädde i kraft den 1 okt 1964.

1.2 Regional ledning

I 1686 års kyrkolag ålades *biskoparna* att ha uppsikt över gymnasier och övriga skolor inom stiftet. I fråga om de *allmänna läroverken* kom denna uppsikt efterhand att inskränka sig till att biskopen var eforus och i denna egenskap hade att vaka över framför allt kristendomsundervisningen. I övrigt hade han huvudsakligen formella funktioner, i synnerhet efter tillkomsten av läroverksöverstyrelsen. Eforatet avvecklades i samband med att länskolnämnderna inrättades år 1958. Se nedan.

I fråga om *folkundervisningen* utövade biskop och domkapitel alltsedan folkskolans tillkomst den regionala ledningen. Jfr bl a § 65 i 1921 års folkskolestadga. Ännu så sent som i 1936 års lag om domkapitel stadgades att en av ledamöterna skulle äga särskild sakkunskap på folkundervisningens område. I skolstyrelseutredningens betänkande (SOU 1955:31) redovisas på s 181 ff de ärenden rörande folkskolorna som domkapitlen hade att handlägga vid mitten av 1950-talet.

Statliga folkskolinspektörer förordnades första gången år 1861 till ett antal av 20. Till en början var uppdraget oftast en bisyssla. Varje skolinspektör hade att inom ett bestämt distrikt besöka de där befintliga skolorna och avge inspektionsberättelser dels varje år till vederbörande domkapitel, dels efter två års förlopp till ecklesiastikdepartementet. Se BiSOS P 1882, s 9. Antalet inspektörer ökades efterhand. Den 1 jan 1951 indelades hela riket i 51 inspektionsområden. Till grund för indelningen lades de borgerliga kommunerna och länen, ej som förut församlingarna och stiftet. Liksom förut var en folkskolinspektör ensam befattningshavare inom varje område. Ursprungligen utövade folkskolinspektörerna inga myndighetsfunktioner. I den mån rätten att besluta i viss fråga inte tillkom den lokala skolstyrelsen utan överordnad myndighet var det domkapit-

let (i vissa fall länsstyrelsen) eller SÖ, ej inspektören som hade att fatta beslut. Se prop 1956:182, s 137 f. Efterhand fick de dock beslutanderätt i vissa frågor. Se SFH 6, s 56 f.

Den 1 juli 1958 infördes en helt ny organisation, varigenom domkapitlens befattning med skolärendena upphörde. På grundval av förslag som framlagts av 1951 års skolstyrelseutredning beslöt nämligen 1956 års riksdag att regionala statliga myndigheter, *länsskolnämnder*, skulle inrättas i alla län. (För Stockholms stad fullgjorde SÖ resp KÖY till en början en länsskolnämnds uppgift, men från 1 juli 1964 inrättades en gemensam mellaninstans för Stockholms stad och län.)

Länsskolnämnderna fick närmast under vederbörande centrala statliga myndighet inseende över såväl obligatoriska som flertalet icke-obligatoriska skolor. En väsentlig del av länsskolnämndernas arbetsuppgifter består av utvecklingsarbete, planering och rådgivning inom skolväsendet. De tillsätter också flertalet ordinarie lärare, granskar statsbidragsansökningar osv.

Länsskolnämnd består enligt 22 § skollagen av nio inom länet bosatta ledamöter. Två av dessa utses av Konungen, den ena bland arbetsgivare och den andra bland arbetstagare inom länet. En ledamot utses av SÖ, en av länsstyrelsen och 5 av landstinget.

Hos nämnden finns förutom andra befattningshavare en eller flera skolinspektörer, av vilka en är länskolinspektör och tillika chef för nämndens kansli. Skolinspektörerna, som ersatt de förutvarande folkskolinspektörerna, har i stort sett likartade arbetsuppgifter som dessa med ett viktigt undantag. Deras arbetsområde har vidgats till att i princip avse hela skolväsendet inom länet.

1.3 Lokal ledning

Även på det lokala planet var den obligatoriska skolan till en början en kyrklig angelägenhet. Enligt 1842 års folkskolestadga var åläggandet att hålla skola knutet till »varje stadsförsamling och varje socken på landsbygden», och vidare ålag det prästerskapet att utöva en sorgfällig uppsikt i synnerhet över religionsundervisningen. Genom 1862 års kommunalförordningar fastslogs att den lokala skolstyrelsen skulle utgöras av ett *skolråd*, som valdes av och sorterades under kyrkostämman, ej kommunalstämman. Varje församling utgjorde sålunda i regel ett *skoldistrikt*, men ibland kunde ett skoldistrikt bestå av två eller flera församlingar som förenat sig om en skola.

För Stockholm och Göteborg gällde särskilda bestämmelser. Även i vissa andra städer med stadsfullmäktige överflyttades folkskoleväsendet efterhand till den borgerliga kommunen i kraft av en särskild lag (SFS 1909:81). Jfr SFH 4, s 94 ff. I lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse föreskrevs visserligen fortfarande att de territoriella församlingarna själva skulle vårda folk- och fortsättnings-skolorna i församlingen, men enligt en samma dag utfärdad lag om skolstyrelse i vissa kommuner (SFS 1930:262) var kommuner som sammanföll med skoldistrikt undantagna i

de fall då de hade kommunal- eller stadsfullmäktige. I dessa kommuner skulle den obligatoriska skolan tillhöra den borgerliga kommunen och skolrådet ersättas av en *folkskolestyrelse*, som även kunde vara styrelse för fortsattningsskolan.

Övergången från kyrkligt till borgerligt huvudmannaskap fortskred sedan snabbt, och vid 1955 års ingång sorterade folkskoleväsendet under församlingen i endast tolv av rikets kommuner. Då trädde en lagändring i kraft som föreslagits av 1951 års skolstyrelseutredning, varigenom alla bestämmelser om skolväsendet uteslöts ur lagen om församlingsstyrelse. Se prop 1956:182, s 14 ff. Därvid bortföll benämningen skoldistrikt ur författningarna. Skolstyrelsereformen medförde också att *den lokala fackliga skolledningen* förstärktes och att ansvarsfördelningen mellan skolstyrelse och skolledare reglerades.

I kommuner som bedrev försöksverksamhet med nioårig enhetsskola ersattes folkskolestyrelsen av den s k *särskilda skolstyrelsen* fram till den 1 juli 1958, då skolstyrelselagen (SFS 1956:614) trädde i kraft. Enligt denna skulle i varje kommun finnas en av kommunens fullmäktige vald *skolstyrelse*, som skulle vara styrelse både för den obligatoriska skolan och för högre statliga och kommunala skolor inom kommunen. Före grundskolans införande kunde en högre skola dock i undantagsfall ha egen styrelse.

I följande framställning kallas emellertid den lokala skolmyndigheten i regel skolstyrelse även i de fall då den rätta benämningen skulle vara skolråd eller folkskolestyrelse.

2 Folkskolestatistikens organisation

2.1 Tiden före 1842

Det första försöket att åstadkomma en utbildningsstatistik gjordes av den år 1745 på ständernas begäran tillsatta *kommittén över akademierna och skolorna*, som genom cirkulär den 24 sept 1748 infortrade uppgifter från konsistorierna om lärjungarnas antal och ålder, föräldrarnas stånd m m vid de skolor, där latin lästes och lärarna avlönades av staten. Cirkuläret avsåg sålunda inte folkundervisningen. Se Underdånigt betänkande och förslag rörande inrättandet af ett statistiskt embetsverk, s 144 ff. Tabellverkets tabeller över stånd och villkor innehöll inte heller uppgifter om vare sig elever eller lärare inom folkundervisningen förrän 1855. Jfr BiSOS A 1851–55:3. Vissa uppgifter om folkundervisningen i äldre tider återges bl a i SFH 1–2 samt BiSOS P 1882.

Kanslikollegiet, som bl a även hade ansvar för vården av rikets undervisningsverk, beslöt den 16 april 1799 att infortra berättelser från konsistorierna över trivialskolor och andra skolor i städerna. De inkomna handlingarna innehöll även några uppgifter om s k sockensskolor. Jfr SFH 1, s 522. En del av denna statistik har återgivits i bihanget till det år 1801 i tryck utgivna »Tal om den offentliga vården, i hänseende till folkets seder och helsa, samt de fattigas lifberging», som Dav.Schultz von Schulzenheim höll i vetenskapsakademien år 1799.

Kanslikollegiet upplöstes år 1801. Samma år tillsattes det s k *kanslersgillet* som fungerade till 1809. Det fick i uppdrag att handlägga ärenden rörande »allmänna uppfostringsverket», dvs akademier och skolor, och bestod av kanslererna vid universiteten i Uppsala, Lund och Åbo jämte ett arbetsutskott. Genom cirkulär den 28 december 1801 anmodade kanslersgillet landshövdingar och konsistorier att avge berättelser om alla sådana stiftelser, som var bestämda till ungdomens undervisning. Detta lär vara första gången som en central myndighet uttryckligen infortrade upplysningar även om folkundervisningen. Uppgifterna, som numera förvaras i riksarkivet, och som för vissa orter är synnerligen utförliga, har troligen aldrig bearbetats.

År 1812 tillsattes en *uppfostringskommitté*, som genom ett cirkulär den 3 april 1813 infortrade upplysningar från konsistorierna om undervisningsanstalterna i riket. De avsåg i första hand läroverken men i viss utsträckning också folkundervisningen. Kommittén avgav den 10 mars 1825 ett betänkande angående »inrättningen af skolor för allmänna folkundervisningen». Betänkandet, som ej är tryckt, förvaras liksom de från konsistorierna infortrade uppgifterna i riksarkivet. Jfr Rendahl, Grunddragen av skolväsendets

organisation i Stockholm under 1800-talet. Kommittén upplöstes år 1825 och efterträddes då av en *kommitté still öfverseende af rikets allmänna undervisningsverk*. Denna kommitté hade för avsikt att bearbeta de av uppfostringskommittén inhämtade uppgifterna, kompletterade med ytterligare material som infortrats genom ecklesiastikexpeditionens försorg och att framlägga resultaten i tabellarisk form. Men »då dels konsistorierna, dels ock presterskapet olika fattat meningen med frågorna, hafva äfven upplysningarna, som de lemnat, varit olika både till beskaffenhet och fullständighet; och då derjemte allt bemödande att genom jemförelse med äldre inberättelser eller andra offentliga handlingar söka närmare utröna verkliga förhållandet, der det befunnits tvifvelaktigt, hade varit fruktlöst», var det »föga ändamålsenligt» att göra tabellsammanställningar. Se BiSOS P 1882, s 5.

Årsberättelser som utgavs av Sällskapet för Vexelundervisningens befrämjande innehåller för åren 1828–1848 förteckningar över alla de växelundervisningsanstalter i riket, som sällskapets direktion hade kännedom om, med uppgift bl a om antalet lärjungar.

Som ett led i förberedelserna för 1840 års folkskoleproposition anbefalldes konsistorierna genom cirkulär den 5 febr 1839 att inkomma till ecklesiastikexpeditionen med redogörelser för folkskolorna inom församlingarna. Uppgifterna skulle avse antalet fasta och flyttande skolor och deras organisation, undervisningssätt och läroämnen, antalet elever och hur länge varje barn i medeltal bevisade skolan, antalet lärare och deras löner samt hur kostnaderna för lönerna och skolans underhåll bestreds. Slutligen borde redovisas hur undervisningen ombesörjdes i församlingar som saknade såväl fast skola som ständiga lärare. Enligt prop 1840:7, där en tabell med uppgifter för vart och ett av stiftet ingår, utvisade de infortrade uppgifterna, att en mängd nya skolor tillkommit under de senaste 30 åren, och att folkundervisningen blivit betydligt utvidgad och förbättrad, men att undervisningen dock mångenstädes var bristfällig. Bl a saknade omkring hälften av församlingarna i riket såväl fast skola som ständig, med lön försedd lärare. Tabellen återges med smärre redaktionella ändringar även i BiSOS P 1882, s 6, där den betecknas som den utan tvivel första officiella över hela folkskoleväsendet i Sverige. Se även SFH 2, s 253 ff.

I en utförlig kommentar i BiSOS understrykes dock att tabellen i flera avseenden är opålitlig eller bestämt oriktig. Så t ex påpekas, att i Skara stift 208 församlingar uppgavs sakna både fasta och flyttande skolor, medan 34 hade flyttande skolor. Summan av dessa två tal blir ju 242, men

hela antalet församlingar i stiftet uppgavs vara 236. Tilläggas kan att stiftet uppgavs ha 69 fasta skolor med egna skolhus och att 2 715 barn besökte dessa skolor. Ett annat exempel på orimligheter är att nära hälften av de 43 277 barnen i rikets fasta skolor uppgavs tillhöra Lunds stift. Enligt BiSOS tycks primärmaterialet inte ha bevarats, och det går därför inte att undersöka, var felen i tabellen kan ligga. Uppgifterna i denna vår äldsta folkskolestatistik återges därför inte i föreliggande arbete.

2.2 Tiden 1842–1920

Enligt den första folkskolestadgan (SFS 1842:19) ålåg det skolstyrelserna att årligen inge berättelse till domkapitlet över folkundervisningsanstalterna inom distriktet. Med ledning av dessa berättelser skulle domkapitlet insända utlåtande vart tredje år till Kungl. Maj:t över folkundervisningens tillstånd inom stiftet. Föreskrifterna preciserades i SFS 1847:14, där vikten av att alla uppgifter avsåg samma tidpunkt betonades. De skulle första gången avse förhållandena den 1 juli 1847 och därefter avges vart tredje år enligt ett till författningen fogat formulär. De infordrade uppgifterna avsåg bl a den ålder då skolgången började, hur många veckor under året undervisningen omfattade, antalet barn i skolåldern och sättet för deras undervisning, antalet lärare med och utan lärarexamen i fasta och flyttande skolor m m. Ytterligare uppgifter infordrades enligt ett mycket detaljerat formulär, som bifogades SFS 1860:26. Föreskrifterna i dessa båda författningar upphävdes genom SFS 1865:26. Skolstyrelserna (skolråden) skulle nu avge den årliga berättelsen i två avdelningar, en med pedagogiska och en med ekonomiska uppgifter. Den pedagogiska rapporten, som för första gången också skulle redovisa den ålder då skolgången slutade, skulle insändas i ett exemplar till folkskolinspektören. Den ekonomiska rapporten skulle avges i två exemplar, av vilka det ena skulle sändas till domkapitlet och det andra till folkskolinspektören. Formuläret för den ekonomiska rapporten ändrades genom SFS 1872:56. Detta var sista gången cirkulären med tillhörande formulär återgavs i SFS. Senare utfärdade cirkulär, av vilka endast några refereras i det följande, har publicerats i författningssamlingar rörande folkskolorna som utgivits på enskilt initiativ.

Enligt dittills gällande föreskrifter skulle domkapitlet avge redogörelse till Kungl. Maj:t vart tredje år. Detta ändrades delvis genom cirkulär den 31 dec 1875. Enligt detta skulle domkapitlet sammanställa inspektörernas uppgifter till sammandrag för hela stiftet och insända dem *varje år* till ecklesiastikdepartementet. Det i folkskolestadgan föreskrivna utlåtandet över folkundervisningens tillstånd behövde dock endast insändas vart tredje år. Jfr BiSOS P 1882, s 9.

Publiceringen av resultaten var länge knapphändig. I riksdagsberättelsen till den riksdag som öppnades hösten 1856 ingick en tablå med summariska uppgifter per den 1 juli 1847, 1850, 1853 och 1856, som också återgavs i

BiSOS A 1851–55:3. Den innehöll ett fåtal uppgifter för riket i dess helhet om antalet barn som undervisats i olika slags skolor eller som saknat undervisning, antalet examinerade och oexaminerade lärare m m.

1854 års statistiska kommitté föreslog att ett centralt statistiskt ämbetsverk skulle inrättas och att detta bl a också skulle försöka åvägabringa en ordnad statistik över undervisningsväsendet. Förslaget ledde visserligen till att SCB upprättades, men undervisningsstatistiken förlades inte dit utan till ecklesiastikdepartementet. Som redovisades i kap 1 upprättades där år 1858 en särskild byrå för undervisningsväsendet, som år 1864 uppdelades i en byrå för den högre undervisningen och en byrå för folkundervisningen. I dessa byråers arbetsuppgifter ingick även att föra »statistiska och andra anteckningar».

Genom departementets försorg utgavs folkskolinspektörernas berättelser i tryck redan för den första inspektionsperioden 1861–63. En del av dessa berättelser var mycket innehållsrika, men de täckte endast de områden av landet, som inspekterats under perioden. På grundval av dessa inspektionsberättelser utarbetade departementet vid några tillfällen kortare översikter över folkskoleväsendets tillstånd och utveckling, vilka utgavs i tryck. Se Bil B och BiSOS P 1882, s 9 f.

År 1870 utgav ecklesiastikdepartementet en statistisk berättelse över folkundervisningen den 31 dec 1868, som i huvudsak grundades på de uppgifter som enligt de år 1865 fastställda formulären insamlats av domkapitel och folkskolinspektörer samt överstyrelsen för Stockholms folkskolor. Redogörelsen intogs i BiSOS under Litt P. *Därmed hade en särskild publikationsserie startats för undervisningsstatistik.* Denna första berättelse i serien innehåller uppgifter för varje kontrakt med sammandrag stiftsvis och separat redovisning för Stockholm samt en ganska utförlig textkommentar. Uppgifterna avser bl a antalet fasta och flyttande folkskolor samt småskolor, antalet barn i skolåldern som undervisats i dessa och andra skolor eller i hemmet eller som saknat undervisning, hur lång tid av året som undervisningen begagnats, hur många barn som hade särskilt lång skolväg m m. Jfr tab 1.1 och 1.2.

Bristande resurser vållade avbrott i den så ambitiöst påbörjade publiceringen, och ingen motsvarande berättelse utarbetades för åren 1869–1881.

År 1871 anställdes vid departementets undervisningsbyråer en sakkunnig befattningshavare med särskilt uppdrag att utarbeta planer för olika delar av undervisningsstatistiken. Han ägnade sig till en början åt läroverksstatistiken. Ecklesiastikministern, som ansåg att statistik också borde sammanställas för andra grenar av undervisningsväsendet, bl a folkskolorna, föreslog 1874 års riksdag att en statistisk byrå skulle upprättas inom departementet. Statsutskottet ansåg emellertid att statistiken inte borde avskiljas från undervisningsbyråerna, och riksdagen biföll förslaget endast i så måtto, att ett ökat anslag ställdes till förfogande, som möjliggjorde personalförstärkning. En del av anslaget uppfördes på ordinarie stat år 1878. Då inrättades en särskild befattning som kanslisekreterare med uppdrag att om-

händerha det statistiska arbetet. Till medhjälpare anlätades en amanuens i SCB jämte biträden för renskrivning m.m. Personalen kom efterhand att få en tämligen fristående ställning i förhållande till det övriga departementet, vilket förklarar att det ibland uppges att en statistisk avdelning upprättades redan 1878.

Vid mitten av 1880-talet utgavs de första fyra årgångarna av statistiken över läroverken i BiSOS P, och först därefter började berättelserna om folkskolorna åter utkomma. Den första av dessa, som avsåg 1882, har i det föregående flera gånger citerats under beteckningen BiSOS P 1882. Det bör framhållas att folkskole- och läroverkstatistik utgavs växelvis i BiSOS P. Eftersom den förra avsåg kalenderår och den senare läsår, kan någon risk för förväxling kanpnast uppstå, då *folkskoleberättelserna citeras enbart med angivande av beteckningen BiSOS P jämte årtal*. De publicerades i BiSOS t o m 1910.

Förutom statistik över folkskolorna för år 1882 med fördelning såväl på stift som på län innehåller denna årgång vissa summariska uppgifter för åren 1876–1881 och dessutom viktiga textavsnitt. Ett av dessa utgör en översikt över folkskoleväsendets utveckling och förekomsten av statistik före år 1842 och ett annat avsnitt redovisar hur statistiken insamlades, bearbetades och publicerades under årtiondena närmast efter 1842. Dessa uppgifter har utgjort en av källorna till ovanstående framställning. Dessutom behandlas i folkskolestatistiken fr o m 1882 och ända till 1928/29 även de högre folkskolorna. Eftersom dessa inte var obligatoriska kommer de att behandlas i samband med redogörelsen för de kommunala mellanskolorna i en senare rapport. Jfr kap 4.2.

Underlaget till folkskolestatistiken insamlades fr o m 1882 enligt föreskrifterna i kap 10 i den förnyade folkskolestadga, som utfärdades samma år (SFS 1882:8). På formulär som fastställts genom kungl cirkulär den 24 nov 1882 lämnade lärarna (ev en av lärarna) vid varje skola uppgifter till skolrådet, som jämte en egen berättelse sände dem till folkskolinspektören. Efter granskning gjorde denne ett sammandrag, som han jämte skolrådets berättelser och lärarnas uppgifter sände till domkapitlet. Slutligen sände domkapitlet alla dessa handlingar jämte eget utlåtande till ecklesiastikdepartementet, där de underkastades ytterligare granskning och bearbetning. Enligt BiSOS P 1882, s 40 f började tabellerna för 1882 komma till departementet i maj (tydligt avses maj 1883). Från vissa inspektionsområden var uppgifterna synnerligen bristfälliga, och departementets granskning blev tidsödande. Endast med stor svårighet kunde de summariska uppgifter hinna sammanställas, som ingick i Kungl. Maj:ts berättelse till 1884 års riksdag. I BiSOS utkom berättelsen för år 1882 inte förrän 1887, och ännu större förseningar uppkom de närmaste åren. Då departementet inte fick erforderlig personalförstärkning, nödgades man t v förbigå bearbetningen av årgångarna 1887–92, som utgavs i förkortat skick sedan den värsta eftersläpningen inhämtats.

Genom skärpta bestämmelser i 1897 års förnyade folkskolestadga (SFS 1897:108) försökte departementet på-

skynda uppgiftsinsamlingen. Lärarnas och skolrådets uppgifter om förhållandena under det närmast föregående kalenderåret skulle upprättas i tre ex. Två av dessa skulle sändas till folkskolinspektören före 15 juni. Denne skulle efter granskning sända ett ex direkt till ecklesiastikdepartementet före 1 aug och en månad senare lämna domkapitlet ett kontraktvis upprättat sammandrag. Domkapitlets utlåtande över förhållandena inom stiftet skulle sändas till departementet före 1 oktober. Huruvida detta hårt bundna tidsschema kunde hållas framgår inte av kommentarerna i BiSOS. Bristerna i primärmaterialet tycks ha blivit något mindre, men fortfarande måste departementet varje år begära rättelser och kompletteringar från hälften av alla landets ca 2 400 skoldistrikt.

Till en början insamlades uppgifter om skolgången endast för åldersgruppen 7–14 år, varmed i allmänhet avsågs barn som under året fyllde minst 7 och högst 14 år. Se kap 4:1. De barn som undervisades i det egna distriktets skolor fördelades efter skolform, dvs fasta eller flyttande folkskolor, mindre folkskolor och småskolor. För övriga barn i denna åldersgrupp angavs om de undervisades i andra skolor eller i hemmet eller om de på grund av »naturfel» eller annan orsak inte fått någon undervisning under det angivna året. Uppgifter för denna åldersgrupp, som under vissa perioder (oberoende av antalet obligatoriska skolor i distriktet) betecknades skolpliktiga, under andra perioder barn i skolåldern, insamlades t o m 1959. Materialet ligger till grund dels för tab 1.1–1.6, som omfattar olika slag av undervisning så långt dessa uppgifter föreligger, dvs t o m 1959, dels tab 2.1–2.4, som enbart omfattar folkundervisningen och endast förts fram t o m 1901.

Vid sidan av de uppgifter som enbart avsåg denna åldersgrupp publicerades uppgifter om *samtliga* elever i folk- och småskolor, oavsett deras ålder och hemort. Fr o m 1901 fördelades dessa elever efter littera i 1900 års normalplan för undervisningen. Se kap 4.4. För åren 1901–1906 återgavs denna fördelning i BiSOS P 1906. De statistiska berättelserna i BiSOS resp SOS innehåller sålunda t o m 1959 två olika serier av uppgifter om antalet elever i folkskolor m.m. Som delvis framgår av kap 4.2 skiljer sig dessa serier i flera avseenden och sålunda inte enbart däri att endast den ena redovisar samtliga åldersgrupper.

För att råda bot på de brister som ansågs vidlåda bl a statistiken över folkundervisningen tillkallade ecklesiastikdepartementet sakkunniga, som år 1907 framlade ett förslag till ny plan och nya tabellformulär för denna statistik. Över deras förslag, som ej är tryckt, avgav 1905 års statistiska kommitté ett utförligt yttrande, som återges i dess betänkande Svergies officiella statistik och dess allmänna organisation, s 409 ff.

Såväl de sakkunniga som statistiska kommittén diskuterade ingående den *skolpliktslängd*, som skolrådets ordförande skulle föra enligt 36 § i folkskolestadgan. För de barn som gick i folkskolor eller högre skolor ansåg kommittén att en summarisk redovisning var tillfyllest, eftersom närmare uppgifter om dem kunde införskaffas från de olika skolorna. Däremot borde noggranna uppgifter lämnas om

de barn i skolåldern som antingen undervisats i hemmet eller inte fått någon undervisning under året. Man antog tydligen att dessa barn inte alltid blev redovisade. Kommittén övervägde förslag om att ersätta skolpliktslängden med särskilda *skolbarnräkningar* men avstod från att aktualisera ett sådant förslag. Diskussionen torde ha bidragit till det förtydligande av § 36 (Se SFS 1916:263) varigenom det klargjordes, att förteckningen måste omfatta alla barn i skolåldern inom distriktet.

Statistiska kommittén utarbetade nya uppgiftsformulär med utförliga anvisningar och framhöll att staten borde tillhandahålla tryckta blanketter kostnadsfritt i erforderligt antal exemplar. Uppgiftslämnarna använde nämligen blanketter som framställt på enskilt initiativ. Dessa var av växlande format och utstyrel och innehöll inte alltid beslutade ändringar. Kommittén föreslog vidare, att berättelserna skulle ingå i den nya serien SOS, vilket genomfördes fr o m årg 1911, och att statistiken över folkundervisningen skulle avse redovisningsår, ej kalenderår, vilket genomfördes fr o m 1915/16, då nya uppgiftsformulär började tillämpas (jfr SFS 1915:155). Det sista fullständigt redovisade kalenderåret är 1914. För 1915 införskaffades endast ett fåtal uppgifter, vilka redovisats i berättelsen för 1915/16. Kommitténs förslag att statistiken även borde omfatta folkskole- och småskoleseminarier samt folkhögskolor o d ledde till att folkskoleseminarierna redovisades i samma volym som folkskolorna åren 1914/15 och 1915/16. Fr o m 1916/17 ingår statistiken över seminarierna i redogörelserna för lärarutbildningen i SOS. Dessutom ingår viss statistik i folkskoleöverstyrelsens och skolöverstyrelsens tryckta verksamhetsberättelser.

I likhet med 1854 års kommitté föreslog även 1905 års statistiska kommitté att ett statistiskt centralverk skulle inrättas och att detta bli skulle ombesörja undervisningsstatistiken. I samband därmed skulle den statistiska avdelningen inom ecklesiastikdepartementet indragas.

Detta förslag väckte livlig debatt. Som ett alternativ utarbetade kanslissekreteraren i ecklesiastikdepartementet Clas Gustafsson på departementets uppdrag ett förslag till omorganisation av departementets statistiska avdelning, vilket utförligt refereras i statsverkspropositionen till 1914 års andra lagtima riksdag (Prop 1914 B:1.8, s 14 ff). Gustafsson vände sig mot statistiska kommitténs förslag att undervisningsstatistiken skulle förläggas till det statistiska centralverket och föreslog i stället att en med departementets övriga byråer fullt sidordnad och i alla avseenden likställd byrå skulle upprättas för undervisningsstatistiken och att denna statistik borde utvidgas till att omfatta fler utbildningsområden.

Remissutlåtandena över Gustafssons yttrande var skiftande, och år 1913 tillkallades fem sakkunniga, bland dem chefen för SCB Ludvig Widell, för en ny utredning om undervisningsstatistiken. Även det betänkande som avgavs av dessa sakkunniga refereras utförligt i ovan nämnda statsverksproposition (s 19 ff). Liksom både statistiska kommittén och kanslissekreterare Gustafsson betonade 1913 års sakkunniga, att betydande brister vidlode undervisningssta-

tistiken och att det syntes oavvisligt att dessa brister avhjälpes genom en snar omorganisation. Den av statistiska kommittén framlagda planen borde i huvudsak följas, ehuru med vissa inskränkningar. De sakkunniga avvisade Gustafssons förslag att en särskild statistisk byrå skulle definitivt organiseras inom departementet men tvekade också inför statistiska kommitténs förslag att undervisningsstatistiken skulle förläggas till SCB. I stället föreslogs en provisorisk omorganisation av departementets statistiska avdelning. En särskild ledare borde utses för att genomföra omorganisationen av undervisningsstatistiken, uppgöra förslag till nya formulär och föreskrifter för primäruppgifterna, planlägga den förändrade bearbetningen och de första publikationerna osv. Eftersom befattningen enligt de sakkunnigas uppfattning inte skulle komma att behövas om statistiken överfördes till SCB borde den endast uppföras på extra stat.

I huvudsaklig överensstämmelse med detta förslag anvisade riksdagen under vart och ett av de närmast följande fem åren medel för arvode åt en ledare för undervisningsstatistikens omorganisation. Då arbetet drog ut på tiden visade 1919 års riksdag en viss otålighet och uttalade en förväntan att arbetet inom en snar framtid skulle vara definitivt avslutat. Den dåvarande ledaren av omorganisationen, lektorn E Göransson, avlämnade då ett förslag till en slutlig lösning, som återges i 1920 års statsverksproposition i samband med anslagen till SÖ (Prop 1920:1.8, punkt 157, s 406 ff).

Som en allmän brist hos undervisningsstatistiken framhöll Göransson att den inte kunnat hålla jämna steg med den utveckling som undervisningen undergått. Ändringar i författningar som reglerar undervisningen borde automatiskt medföra ändringar i uppgiftsformulären. Detta var svårt att genomföra under rådande organisationsförhållanden. Det borde ankomma på SÖ att tillse att statistikformulären ändrades, så snart författningsändringar gav anledning därtill. För att betrygga det samarbete med SÖ som borde komma till stånd borde den statistiska avdelningen förläggas till SÖ. Detta blev också riksdagens beslut. Den statistiska avdelningen överfördes från departementet till SÖ den 1 jan 1921. Från samma tidpunkt utnämndes Göransson till chef för avdelningen. Den sista årgång av folkskolestatistiken som utarbetades av ecklesiastikdepartementet avsåg 1918/19 och utkom år 1920.

2.3 Tiden 1921–1960

Under fyra årtionden, från den 1 jan 1921 till den 1 juli 1960, ansvarade SÖ för statistiken över såväl folkskolorna som de högre skolorna, lärarutbildningen och delar av yrkesutbildningen. Den första berättelse över folkskolorna som SÖ gav ut avsåg 1919/20. Den förelåg i juni 1921 och var utarbetad på grundval av de förslag som Göransson hade framlagt i sin utredning. Flertalet tabeller i den tidigare statistiken var omarbetade, och framställningen anslöt sig till den nya folkskolestadgan (SFS 1921:604) och undervis-

ningsplanen för rikets folkskolor (SFS 1919:880).

I statistiksakkunnigas betänkande (SOU 1922:15) föreslogs vissa besparingar genom inskränkningar i tabellredovisningen, vilka delvis genomfördes i följande årgångar. I övrigt utarbetades dessa enligt i huvudsak samma riktlinjer som årgång 1919/20, om man undantar att redovisningen av de högre folkskolorna uteslöts fr o m 1929/30. På grund av otillräckliga anslag utgavs endast fyra årgångar av folkskolestatistiken i tryck, nämligen 1919/20, 1920/21, 1926/27 och 1929/30. Motsvarande berättelser utarbetades emellertid i manuskript såväl för de mellanliggande åren som för åren 1930/31 t o m 1934/35, varjämte tabeller men ej text utarbetades för 1935/36 och delvis för 1936/37. Manuskripten förvaras numera i SCBs arkiv under beteckningen SÖSKA H III c:1–8.

Framställning om anslag för publicering av folkskolestatistiken gjordes vid flera tillfällen. För budgetåret 1939/40 beviljades ett anslag för tryckning som emellertid ej fick användas för detta ändamål efter krigsutbrottet. Av besparingsskäl indrogs samtidigt en aktuarietjänst vid statistiska avdelningen. Efter kriget förbereddes en översikt omfattande folkskolor och högre folkskolor som skulle omfatta de år för vilka statistiken hittills ej publicerats, med huvudvikt vid läsåret 1944/45. Anslag beviljades av 1947 års riksdag för tryckning, medan den personalförstärkning som SÖ hade betecknat som oundgängligen nödvändig skulle tillgodose inom ramen för SÖs hela anslag för icke-ordinarie personal, vilket fick en viss förstärkning. Se prop 1947:205. Arbetet igångsattes och flera tabeller skickades till tryckeriet för uppsättning. Enligt uppgifter i 1948 års statistikutrednings handlingar beräknades att publikationen skulle utkomma i dec 1948. Innan den hunnit färdigställas avbröts emellertid arbetet, sannolikt på grund av personalbrist. Vissa korrektur och manus förvaras numera i SCBs arkiv (SÖSKA H III c:9–10).

År 1948 startade SÖ en tidskrift, Aktuellt från skolöverstyrelsen (ASÖ). I denna publicerades vid ett par tillfällen statistik över bl a lärjungar och lärare i folkskolorna, vilken baserats på en preliminär bearbetning av folkskoleinspektörernas berättelser. Dessutom lämnade SÖ årliga uppgifter till SCB för publicering i SÅ, vilka grundats på de statistikuppgifter som insänts från skoldistriktet. Även dessa var i regel preliminära. I övrigt publicerades ingen annan statistik över folkundervisningen än sporadiska uppgifter i olika kommittébetänkanden, i regel grundade på primäruppgifter som inkommit till SÖs statistiska avdelning.

Skolstatistikens organisation har alltsedan 1930-talet behandlats av ett stort antal utredningar. Jfr Bil B samt översikten på s 67 ff i skolöverstyrelsesakkunnigas betänkande (SOU 1951:29). I flera av dessa utredningar framhölls, att bearbetningen borde påskyndas, att resultaten borde publiceras och att den statistiska avdelningen borde beredas möjlighet att vid sidan av det löpande arbetet göra sådana specialutredningar som från tid till annan aktualiserades inte minst av de pågående skolreformerna. Därvid föreslogs i allmänhet ingen personalförstärkning. I stället ansåg flera av utredningarna att arbetsprogrammet för den årliga stati-

stiken kunde begränsas. Uppgiftsblanketterna borde förenklas, granskningen av primärmaterialet vara mindre minutiös och endast en del av materialet införskaffas varje år.

1948 års statistikutredning konstaterade, att primärmaterialet till statistiken över folkskolorna utgjordes av åtta uppgiftsblanketter i folioformat, av vilka sex skulle ifyllas av de ca 2 500 skoldistriktet varje år och de övriga vart femte år. De skulle ifyllas i tre ex, av vilka ett skulle behållas. De två andra skulle sändas till vederbörande folkskolinspektör, som efter granskning sände det ena exemplaret vidare till SÖs statistiska avdelning, där uppgifterna underkastades förnyad granskning och bearbetning. Vid sidan därav gjorde avdelningen en preliminär bearbetning av folkskolinspektörernas årsberättelser.

Utredningen ansåg att den synnerligen detaljerade statistiska redovisning av folk- och fortsättningskolornas verksamhet kunde slopas, som grundades på uppgifterna från skoldistriktet och att den löpande statistiken kunde grundas på sammanställningar som statens folkskolinspektörer upprättade.

Tyngdpunkten i statistiska avdelningens arbete borde i stället läggas på tillfälliga statistiska undersökningar. Jfr referat i skolöverstyrelsesakkunnigas betänkande (SOU 1951:29), s 71. Förslaget att basera statistiken på sammanställningar gjorda av folkskolinspektörerna avvisades av chefen för SÖs statistiska avdelning, men åtskilliga av de föreslagna förenklingarna av uppgiftsblanketter och bearbetningsrutiner genomfördes efterhand. Detta medförde en viss arbetsbesparing, som dock inte var tillräcklig för att i nämnvärd grad råda bot på eftersläpningen.

Frågan om statistikens förläggning diskuterades vid flera tillfällen. Bl a föreslog statens organisationsnämnd år 1934 att SÖs statistiska avdelning skulle överflyttas till SCB. Förslag i denna riktning avvisades av flera utredningar med hänvisning till att SÖ behövde utnyttja materialet i sitt dagliga arbete. Visst samarbete med SCB borde dock komma till stånd.

År 1952 omvandlades den statistiska avdelningen till ett *statistiskt kontor* inom den administrativa avdelning som upprättades vid en omorganisation av SÖ. Jfr SOU 1951:29. Förändringen förefaller inte att ha inverkat på organisationen av dess statistiska arbete. Viss statistik sammanställdes emellertid av andra enheter inom SÖ, bl a försöksavdelningen. Se kap 4.9.

I sina petita för budgetåret 1958/59 framhöll SÖ att dess statistiska kontor under så gott som hela sin tillvaro arbetat under svåra förhållanden. På senare år hade det nästan helt förvandlats från ett organ för löpande årlig statistik av traditionell beskaffenhet till ett serviceorgan för SÖ och olika kommittéer, vilket inverkat ogynnsamt på det löpande arbetet. Såväl SÖ som SCB föreslog i sina petita att den löpande statistiken fr o m den 1 juli 1958 skulle överflyttas till SCB med dess inte minst i tekniskt avseende större resurser, medan en mindre, statistisk arbetsenhet skulle bibehållas inom SÖ som utredningssektion. Så snart beslut om överflyttningen fattats ämnade SCB i samråd med SÖ och KÖY lägga upp en plan för statistikens framtida

gestaltning.

Ärendet remitterades till 1956 års statistikkommitté, som emellertid ansåg att vissa frågor borde närmare penetreras av en expertkommitté innan beslut fattades om en eventuell överflyttning till SCB. Kungl. Maj:t följde statistikkommittén i så måtto att förslag om ändrad förläggning av skolstatistiken inte förelades riksdagen under våren 1958. Eftersom igångsättningen av den föreslagna utredningen dröjde, efterlystes den i november 1958 i en interpellation i riksdagen »angående åtgärder för att få till stånd en skolstatistik som tillgodoser det moderna samhällets krav». Se andra kammarens protokoll 1958 nr B 10 och B 14. I debatten framhöll interpellanten bl a att arbetet med att lämna uppgifter till statistiken var betungande för skolläringarna. Expertutredningen borde därför undersöka vilka uppgifter som faktiskt behövs och vidare hur de bör insamlas och bearbetas och i vilken form och utsträckning de bör publiceras. Då interpellationen besvarades i mitten av december kunde ecklesiastikministern meddela, att överläggningar pågick mellan de berörda ämbetsverken beträffande expertundersökningen. Av senare tillgängliga handlingar framgår att dessa överläggningar inleddes den 2 dec 1958 och fortsatte den 19 febr 1959. SÖ beslöt tillkalla skoldirektören Mats Hultin och förste aktuarien i SCB Klas Wallberg som sakkunniga för att i samråd med byrådirektörerna Axel Mebius i SÖ och Tore Hessler i KÖY utreda dels skolstatistikens inriktning och omfattning med särskild hänsyn till önskemålet att få till stånd en statistik ägnad att underlätta enhetsskolans genomförande, dels ock skolstatistikens organisation och förläggning enligt de riktlinjer som skisserats i SÖs och SCBs anslagsäskanden för budgetåret 1958/59.

Redan den 17 juni 1959 avgav de sakkunniga sin utredning angående skolstatistikens inriktning och omfattning, organisation och förläggning. Jfr ASÖ 1960, s 577 och ST 1959, s 53 och 415. Utredningen, som ej är tryckt, ingavs till SÖ. Den återfinns bl a också bland SCBs inkomna skrivelser (D Nr 257/59).

I fråga om skolstatistikens inriktning och omfattning fastslog de sakkunniga följande:

1. Statistiken skall omfatta all undervisning till högskolenivå.
2. Statistikens inriktning och omfattning skall bestämmas av varaktiga konsumentönskemål. Statistik som efterfrågas av endast ett fåtal konsumenter skall nedläggas, även om en flerårig serie brytes.
3. Varje infordrad uppgift skall vara väl motiverad, och uppgiftslämnaren bör känna till dessa motiv.
4. Uppgifter av administrativ karaktär (exempelvis nominativa) skall normalt inte insamlas av statistikproducerande enhet.
5. Den av Unesco 1958 antagna rekommendationen om en internationell standardisering av undervisningsstatistiken skall beaktas.
6. Statistik över skolformer under avveckling görs så enkel som möjligt.

7. Statistik över skolformer under utveckling görs så omfattande att ifrågavarande utveckling väl kan följas.
8. Skolstatistiken kan innehållsmässigt vara av tre slag: a. Årliga uppgifter. b. Uppgifter som endast behöver infordras vartannat, vart tredje eller kanske vart femte år. c. Uppgifter till specialundersökningar. — Detta bör beaktas vid bedömande av organisationen, inte minst med tanke på nödvändigheten att begränsa kostnaderna.
9. Fråga om individualstatistik bör behandlas närmast för att beskriva elevernas skolövergångar.
10. Kontinuerlig översyn av statistikens innehåll bör göras.

I fråga om *det statistiska arbetets* utförande framhölls bl a följande:

1. Uppgiftsgivaren och det område som skall beskrivas av statistiken måste vara entydigt bestämda.
2. *Dubbel uppgiftsgivning skall undvikas*. Steget mellan uppgiftslämnare och den bearbetande myndigheten skall vara kort. Bearbetningen på distrikts- eller länsplanet skall undvikas, eftersom det medför onödig tidsutdräkt.
3. En genomtänkt avvägning måste ovillkorligen göras mellan uppgiftsgivarens arbetsinsats och den exakthet i de lämnade uppgifterna som rimligtvis kan begäras. Möjligheter att på vissa områden av den redovisade statistiken göra bokföringsmässig kontroll bör inte utan vidare föranleda sådan.
4. Den moderna statistikens synpunkter på felmarginaler och toleranser skall beaktas. Det måste i all statistikproduktion vara en systematisk avvägning mellan kostnad och erforderlig noggrannhet.
5. Tidpunkten för uppgifternas avlämnande skall bestämmas *dels* av konsumenternas behov, *dels* av uppgiftslämnarnas arbetsbelastning under året, *dels* av kravet på rationell arbetsfördelning på den bearbetande arbetsenheten.
6. De för statistiken nödvändiga blanketterna bör få likartad utformning vid de olika skolformerna.
7. Maskinell bearbetning av uppgifterna skall så långt möjligt göras. Bearbetningen skall ske raskt så att konsumenterna inte under bearbetningstiden måste begära in uppgifter av preliminär karaktär.
8. Samarbetet mellan den statistikproducerande enheten och konsumenterna skall vara så intimt att de senare inte anser sig behöva gå direkt ut på fältet för att insamla statistik.
9. Statistiken skall publiceras, varvid resultaten analyseras.
10. Kostnaden för en av sakkunniga föreslagen eventuell omläggning av statistiken bör om möjligt inte bli högre än kostnaderna för nuvarande organisation.

I fråga om *uppgifternas inlämnande* föreslog de sakkunniga följande. Uppgifterna till statistiken bör så långt som möjligt avges under hösten och avse *pågående läsår*. Betygs- och examensstatistik inlämnas omedelbart efter vårterminens slut. Rektornas uppgifter sänds i förekommande fall genom kommunens skolchef direkt till den statistikproducerande myndigheten. Kopia skickas till länskolnämnden, som *icke gör någon granskning* eller sammanställning utan använder uppgifterna internt. Vissa uppgifter sänds förutom till dessa myndigheter även i särskilda exemplar till SÖ och KÖY.

I fråga om *bearbetningen* framhöll de sakkunniga som en självklar målsättning att tiden mellan primäruppgifternas avlämnande och de färdiga resultatens publicering bör vara så kort som möjligt, samtidigt som man tillgodoser kraven på noggrannhet och korrekthet i bearbetningen. Därvid måste olika led i bearbetningen beaktas, såsom graden av kontroll och komplettering av primärmaterialet, manuell eller maskinell bearbetningsmetod, sättet för publicering av data o d. De sakkunniga tillade: »I den nuvarande skolstatistiken gäller, att man har ytterligt långtgående krav på en bokföringsmässig avstämning av blankettmaterialen. Då arbetsinsatsen för denna avstämning är betydande har resultatet blivit att okorrigerade sammanräkningar görs som betraktas som preliminära resultat. Därefter korrigeras materialet, vilket medför att de korrigerade resultaten vid färdigställandet är föråldrade. Det har från konsumenthåll starkt betonats, att i valet mellan snabba preliminära och sena definitiva uppgifter man i de flesta fallen väljer de förra uppgifterna. Då det syns innebära att de definitiva siffrorna med det nuvarande tillvägagångssättet får relativt begränsad användning anser vi att målsättningen bör vara att med hjälp av ett förenklat blankettssystem och ett betydligt enklare kontrollsystem komma fram till en snabb publicering av definitiva uppgifter. Man måste dock då vara medveten om att man redan på förhand accepterar vissa mindre fel i materialet, som man bedömer som oväsentliga. Det syns oss nödvändigt att man vid detaljplaneringen söker beräkna de felrisker som uppstår genom att på detta sätt förenkla kontrollarbetet. Man bör vid planeringen även beakta de möjligheter som finns att genom statistisk kvalitetskontroll kontrollera kvaliteten i primärmaterial och arbetsrutiner.

De sakkunniga föreslog att SÖs statistiska kontor den 1 juli 1960 skulle överföras till SCB, som även skulle överta den löpande yrkesskolstatistik som utarbetades inom KÖY. Genom sammanläggning med SCBs statistik över högre studier skulle en särskild undervisningsstatistisk avdelning bildas inom SCB. Till huvuddragen i detta förslag anslöt sig 1956 års statistikkommitté (se SOU 1959:33, s 140), och med bifall till prop 1960:104 fattade riksdagen beslut om överflyttningen.

Med riksarkivets medgivande överfördes även statistiska kontorets arkiv till SCB år 1960 med undantag av det skrymmande primärmaterialet, av vilket endast några typexemplar bevarats.

2.4 Tiden 1960–1962

Under våren 1960 bearbetades inom SÖs statistiska kontor uppgifter om förhållandena den 15 sept 1959, dvs för läsåret 1959/60. Redan fr o m detta läsår tillämpades sålunda de sakkunnigas förslag att uppgifter till statistiken såvitt möjligt skulle avse pågående läsår och avges under hösten, inte som förut i efterhand vid vårterminens slut. På grundval av de råtabeller som utarbetades inom SÖ publicerade SCB viss skolstatistik för 1959/60 i ST 1960, s 640 ff. I övrigt offentliggjorde SCB inte någon skolstatistik för detta läsår på annat sätt än i vissa översiktstabeller i SÅ.

Hösten 1960 insamlade och bearbetade SCB för första gången statistikuppgifter enligt nya riktlinjer. Resultaten av bearbetningen återfinns i en otryckt serie Preliminära redogörelser från SCBs avdelning (från 1 juli 1961 benämnd byrå) för undervisningsstatistik, där redogörelsen för klasser och elever i det obligatoriska skolväsendet den 15 sept 1960 jämte en kort sammanfattning av de viktigaste förändringarna i statistikens omfattning m m har beteckningen 1961:10. I 1962:10 återges motsvarande statistik för den 15 sept 1961. För detta år har dessutom en del uppgifter återgivits i tryck i ST 1962, s 676 ff. Uppgifter för höstterminen 1962, då den nya läroplanen för grundskolan började tillämpas, har publicerats i SM U 1963:11. Se vidare översikter i SÅ och framför allt Utbildningsstatistik 1960–1973 i serien Promemorior från SCB 1974:3. Detaljerade tabeller förvaras i SCBs arkiv (U-byrån H I aab: 1 ff).

3 Kommentarer till tabellerna

För ytterligare kommentarer se kap 4.1–4.9.

För vissa förkortningar, se Bil A.

För källorna, se resp tabeller.

För förteckning över källorna, se Bil B.

Tryckta källor har i första hand varit de berättelser om folkskolor m m som ingår i serierna Bidrag till Sveriges officiella statistik. P. Undervisningsväsendet (BiSOS P) och Sveriges officiella statistik (SOS), där den sista i tryck utgivna berättelsen avser läsåret 1929/30. *De citeras här enbart med angivande av serie och årtal.* I de fall då Riksdagsberättelserna angivits som källa avses Kungl Maj:ts till riksdagen avgivna Berättelse över vad i rikets styrelse sig tilldragit, som förutom i riksdagstrycket också t o m 1911 ingick i SFS resp Bihang till SFS.

Otryckta källor har huvudsakligen varit tabeller som sammanställts inom SÖs statistiska kontor och som sedan 1960 förvaras i SCBs arkiv. *De citeras här med angivande av SCBs arkivsignaturer.* Jfr Bil B. Då statistiska kontorets arkiv (SÖSKA) överfördes till SCB utgallrades det skrymmande primärmaterialet. Endast vissa typexemplar har bevarats, som visar vilka slag av uppgifter som hade inforrats. Jfr kap 2.3. Trots att primärmaterialet utgallrats finns ett rikhaltigt underlag för skolforskning och lokalhistoria bevarat i de arbetstabeller, som upprättades inom SÖ, och som i stor utsträckning innehåller detaljerade uppgifter för varje skoldistrikt (kommun) och län. Rikssammandrag har endast i undantagsfall återfunnits bland de till SCB överlämnade arkivalierna.

Tab 1.1–1.2

Gruppen Ej i undervisning avser enbart de barn som saknat undervisning till följd av »naturfel» eller av annan anledning, medan alla andra barn i åldersgruppen räknats bland de undervisade. Se kap 4.2. Av inspektörernas rapporter framgår att barnen i sistnämnda grupp inte alltid gick till skolan alla de dagar då denna var i gång. Uppgifterna i tab 1.2 avser sålunda inte det antal dagar då undervisning bedrevs utan visar fördelningen av skolbarnen efter det antal dagar de erhöll undervisning det angivna året.

Enligt BiSOS P 1868 hade 15% av barnen mer än en halv mils skolväg år 1865. År 1868 hade denna andel sjunkit till 4%. Detta år hade över 20 000 barn en skolväg som översteg en halv mil, medan nära 69 000 hade mellan en fjärdingsväg och en halvmil till skolan.

Tab 1.3–1.4

Riksdagsberättelserna innehåller delvis motsvarande uppgifter även för vissa år mellan 1847 och 1870. Jfr tab 2.1. De återges inte i tab 1.3–1.4, eftersom uppgifter för Stockholm saknas i en del fall.

Tab 1.5–1.6

Till högre skolor har här huvudsakligen räknats högre folkskolor, kommunala mellanskolor, realskolor, högre allmänna läroverk och flickskolor. I gruppen Övriga i undervisning ingår bl a barn som undervisats i hemmet. Jfr kap 4.2. Deras antal uppgavs till 2 399 år 1920, 358 år 1939 och 88 år 1959. – Antalet barn i åldern 7–14 år som avgått minskades givetvis hastigt, då skolplikten förlängdes. År 1920 uppgavs att 63 380 avgått enl § 47 folkskolestadgan, dvs med avgångsbetyg och 3 813 enligt § 48, dvs utan att ha inhämtat »stadgat kunskapsmått». År 1939 avgick 343 barn enligt § 47 och 33 enligt § 48. De som ännu ej börjat var huvudsakligen sjuåringar som skulle börja på hösten, men i gruppen ingick även barn som beviljats uppskov med skolstarten eller som tillhörde skolor med intagning endast vartannat år.

Bearbetningen inställdes vissa år under andra världskriget, och uppgifter saknas sålunda bl a för år 1940.

Tab 2.1–2.4

Uppgifter för Stockholm saknas i Riksdagsberättelserna för åren 1866 och 1867. I tab 2.1 har de tillagts med ledning av den av överstyrelsen för stadens folkskolor till Kungl. Maj:ten avgivna berättelse som ingår i »Berättelser om folkskolorna i riket för åren 1867–1868».

Antalet barn som undervisades i folkskola m m utanför det egna distriktet och som inte ingår i dessa tabeller framgår av BiSOS. Antalet var ca 5 900 år 1876 och ca 16 000 år 1901. Vid jämförelse mellan uppgifterna för år 1901 i tab 2.2 och 3.1 bör dessutom observeras att talen i sistnämnda tabell avser *samtliga* elever oavsett såväl ålder som hemort. Jfr kap 4.2. – För beteckningarna mindre skolor, resp mindre folkskolor och småskolor, se kap 4.4.

Tab 3.1–3.4

Utvecklingen mot högre skolformer, som i dessa tabeller belyses genom redovisningen av det ökade antalet elever som undervisats i skolor av Litt A- resp a-form och det minskade antalet elever i bl a flyttande skolor, kan i källorna studeras för samtliga littera enligt 1900 års normalplan. Jfr kap 4.4. Därvid bör observeras att såväl BiSOS som SOS innehåller detaljerade tabeller dels över s k skolpliktiga barn (dvs barn i åldern 7–14 år) med fördelning efter fasta och flyttande folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, dels över hela antalet barn i dessa skolor. Det är givetvis de sistnämnda tabellerna som lagts till grund för tab 3.1–3.4 även i fråga om barnantalet i flyttande skolor, varvid smärre tryckfel korrigerats med ledning av andra källor än de i tabellen angivna.

Som framgår av kap 2.2 avser uppgifterna t o m 1914 kalenderår. Vid övergången till s k redovisningsår (läsår) insamlades endast summariska uppgifter för år 1915. Barnantalet avsåg fr o m detta år förhållandena vid mitten av året, medan det tidigare hade avsett hela antalet under året undervisade barn, sålunda även de som började skolan på hösten.

Tab 3.5–3.11

Uttrycket skolform anknyter till 1919 års undervisningsplan och uttrycket klasstyp till 1958 års folkskolestadga. Som framgår av kap 4.4 kunde olika skolformer förekomma inom olika områden av samma skoldistrikt, och vidare anordnades vid en del skolenheter några klasser enligt annan skolform (klasstyp) än övriga klasser. – Tabellerna utgör sammandrag av detaljerade arkivtabeller med uppgifter om elevantalet i alla förekommande skolformer. Vissa varianter av de i undervisningsplanen förutsedda skolformerna har förts till närmast jämförliga skolform med ledning av anteckningar som SÖ gjort vid den definitiva bearbetningen. Detta har medfört att de uppgifter som nu publiceras i några fall väsentligt avviker från de resultat som tidigare återgivits i SÄ och HSÖ och som grundats på SÖs preliminära sammanställningar.

Bearbetningen efter skolformer inställdes vartannat år under perioden 1939–1949. Uppgifterna för åren 1947 och 1949 i tab 3.5 grundas på en preliminär beräkning som SÖ gjorde för publicering i HSÖ, tab 196.

Vid sidan av elevernas fördelning på s k vanliga klasser eller normalklasser redovisas även totalantalet elever i hjälp- och andra specialklasser. För specifikation av dessa se tab 4.3.

Tab 4.1–4.2

Statistiken över försöksverksamheten med nioårig enhetsskola utarbetades av SÖs försöksavdelning, som ansvarade för såväl ledningen av verksamheten som redovisningen av

resultaten. Statistiken för de sista försöksåren sammanställdes dock av SCB.

Då resultaten redan i stor utsträckning redovisats i tryck, återges här endast vissa uppgifter som belyser pojkarnas och flickornas val av utbildningsvägar i åk 9. Hela antalet elever i försöksskolorna framgår av kap 9. Det bör observeras att dessa elever fr o m 1949 även ingår i tab 3.5–3.11.

Elever som i skolpliktshänseende tillhört 9 y men som haft *hela* sin undervisning förlagd till yrkes- eller industri-skola ingår ej. Däremot ingår de elever vilkas undervisning i enbart *yrkesämnen* förlagts till yrkesskola men som i övriga ämnen undervisats inom försöksskolan (enhetsskolan).

Tab 4.3

Vid sidan av hjälpklasser har en mångfald olika specialklasser förekommit i de olika kommunerna. Dessa har här sammanförts till något större grupper. Därvid har bland läsklasser också medräknats klasser för hörselsvaga, synsvaga och barn med talfel och till hälso- och friluftsklasser även några klasser för astmatiska eller spastiska barn. Kol Övriga klasser omfattar huvudsakligen dels klasser vid barnhem för sjuka barn, dels sjukhusklasser. De senare ingår endast i undantagsfall i statistiken före 1960. Se vidare kap 4.5 som bl a visar att det övervägande antalet elever i hjälp- och andra specialklasser, i synnerhet obs-klasserna, var pojkar. – Enda undantaget utgjorde sångklasserna, som på senare år inte medräknats bland specialklasserna.

För fördelningen på landsbygd och städer samt på län, se tab 3.6 och 3.9–3.10.

Tab 4.4

Uppgifter för tidigare år ingår i kap 4.6, där källorna till dessa uppgifter redovisas liksom den under olika perioder använda terminologin m m. Det bör observeras att barn med flera lyten har uppdelats så att de som är både blinda och döva redovisas enbart bland blinda medan barn som är både döva och psykiskt utvecklingsstörda enbart redovisas bland döva.

Tab 4.5–4.6

För fortsättningsskolor av äldre typ se kap 4.8. Avvecklingen av fortsättningsskolan har samband med ökningen av dels sjuåriga och sedemera åttaåriga folkskolor, dels olika slag av högre skolor. – Bearbetningen av uppgifterna från skoldistriktet inställdes vissa år. Uppgifterna för åren 1945/46 och 1947/48 har hämtats ur SÖs bearbetningar av folkskolinspektörernas årsberättelser. Uppgifter från inspektörerna föreligger även för vissa andra år. De avviker då något från uppgifterna från skoldistriktet.

4 Eleverna och skolutvecklingen

4.1 Begreppet skolplikt

I den första folkskolestadgan (SFS 1842:19) fastställdes i princip *dels* skyldighet för varje stadsförsamling och varje socken på landsbygden att inom fem år inrätta minst en skola (helst fast men i undantagsfall flyttande) med vederbörligen godkänd lärare, *dels* skyldighet för »barn i skolåldern» att inställa sig i skolan. Undantag gjordes för barn som undervisades i läroverk, i godkänd enskild skola eller med vederbörligt tillstånd i hemmet. Anmärkningsvärt är att i en särskild paragraf stadgades att inte bara barn som saknade »erforderlig fattningsgåva» utan också fattiga barn kunde ges en mera begränsad undervisning än övriga barn och vidare att skolstyrelsen kunde bestämma »den skillnad som i hänseende till kunskapsfordringarna lämpligen må göras mellan gossar och flickor». Det väsentliga är dock att obligatorisk skolgång, dvs skolplikt infördes genom 1842 års folkskolestadga. Tidigare hade undervisning endast ordnats i några socknar. Se bl a SFH 1, s 409 och BiSOS P 1882.

Skolgången fick inte börja senare än i nioårsåldern, men i övrigt fick varje församling avgöra, vid vilken ålder barnen skulle börja skolan. Någon nedre åldersgräns sattes inte. Skolstyrelsens ordförande förde förteckningar över de barn som inträdde i den för församlingen bestämda skolåldern och uppgav till domkapitlet antalet barn i skolåldern samt vid vilken tidpunkt barnen vanligen började skolan. Uppgift om den ålder då skolgången vanligen upphörde infordrades däremot inte förrän 1865. Se kap 2.2.

Uttrycket »i skolåldern» blev inte entydigt, förrän den första folkskolestadgan ersattes av 1882 års förnyade stadga. Enligt denna räknades ett barns skolålder *från och med det år under vilket det fyllde sju och till och med det år under vilket det fyllde fjorton år*. Se § 35, mom 1. Denna regel kvarstod ännu i 1921 års stadga, som gällde till utgången av juni 1958. Sedan 1882 har grundregeln alltså varit att barnet skulle *börja* skolan det kalenderår då det fyllde sju år, men vissa möjligheter har hela tiden funnits att i undantagsfall börja antingen tidigare eller senare än vid sju års ålder.

För den ålder då skolplikten *upphörde* fanns flera särbestämmelser i § 35, mom 3 och delvis också i § 48. Den elev som vid skolålderns slut inte inhämtat de kunskaper som erfordrades för avgång skulle fortfarande vara skolpliktig, medan den som visat sig ha erforderliga kunskaper

ägde »rätt att bli befriad från skolgång» redan före skolålderns slut. Denna »rätt» kunde utnyttjas redan efter några års skolgång. Se SFH 3, s 111 f. Först år 1918 fastställdes en åldergräns: eleven fick inte avgå före det kalenderår, under vilket han fyllde tretton år. Genom en senare införd bestämmelse kunde avgång i undantagsfall beviljas ännu tidigare om särskilda skäl förelåg, dock under inga omständigheter om eleven inte uppnått tolv års ålder vid slutet av det läsår, då han genomgick folkskolans högsta klass. Detta gällde alltså elever som fick avgångsbetyg och avgick enl. § 47. Den möjlighet att avgå utan att ha inhämtat »stadgat kunskapsmätt», som ända sedan 1842 reglerats i folkskolestadgan, återfanns fr o m 1882 i § 48. Inte förrän 1936 avskaffades bestämmelsen att denna möjlighet även skulle avse barn som av fattigdom hindrats att vidare begagna undervisningen.

Med dessa undantag gällde alltså skolplikt i princip för alla barn som fyllt minst sju och högst fjorton år. De uppgifter om antalet barn i skolåldern, som skolstyrelsen skulle redovisa och som ligger till grund för statistiken, avser sålunda alla dessa åtta årskullar, oavsett hur många år och under hur stor del av året de verkligen gick i skola. Detta berodde givetvis av skolväsendets omfattning i distriktet, som i sin tur var beroende av lokala beslut. Se vidare kap 4.2.

Före grundskolans slutliga genomförande uppstod därför efterhand stora variationer i skolplikten omfattning för barn inom olika delar av landet, allt efter den takt i vilken antalet årskurser i kommunens obligatoriska skola ökades. I 1958 års folkskolestadga ändrades huvudregeln för den allmänna skolplikten till att omfatta det antal årskurser som var obligatoriska i barnets hemkommun eller i vissa fall i den kommun där det vistades. Se SFS 1958:399.

För barn som fullgjorde sin skolplikt i högre skolor gällde att de skulle genomgå minst lika många årskurser där som fastställts för den obligatoriska skolan i hemkommunen. För de undantagsfall då barnet medgivits befrielse från skolgång för att undervisas i hemmet har särskilda bestämmelser utfärdats. För den skolplikt som efter hand infördes i *fortsättningsskolan*, se kap 4.8.

Författningsbestämmelserna om skolplikt var länge knapphändiga. En utförlig utredning framlades av särskilda sakkunniga år 1957 och lades till grund för prop 1958:93, vilken i allt väsentligt godtogs av riksdagen. Se SU 1958:89.

Sälunda har fastslagits att skolplikten gäller barn som är bosatta i riket, vare sig de är svenska medborgare eller ej, och att skolplikten innebär både *rätt* till undervisning i den obligatoriska skolan och *skyldighet* att delta i sådan eller motsvarande undervisning. Med obligatorisk skola avsågs i 1958 års folkskolestadga folkskola, fortsättningsskola och försöksskola, vilka omfattades av *allmän skolplikt*. Samtidigt erinrades i 9 § om den *särskilda skolplikt* som gällde för fjällsamers barn, för blinda och döva samt för psykiskt efterblivna, och som reglerades i särskilda författningar. Jämför kap 4.6 om specialskolor och särskolor och 4.7 om nomadskolor.

Redan den första folkskolestadgan innehöll stränga bestämmelser om åtgärder från myndigheternas sida ifall föräldrarna på grund av tredska underlät att sända barnen till skolan. I motioner vid 1958 års riksdag framhölls att bestämmelser som t o m innebar att barnen skulle kunna hämtas med polishjälp inte borde lämnas i administrativ ordning; de borde endast kunna ingå i en av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. Detta beaktades i det fortsatta författningsarbetet, och 1962 års riksdag fattade beslut inte bara om en ny *skolstadga* (SFS 1962:439), vilken i samband med grundskolans införande ersatte bl a den förutvarande folkskolestadgan, utan också om en särskild *skollag* (SFS 1962:319).

I den nya skollagen skärptes kraven på kommunerna, som ålades inte bara att sörja för undervisningen i grundskolan utan också att främja åtgärder för att bereda barn och ungdom undervisning i kommunal yrkesskola och fackskola samt statligt och kommunalt gymnasium (1 §). Dessutom anmodades de att anordna lämplig undervisning för barn, som på grund av *lyte, långvarig sjukdom eller liknande omständighet* ej kan delta i vanligt skolarbete (24 §). Därigenom underströks också dessa barns rätt till undervisning. I 24 § erinras även om den *specialundervisning*, som bör beredas sådana barn som har svårt att följa den vanliga undervisningen eller att anpassa sig till verksamheten i skolan. Närmare bestämmelser därom meddelas i 5 kap skolstadgan. Jämför kap 4.5.

I den ursprungliga lydelsen av 6 § skollagen erinrades om de särskilda bestämmelserna för undervisning av *blinda, döva och vissa psykiskt efterblivna*. I prop 1965:118 framhölls emellertid att skollagen, som reglerade kommunernas skyldigheter i fråga om skolväsendet, inte var tillämplig på den undervisning av blinda och döva som anordnats av staten. För denna fanns endast bestämmelser som utfärdats i administrativ ordning. Genom ändringar i skollagen (jfr SFS 1965:247) har sedermera fastslagits, att staten skall sörja för undervisningen i *specialskola* av barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskola, och vidare att skolpliktiga barn äger rätt till undervisning i specialskola, samt att skollagen är tillämplig även på specialskola. Dessutom påpekas att undervisningen av vissa psykiskt utvecklingsstörda regleras i annan ordning (jfr SFS 1967:940 och 1968:146). Som framgår av kap 4.6 är skolplikten mer omfattande för dessa elever än för eleverna i grundskolan.

4.2 Den obligatoriska skolgångens omfattning

Enligt 1842 års folkskolestadga ägde skolstyrelsen att i samråd med församlingen bestämma de tider under året och de timmar om dagen, då undervisning skulle meddelas i fasta eller flyttande skolor. Domkapitlet skulle vart tredje år på fastställda formulär sammanställa uppgifter från skoldistriktet om bl a undervisningstiden för skolbarnen, uttryckt i medeltalet veckor under året och dagar i veckan. Se SFS 1847:14. Uppgifterna avsåg enbart förhållandena under det angivna året. I vilken utsträckning barn gick i skolan under mer än ett år framgick sålunda ej. I många skildringar från denna tid har berättats om barn vilkas skolgång endast omfattade några veckor under ett enda av de år då de tillhörde den s k skolåldern. Detta kan ha inneburit att undervisningen inte hade större omfattning i församlingen eller den del av församlingen där de bodde, men det kan också ha inneburit att barnen inte gick i skolan ens hela den tid då skolan var i gång. Detta kan i sin tur ha haft många orsaker, t ex orimligt lång skolväg, brist på kläder och skodon, föräldrarnas önskan att utnyttja barnens arbetskraft osv. Se tab 1.2 och SFH 3, s 134 f.

Omfattningen av barnens skolgång behandlas i flera av folkskolinspektörernas berättelser. En inspektör i Växjö stift skriver år 1863 att det är svårt att bestämma utsträckningen av barnens skoltid, eftersom den beror av »flera olika villkor, hvilka icke kunna sammanbringas. Dessa villkor äro bland andra, *huru länge* barnen ärligen hafva tillfälle att begagna sig af skolans undervisning, *huru tidt* den återkommer, *huru* ordentligt repetitionsförhör under mellanterminerna hållas, *huru mycket* barnen behöfva lära sig i skolan, *huru ordentligt* de begagna undervisningstillfällena och *huru olika lätt* de hafva att lära sig, hvad som fordras.»

Han försöker i stället sluta sig till hur länge undervisningen bör fortgå och konstaterar »att flertalet anse sig hafva lärt ut, när de kunna läsa innantill och hafva lärt sig catechesen och möjligen bibliska historien utantill, hvilket kunskapsmått de under vanliga förhållanden väl kunna inhemta under 3 eller högst 4 år. De, som i skolan äfven lära sig att skriva och räkna, behöfva naturligtvis något längre tid, dock sällan mera än en termin eller ett år, till dess de också äro färdiga att lemna skolan.»

En inspektör i Linköpings stift redovisade i berättelsen för åren 1861–63 medeltalet år för barnens skolgång inom inspektionsområdet. Endast i några församlingar var detta lägre än 2 år. I övrigt växlade medeltalen, och för några församlingar angavs så höga medeltal som 6–7 år. I ett område av Malmöhus län angav en inspektör för några församlingar ett medeltal på 8 år. De stora skillnaderna får väl antas åtminstone delvis bero på olika redovisningssätt. Inspektörerna klagade ofta över svårigheterna att få in jämförbara uppgifter. I de församlingar som redovisade de högsta medeltalen har antagligen de år medräknats, då barnen efter den egentliga skoltidens slut bereddes tillfälle att någon dag i veckan underhålla och förbättra sina kunskaper under lärares ledning. Denna fortsatta undervisning, som ofta bedrevs på söndagar och som ibland

kallades söndags- eller repetitionsskola, utvecklades senare till fortsättningsskola. Se kap 4.8.

Att denna fortsatta undervisning kan ha medräknats bestyrks delvis av följande redovisning för organisationen inom ett område av Växjö stift år 1867: »Småskolan mottager nybörjare, och sedan barnen inhemtat den förskrifna kursen och undergått examen, flyttas de till folkskolan. Så snart de derur blifvit behörigen utexaminerade, åligger det repetitionsskolan att underhålla eller föröka det inhemtade kunskapsmättet, tilldess de intagits i presterskapets nattvardsskola, då folkskoletvånget anses slutadt.»

På liknande sätt kan man kanske också förklara att enligt BiSOS A 1851/55:3 (tab 6 och s 49–53) antalet elever i folkskolorna redan i slutet av 1855 omfattade omkring hälften av alla i riket levande barn »från inträdet i 8:e lefnadsåret intill slutet af det 15:de.» Enligt BiSOS P 1868 undervisades 76,6 % av barnen mellan sju och fjorton år i folk- och småskolor inom det egna distriktet, medan omkr 20 % fick annan undervisning och endast 2,5 % uppgavs helt sakna undervisning. Jfr tab 1.1. Till sistnämnda grupp har endast räknats det fåtal barn som befriats från skolgång »av naturfel eller annan orsak». Fr o m 1876 redovisas i BiSOS även antalet barn som avgått från skolan. Som framgår av tab 1.3 motsvarar deras antal endast en ringa andel av en enda årskull under den period då barnens egentliga skoltid enligt samstämmiga uppgifter sällan omfattade mer än ett fåtal år. Detta torde endast kunna tolkas så att skoldistriktet inte ansåg att barnen hade avgått, så länge de i åtminstone någon utsträckning bevistade de ovannämnda repetitionskurserna.

Antalet barn som undervisades i hemmet angavs till en början vara mycket stort. År 1856 var detta antal enligt riksdagsberättelsen 145 711. Enligt olika årgångar av BiSOS, där antalet uppgavs till inemot 100 000 år 1868 men till endast 16 000 år 1900, antog ecklesiastikdepartementets statistiker vid sin granskning att skoldistriktet till en början bland dem som undervisats i hemmet redovisat åtskilliga barn vilka i själva verket hörde antingen till dem om vilka uppgift saknades eller till dem som inte åtnjutit någon undervisning under året. Jfr BiSOS 1899, s 9 och 1900, s 9. Å andra sidan framgår av vissa kommentarer att en del av de barn som förts till sistnämnda grupp kan ha gått i skola något föregående år.

År 1878 utfärdades den första *normalplanen* för undervisningen. Liksom normalplanerna 1889 och 1900 upptogs den som huvudalternativ två år i småskola och fyra år i folkskola, dvs en *sexårig* skolgång, men det var fullt klart att det även fanns skolor med kortare skolgång. Enligt SFS 1889:22, § 13 skulle skolstyrelserna för varje skola fastställa lärokurs innefattande varje läroämnes fördelning på skolans särskilda klasser, och i 1897 års folkskolestadga föreskrevs, att läroplanerna skulle upprättas med ledning av normalplanen.

Redan innan den första normalplanen hade utfärdats, omfattade folkskolan enligt inspektörernas rapporter åtminstone i vissa städer ett rätt stort antal klasser (årskurser). I Norrköping var sålunda den egentliga folkskolan

redan 1867 uppdelad på en lägre avdelning med tre klasser och en *högre avdelning* (se nedan). År 1881 rapporteras för Göteborg att småskolan hade två och den egentliga folkskolan fyra klasser. Samma år hade Stockholm sammanlagt sju och Norrköping 8 klasser. Hur många av barnen som verkligen gick så många år i skolan framgår dock inte. Jämför kap 4.1. Enligt SFH 3, s 111 f blev fjärde klassen (dvs sjätte årskursen) inte obligatorisk i Göteborg förrän 1892. Av de barn som utskrevs från den sjuåriga folkskolan i Stockholm år 1890 hade endast 19 % genomgått 13 och ännu färre 14 terminskurser. Det är svårt att bilda sig en uppfattning om hur lång den obligatoriska skolgången var under den här behandlade tiden. I varje fall var den olika lång i olika skoldistrikt.

Som framgår av kap 2.2 innehåller BiSOS förutom uppgifter om de barn i åldersgruppen 7–14 år som undervisats i skola inom det egna distriktet även summariska uppgifter om hela antalet barn i folk- och småskolor. I sistnämnda grupp ingår åtminstone vissa år även elever i fortsättnings- och ersättningsskolor. I övrigt torde de elever som inte tillhörde den sk skolåldern huvudsakligen ha utgjorts av underåriga. Materialet förefaller emellertid oenhetligt och kan inte läggas till grund för beräkningar av hur många år som skolgången omfattade, i synnerhet som primärmaterialen från de olika skoldistrikten inte bevarats.

Enligt § 5 i 1897 års folkskolestadga fick distriktet rätt att utvidga folkskolan med en *högre avdelning*, om kyrkostämman beviljade medel. Denna var frivillig. Som framgår av det föregående hade några av de största städerna redan dessförinnan inrättat en högre avdelning. Anvisningar för undervisningen, som skulle meddelas av folkskollärare, intogs i 1900 års normalplan.

Folkskolans högre avdelning kunde omfatta en eller flera årskurser. Eftersom den lägsta av dessa byggde på den egentliga folkskolans fjärde klass (årskurs), kallades den klass 5. Den motsvarade en sjunde årskurs. Vissa uppgifter om folkskolans högre avdelning finns i BiSOS P fr o m 1901. De omfattar antalet avdelningar, medan primärmaterialens uppgifter om antalet elever befanns vara alltför knapphändiga för att kunna återges. År 1901 fanns högre avdelningar av folkskolan i 11 städer. De flesta var ettåriga, några var tvååriga och i en stad (Norrköping) var de treåriga.

Folkskolans högre avdelning bör inte förväxlas vare sig med fortsättningsskolan, som inte omfattade hela läsåret, eller med de *högre folkskolor*, som började inrättas i slutet av 1850-talet, och där undervisningen i huvudsak skulle meddelas av akademiskt utbildade lärare. Se SFS 1858:31. Dessa skolor ansågs inte utgöra en utvidgning av folkskolan utan en påbyggnad till denna. Jfr SFH 3, s 161–165.

1900 års normalplan ersattes år 1919 av en *undervisningsplan* för rikets folkskolor (SFS 1919:880). I denna upptogs tim- och kursplaner för såväl sju- som sexklassiga skolor. Småskolestadiet omfattade 2 och folkskolestadiet alltså antingen 5 eller 4 klasser (årskurser). Under vissa förhållanden kunde medges att barnen tillhörde småskolestadiet under 3 läsårs, varvid enbart småskolestadiets lärokurs skulle genomgå. Anordningen fick endast förekomma

om folkskolestadiet var minst 4-årigt. Även om barnen också i dessa fall gick 7 år i skolan, *syftar uttrycket 7-åriga folkskolor i det följande enbart på skolor där folkskolestadiet var 5-årigt.*

År 1920 infördes en bestämmelse i folkskolestadgan, varigenom det klargjordes att sjunde skolåret kunde göras obligatoriskt för barnen. Enligt SFH 5, s 98 hämmades dock utvecklingen mot flera 7-åriga skolor av att undervisningen i *fortsättningsskolan* (se kap 4.8) var fördelad på två år även där folkskolan var 7-årig, och vidare av att kursplanen för åk 7 ej ansågs ge mycket nytt utöver den 6-åriga skolans kurs. Genom beslut av 1925 års riksdag blev det emellertid möjligt dels att anordna endast en årskurs i fortsättningsskolan för elever som avgått från heltidsläsande 7-klassig folkskola och dels att ändra kursplanerna för åk 7. Som visas i det följande kom skoltidens längd därefter att i allt fler folkskolor utsträckas till 7 år.

Våren 1920 förekom 7-åriga skolor med 5-årigt folkskolestadium i endast 76 av landets 2 436 skoldistrikt. Antalet elever i åk 7 var då 6 579, varav 3 247 i Stockholms stad och 2 010 i Malmöhus län. År 1925 förekom 5-årigt folkskolestadium i åtminstone någon skola inom 195 skoldistrikt, år 1930 inom 335 och år 1935 inom 367 skoldistrikt.

Som redan framhållits hade några distrikt i stället inrättat en *folkskolans högre avdelning*, som i regel byggde på sjätte årskursen. För dess organisation fanns inga detaljerade föreskrifter. Se bl a SOS 1929/30, s 24*. I skoldistrikt där folkskolans högre avdelning inrättats var man därför i många fall obenägen att släppa denna skolform för ett sjunde skolår. Jfr SFH 5, s 99.

Utvecklingen t o m 1935 framgår av följande sammanställning. Uppgifterna, som hämtats ur SÖs publikationer i SOS resp motsvarande otryckta redogörelser, avser *antalet elever*.

	I åk 7	I folkskolans högre avd.
1920	6 579	4 146
1925	11 382	6 355
1930	13 044	4 745
1935	19 284	6 444

Enligt en beräkning av 1940 års skolutredning gick 72 % av städernas men endast 16 % av landsbygdens barn i 7-åriga folkskolor våren 1935.

Benämningen folkskolans högre avdelning ersattes fr o m läsåret 1958/59 av uttrycket frivilliga årskurser.

År 1936 beslöt riksdagen att 7-åriga folkskolor efterhand skulle bli obligatoriska i hela landet. Reformen skulle genomföras under en 12-årig övergångsperiod och alltså vara slutförd senast läsåret 1948/49. Gustaf Sivgård har påpekat att utredningen om den förlängda skolplikten gjordes under de år på 1930-talet då nativiteten var stadd i sjunkande, medan reformen kom att genomföras på 1940-talet med dess starkt stigande barnantal. På 1930-talet hade man räknat med att det sjunde skolåret skulle rädda många distrikt från att tvingas övergå från en högre till en lägre

skolform på grund av lågt barnantal. På 1940-talet var problemen av motsatt art. De stora årskullarna medförde behov av nya läraravdelningar och lokaler, i första hand på lågstadiet, vilket försvårade genomförandet. En fördröjande faktor var givetvis också att det andra världskriget pågick under en del av denna period. Se Sivgård, Det sjunde skolårets genomförande (Skola och samhälle 1947, s 47 ff).

Våren 1941 tillhörde 47,5 % av eleverna 6-åriga och 52,4 % 7-åriga folkskolor. Skillnaden var avsevärd mellan skolor i närheten av högre läroanstalter (dvs i regel skolor i tätorter) och övriga skolor. I de första hade 80 %, i de senare 33 % av barnen 7-årig skolplikt vid denna tid. Se SOU 1944:21 och 1946:11. *I enlighet med planerna var reformen helt genomförd efter utgången av läsåret 1948/49 bortsett från 2 av landets ca 2 450 skoldistrikt.*

Långt dessförinnan hade åtskilliga distrikt fått medgivande att inrätta obligatorisk 8-årig folkskola. Början gjordes redan på 1930-talet i ett distrikt med halvtidsläsande skola. Läsåret 1941/42 tillkom två distrikt med heltidsläsande skolor, och antalet växte sedan med några distrikt varje år. Genomförandet underlättades av att SÖ kunde medge befrielse från fortsättningsskoleplikt för elever som på ett tillfredsställande sätt genomgått åttonde årskursen, där denna var obligatorisk. Jfr kap 4.8. I vissa distrikt var denna liksom högre årskurser frivillig. Se följande sammanställning ur olika årgångar av SÅ:

	Skoldistrikt med åk 8 eller högre		Elever i åk 8 eller högre		
	Obl.	Frivill.	Obl.	Frivill.	Summa
vt					
1941	1	21	13	3 240	3 253
1942	3	20	76	3 196	3 272
1943	5	21	178	3 204	3 382
1944	7	23	217	3 108	3 325
1945	11	22	1 845	2 130	3 975
1946	19	23	3 597	1 312	4 909
1947	28	21	4 390	986	5 376
1948	30	17	4 400	860	5 260
1949	41	18	4 905	886	5 791
1950	52	19	5 564	965	6 529
1951	55	21	6 432	1 114	7 546
1952	58	26	6 881	1 415	8 296
1953	71	26	8 717	1 684	10 401
1954	82	27	10 972	2 017	12 989
1955	100	28	13 568	2 757	16 325
1956	124	35	17 347	3 511	20 858
1957	159	41	23 296	4 649	27 945
1958	207	56	31 587	6 002	37 589
1959	263	77	40 650	7 844	48 494
ht					
1959	336	147	51 210	9 734	60 944

Vt	Landsbygd			Städer			Hela riket		
	6	7	8	6	7	8	6	7	8
1946	42,3	56,5	1,3	2,0	60,2	37,8	28,7	57,7	13,5
1947	37,7	60,6	1,7	1,2	57,8	41,1	25,0	59,6	15,4
1948	0,5	97,6	1,9	—	57,7	42,3	0,3	83,0	16,7
1949	0,1	98,0	1,9	—	52,2	47,8	0,1	81,0	18,9
1950	0,1	97,8	2,1	—	51,5	48,5	0,1	79,8	20,2

Som regel var det A-skolor som kom i fråga för utvidgning. Men årskurs 8 kunde förekomma även i B-skolor. Den sammanfördes då med åk 7 till en klassavdelning. Bestämningarna kunde vara olika inom olika områden av skoldistriktet. SÖ undersökte förhållandena våren 1945 och fann att 55,4 % av distriktet hade enbart 6-årig skolplikt, 40,9 % enbart 7-årig, 0,4 % enbart 8-årig och 3,3 % både 6- och 7-årig eller i ett fall både 6- och 8-årig skolplikt. Se otryckta uppgifter i arkivet (SÖSKA H III c:9).

Eftersom längre skolplikt huvudsakligen förekom i större tätorter med högt barnantal är den procentuella andelen elever betydligt högre än andelen skoldistrikt med sådan skolplikt. Ovanstående procenttal, som huvudsakligen sammanställts ur arkiverade sammandrag av folkskolinspektörernas redogörelser (SÖSKA H III baa 69–70), avser fördelningen av eleverna i folkskolorna efter skolpliktstid. Medan sammanställningen ur SÄ å ena sidan endast omfattar antalet elever i åk 8 eller högre men å andra sidan även redovisar eleverna i distrikt där den längre skolgången inte är obligatorisk, avser tablån överst på denna sida *samtliga elever i folkskolan*, oavsett årskurs, fördelade efter längden av den *för distriktet beslutade obligatoriska skolgången*.

Denna tablå visar bl a att våren 1946 över 2/5 av eleverna på landsbygden gick i 6-klassiga folkskolor medan nära 2/5 av eleverna i städerna gick i 8-åriga, och tablån härnadan att 9-årig skolplikt började införas vid en tid då den övervägande delen av landsbygdens barn hade 7-årig skolplikt.

Riksdagsbeslutet 1936 om successivt genomförande av sjuårig skolplikt grundades i allt väsentligt på förslag av 1934 års folkskolesakkunniga. Under de år då den sjuåriga skolplikten höll på att genomföras arbetade 1940 års skolutredning, som föreslog en *åttadrig* skolplikt med rätt för kommunerna att efter vederbörligt medgivande utsträcka skolplikten ytterligare. Innan skolutredningens

arbete ännu hunnit avslutas tillsattes 1946 års skolkommission, som bl a föreslog principbeslut om *nioårig* skolplikt. I samband med den vid 1950 års riksdag beslutade skolreformen fattades ett sådant principbeslut, och nioårig skolplikt tillämpades sedan i de kommuner som bedrev försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. (Som framgår av kap 4.9 hade några skoldistrikt redan dessförinnan påbörjat försöksverksamhet enligt skolkommissionens förslag, men i statistiken har de inte medräknats bland distrikt med obligatorisk nioårig skolgång förrän läsåret 1952/53). Vid 1956 års riksdag fastslogs att denna försöksverksamhet skulle utmynna i en *obligatorisk*, organisatoriskt sammanhållen nioårig skola. Följande år fastställde riksdagen en tidsplan, enligt vilken försöksperioden med början läsåret 1962/63 skulle följas av en allmän övergång till enhetsskola, vilken beräknades vara helt genomförd läsåret 1972/73. I huvudsaklig överensstämmelse med förslag av 1957 års skolberedning beslöt 1962 års riksdag att en allmän kommunal obligatorisk skola benämnd *grundskolan* skulle börja införas fr o m 1 juli 1962, vilken skulle omfatta nio årskurser och 39 veckors årlig lästid. Grundskolan var i enlighet med planerna helt införd i landets alla kommuner läsåret 1972/73 och folkskolan sålunda avvecklad i och med utgången av läsåret 1971/72.

4.3 Läsårets längd i den obligatoriska skolan

Under folkskolans första decennier kan man knappast tala om läsår. Först på 1860-talet uppnåddes en viss stabilitet. Den 22 april 1864 utfärdades ett kungl cirkulär som i flera avseenden reglerade skolorganisationen. Bl a föreskrevs att intagning i skolan borde ske vid »läseterminernas» början och endast i särskilda undantagsfall under pågående termin. Läsåret var då tydligen på de flesta håll indelat i två

Vt	Landsbygd			Städer			Hela riket		
	7	8	9	7	8	9	7	8	9
1951	98,1	1,9	—	51,1	48,8	—	79,3	20,7	—
1952	95,0	5,0	—	50,0	50,0	—	75,9	24,1	—
1953	93,5	5,0	1,5	48,8	51,0	0,2	74,1	25,0	0,9
1954	91,5	5,5	3,0	43,8	54,9	1,3	70,2	27,6	2,2
1955	88,4	7,9	3,7	41,2	53,8	5,0	66,8	28,8	4,3
1956	85,5	9,2	5,2	36,3	56,1	7,6	62,6	31,1	6,3
1957	80,7	13,1	6,3	29,0	60,7	10,3	56,2	35,6	8,2
1958	74,2	17,6	8,1	24,5	62,0	13,5	50,3	39,0	10,7
1959	..	..	..	..	..	..	42,6	45,0	12,4

terminer, men dessa omfattade olika tider på året i olika landsdelar. Se SFH 3, s 112 och 1905 års statistiska kommittés betänkande, se s 417.

I 1882 års folkskolestadga fastställdes att den årliga lästiden skulle vara minst 8 månader i skolor, för vilka skoldistriktet erhöll ersättning av allmänna medel. Längden preciserades sedermera först till 34 1/2 och därefter till 34 4/7 veckor. Enligt 1897 års folkskolestadga kunde lästiden förlängas för vissa flyttande skolor. Denna bestämmelse syftade givetvis på lärarens tjänstgöringsskyldighet, ej på elevernas skolgång, som i dessa skolor endast omfattade en del av läsåret. Se kap 4.4. Enligt SFS 1936:305, som avsåg vissa av de skolor där nybörjare endast intogs vartannat år, skulle läsåret omfatta 39 veckor de år, då nybörjare intogs.

I SFS 1940:250 fastställdes den årliga lästiden till antingen 36 4/7 eller 39 veckor. De kommunala myndigheterna fick avgöra om skolorna i distriktet skulle arbeta med den längre eller kortare lästiden. På grund av en övergångsbestämmelse kunde även 34 4/7 veckors lästid förekomma t o m läsåret 1941/42. Jfr ingressen till SFS 1942:622. Lärarlönerna påverkades i vissa fall av läsårets längd.

I SFS 1952:596 fastställdes den årliga lästiden fr o m läsåret 1952/53 till 39 veckor.

Utvecklingen framgår av följande tablå, som avser *skoldistriktens* relativa fördelning efter läsårets längd i veckor.

	34 4/7	36 4/7	39
1938/39	27,9	36,4	35,7
1939/40	21,4	39,5	39,1
1940/41	17,1	42,1	40,8
1941/42	13,9	43,1	43,0
1942/43	—	53,6	46,4
1943/44	—	49,4	50,6
1944/45	—	44,6	55,4
1945/46	—	39,3	60,7
1946/47	—	34,9	65,1
1947/48	—	29,0	71,0
1948/49	—	15,8	84,1
1949/50	—	12,5	87,5
1950/51	—	8,5	91,5

Uppgifterna har för läsåret 1938/39 hämtats ur 1937 års folkskolutrednings betänkande (SOU 1938:35) och för övriga år ur 1952 års statsverksproposition.

Långt innan den längre lästiden införts i hela riket var den allmän i tätorterna. Låsåret 1940/41, då 39 veckors lästid enligt ovanstående tablå införts i 40 % av *skoldistriktet*, gällde den för 70 % av *eleverna*. Liksom i fråga om skolpliktstidens längd har 1940 års skolutredning visat att skillnaden i fråga om läsårets längd var avsevärd mellan skolor i närheten av högre läroanstalter och övriga skolor. Följande sammanställning visar *elevernas* procentuella för-

delning på olika skolor läsåret 1940/41 efter den årliga lästidens längd i veckor:

	34 4/7	36 4/7	39
I skolor nära högre läroanstalter	1,0	5,1	93,9
I övriga skolor	8,5	37,8	53,7
I samtliga skolor	5,5	24,5	70,0

Det antal läsdagar som motsvarade det fastställda antalet veckor kunde underskridas för vissa grupper av elever. Förutom eleverna i de halvtidsläsande skolformerna (se kap 4.4) kan nämnas att barn med lång skolväg kunde få ledighet en dag i veckan, s k växellov. Jämför 1952 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, punkt 239.

I anslutning till betänkandet Skolans arbetstider (SOU 1967:14) beslöt 1968 års riksdag bl a att läsåret skulle omfatta 40 veckor från den 1 juli 1968 och att femdagars skolarbetsvecka — med en tvåårig övergångstid — skulle tillämpas såväl i den obligatoriska skolan som i flertalet andra skolformer samt vid lärarutbildningsanstalterna.

4.4 Skolformer i den obligatoriska skolan

Den första folkskolestadgan räknade med två slag av skolor, *fasta* och *flyttbara*, senare benämnda *flyttande*. I SFS 1853:65 bestämdes att lärarna skulle ha godkänd seminarieutbildning, och samtidigt gavs föreskrifter om deras avlön, kontant och in natura. Vid sidan av dessa skolor skulle fasta eller flyttande s k *mindre skolor* inrättas, där inga formella krav på lärarnas utbildning behövde ställas, och där »en tillräcklig i penningar eller lefnadsmedel utgående aflön» skulle avtalas med husfäderna i samråd med skolstyrelsens ordförande. Dessa skolor skulle inrättas i avlägsna trakter, där barnen inte utan svårighet kunde besöka skola med seminarieutbildad lärare. Sedan 1856 års riksdag beslutat om bidrag av allmänna medel, utfärdades nya bestämmelser i SFS 1858:31, som bl a innebar att mindre skolor kunde inrättas överallt på landet, oberoende av avståndet till skola med seminarieutbildad lärare. I p. 2 i författningen kallades de mindre skolorna *småskolor*. Avsikten var att nybörjarna skulle få sin första undervisning i en småskola nära hemmet, medan skolorna med seminarieutbildad lärare företrädesvis avsågs för de större barnen.

Enligt SFH 3, s 94 ff kom utvecklingen emellertid att på många håll gå i en annan riktning. Föräldrarna ansåg ofta att skolgång i småskola var tillräcklig för barnen. Det blev vanligt att småskolan fick ersätta folkskolan i avlägsna trakter, medan de föräldrar som bodde nära en folkskola skickade även nybörjare till denna. En folkskolinspektör skrev år 1863 att det i allmänhet inte fanns någon annan skillnad mellan folkskola och småskola än den som låg i

sättet för lärarnas antagande och avlöning.

Genom kungl. cirkulär den 22 april 1864 fick emellertid domkapitlet i uppdrag att försöka ordna förhållandena mellan folkskola och småskola. År 1869 föreskrevs att elevernas flyttning från småskolan till folkskolan skulle ske efter prövning på bestämd tid varje år, och år 1871 gjordes till villkor för statsbidrag, att småskolan skulle meddela förberedande undervisning för folkskolan.

Fortfarande fanns dock i avlägsna trakter ett antal mindre skolor med lärare som ej hade seminarieutbildning men där undervisningen ändå i viss utsträckning omfattade folkskolans lärokurser. På de nya statistikformulär, som utfärdades den 31 december 1875, skulle dessa skolor ej betecknas som småskolor utan redovisas separat. Statistiken skiljer sålunda fr o m 1876 mellan tre huvudslag av skolor för folkundervisningen, nämligen *folkskolor*, *småskolor* och *mindre skolor*. De senare har sedan 1882 kallats *mindre folkskolor*. I tab 3.1–3.4 används uttrycket folkskolorna som gemensam beteckning för dessa tre kategorier, medan uttrycket *egentliga* folkskolor används för den kategori, som officiellt hette folkskolor. Observeras bör att undervisning på småskolestadiet förutom i mindre folkskolor ofta också meddelades i folkskolor och sålunda inte enbart i fristående småskolor.

Enligt tab 2.2 ökades antalet barn i de mindre folkskolorna under slutet av 1800-talet. Samtidigt redovisas ett minskat barnantal i bl a de flyttande småskolorna. Man bör nog räkna med att den angivna fördelningen mellan huvudslagen av skolor är osäker. Jämför t ex uppgifterna för Västerbottens län åren 1882 och 1890 i tab 2.3. Delvis tycks det emellertid ha varit fråga om en reell förskjutning, vilken oroade folkskolinspektörerna. Om barnen hänvisades till en mindre folkskola närmare hemmet fick de visserligen kortare skolväg men i allmänhet en sämre undervisning än den som meddelades av examinerade lärare i den centralt belägna egentliga folkskolan.

Som redan nämnts kunde skolorna inom alla de tre här nämnda huvudslagen vara antingen *fasta* eller *flyttande*. Redan 1842 fastslogs och 1882 upprepades, att skolorna helst skulle vara fasta. Flyttande skolor kunde tills vidare inrättas där medellöshet eller lokala förhållanden hindrade inrättandet av fast skola. Detta »tills vidare» kom att bestå i omkr 100 år! Enligt uppgifter i SCBs arkiv (SÖSKA H III c:9) gick över 7 000 barn i flyttande skolor år 1931. År 1942 hade antalet sjunkit till 70.

Med flyttande avsågs skolor, där undervisningen under olika delar av året var förlagd till olika s k stationer. Läraren fick flytta mellan byarna och undervisa de barn som fanns där, ofta under primitiva förhållanden. Se SFH 3, s 106 ff. Ju fler stationerna var, dess kortare blev undervisningstiden för bamen på varje station. Folkskolinspektörerna försökte därför förmå skolstyrelserna att inte låta skolorna flytta mellan mer än två stationer. För egentliga folkskolor hade detta med få undantag genomförts vid sekelskiftet, men så sent som 1914 redovisas att 49 mindre folkskolor och 30 småskolor flyttade mellan minst 3 stationer.

Enligt en annan indelningsgrund kunde såväl folkskolor

som mindre folkskolor och småskolor ha antingen heltids- eller halvtidsundervisning. I *heltidsläsande* skolor undervisades barnen i regel varje skoldag under hela läsåret. I undantagsfall kunde dock barn med lång skolväg få vara lediga från skolan en dag i veckan. Se kap 4.3. I de *halvtidsläsande* skolorna undervisades olika grupper av barn »på skilda tider». Det innebar vanligen att dessa barn gick i skolan antingen varannan dag under hela läsåret (varannandagsläsning) eller varje dag under en del av läsåret (periodläsning). De flyttande skolorna var periodläsande. Om de flyttade mellan mer än två stationer är uttrycket halvtidsläsande givetvis inte fullt adekvat.

En översiktlig framställning av de vanligaste skolformerna ingick i Normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor 1878 och med vissa ändringar i normalplanerna 1889 och 1900. I normalplanerna tillämpades ännu en indelningsgrund utöver de förut nämnda, nämligen *om varje klass (läraravdelning) omfattade endast en årskurs, resp mer än en årskurs*. De olika skolformerna betecknades med littera, varvid de heltidsläsande fasta skolor, där varje läraravdelning endast omfattade en årskurs, betecknades Litt A i folkskolan och Litt a i småskolan. Se vidare texten till BiSOS P 1901 ff samt SFH 3, s 118 ff och SFH 4, s 8 ff.

Elevernas fördelning enligt normalplanens littera redovisas i statistiken första gången i BiSOS P 1906, som innehåller uppgifter fr o m 1901. Dessa uppgifter avser samtliga barn oavsett åldern. För tidigare år avsåg fördelningen efter skolform enbart barn i åldersgruppen 7–14 år som undervisades i skola inom det egna distriktet. Jfr kap 2.2 och 4.2.

1900 års normalplan ersattes av 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor (SFS 1919:880). I denna behandlas folk- och småskolor inte längre som olika skolformer utan som skilda stadier av folkskolan. Fr o m 1919/20 används därför uttrycket folkskola i SOS i den bemärkelse, som därefter varit gängse.

I 1919 års undervisningsplan uppställdes skolformerna under två rubriker, huvudformer och undantagsformer. Huvudformerna utgjordes av *heltidsläsande* skolor med i regel fullt utbildade lärare, undantagsformerna av dels *halvtidsläsande* skolor, dels *mindre folkskolor*. I de mindre folkskolorna, som kunde vara antingen halvtids- eller heltidsläsande, ombesörjdes undervisningen även på folkskolestadiet av lärare med småskollärarexamen. Undantagsformerna fick endast förekomma i områden med gles befolkning, långa skolvägar, litet barnantal osv. I motsats mot tidigare bestämmelser fick däremot medellöshet inte utgöra skäl till att upprätta skolor enligt undantagsformerna. Jfr SFH 4, s 112 ff.

Olika skolformer kunde förekomma inom olika områden av ett skoldistrikt, och vid en del skolenheter anordnades några klasser enligt annan skolform (klasstyp) än övriga klasser.

Heltidsläsande skolor betecknades som A- eller B-former. I A-formen hade varje lärare en klass (årskurs), i B-formerna undervisade läraren i en och samma klass barn tillhörande två eller flera årskurser.

I 1919 års undervisningsplan var beteckningarna i *heltidsläsande* skolor följande, om läraren undervisade

en klass (årskurs) på småskolestadiet	a-form
2 (ev 3) klasser på småskolestadiet	b-form
en klass på folkskolestadiet	A-form
2 (ev 3) klasser på folkskolestadiet	B 1-form
4 (ev 5) klasser på folkskolestadiet	B 2-form
alla klasser i skolan	B 3-form

Vissa varianter av dessa alternativ, som betecknades bv, Bv m m, har i tab 3.5–3.11 förts till närmast jämförliga skolform.

De *halvtidsläsande* folkskolorna betecknades som C-former (C 1, C 2 eller C 3) och de *mindre folkskolorna* som D-former (D 1, D 2 eller D 3). Jfr tab 3.8. Medan övriga skolor betecknades som *fasta* var C 3- och D 3-skolorna *flyttande*. I B 3-, D 1- och D 3-skolorna, där en enda lärare undervisade samtliga klasser, intogs elever endast *vartannat år*, så att skolan ena året omfattade årskurs 1, 3, 5 och ev 7, andra året årskurs 2, 4 och 6.

Undantagsformerna avvecklades *efterhand*. Se särskilt tab 3.7, som visar att i genomsnitt mer än en tredjedel av landsbygdens barn år 1920 gick i skolor tillhörande någon av undantagsformerna, och tab 3.8 som visar att detta i några län gällde mer än hälften av barnen vid denna tid. År 1940 tillhörde de ännu återstående mindre folkskolorna huvudsakligen de fem nordligaste länen, medan halvtidsläsande folkskolor framför allt fanns i Älvsborgs län (Dalsland och södra Västergötland) samt de mellersta och norra delarna av Bohuslän och de inre delarna av Halland. Se SFH 5, s 75 och SFH 6, s 101 f. De sista halvtidsläsande skolorna upphörde efter vt 1955 och de sista mindre folkskolorna efter vt 1958.

I 1958 års folkskolestadga (SFS 399) ersattes uttrycket skolformer av huvudtyper (klasstyper). Enligt 6 § skulle klasserna i folkskolan och på försöksskolans låg- och mellanstadium organiseras som antingen A- eller B-klasser och på försöksskolans högstadium som A-klasser, om man undantar att specialklasser på högstadiet även kunde organiseras som B-klasser.

Tab 3.5–3.11 visar även utvecklingen inom olika former av heltidsläsande skolor. Skolor av B 2- och B 3-form, vilka så gott som uteslutande fanns på landsbygden, avvecklades mer och mer, så att vid slutet av 1950-talet över 60 % av landsbygdens barn tillhörde A-klasser (A eller a) och över 30 % B 1- eller b-klasser. Jfr diagram 3. Det innebar att många mindre skolor i glesbygden drogs in och att barnen skjutsades till en större centralskola i kommunen med dess i olika avseenden större resurser. Därigenom kunde dessa barn få en undervisning som var likvärdig med den som övriga barn i kommunen fick. I många fall låg också besparingssträvanden bakom skolindragningarna. Vissa nackdelar har brukat framhållas. För barnen var långväga skolskjutsar ansträngande, och därtill kom att de mindre barnen ofta fick vänta på skjuts tills också de större barnens skoldag var slut. Om avståndet mellan hem och skola var

särskilt stort inackorderades de på skolorten. Förutom dessa nackdelar för barnen har påpekats att indragningen ledde till kulturell utarmning och att glesbygdens avfolkning påskyndades genom centraliseringen. Sedan barnantalet blivit för litet för en skola med tillfredsställande organisation och den lilla byskolan därför dragits in, föranledde skolindragningen många familjer med barn att flytta bort från bygden. Se bl a SFH 6, s 109 ff och Gerger, Skolans geografiska utveckling i Sverige.

4.5 Specialundervisning

Vid sidan om fördelningen efter skolformer i vanliga klasser (normalklasser) innehåller tab 3.5–3.7 samt 3.9–3.11 även summariska uppgifter om antalet elever i folkskolans *hjälpklasser* och andra *specialklasser*. Mera detaljerade uppgifter återges i tab 4.3. Däremot ingår inte i dessa tabeller barn med så svåra handikapp att de ej kunnat följa undervisningen i specialklass inom folkskolan utan hänvisats till *särskolor* (tidigare kallade skolor för bildbara sinnesslöa) eller *specialskolor* för barn med syn-, hörsel- eller talskada (tidigare benämnda blind- resp dövstumskolor). Se kap 4.6 och tab 4.4.

Redan 1879 inrättades i Norrköping en hjälpklass för vad som då kallades psykiskt efterblivna barn, vilken länge var den enda i riket. I Stockholm inrättades den första hjälpklassen 1905 och i Göteborg 1906. Se 1932 års seminariesakkunnigas betänkande, s 14 (SOU 1936:31). I allmänna skolförfattningar nämns hjälpklasser första gången i SFS 1921:372, där det stadgas att särskild läroplan kunde tillämpas för dem, och i SOS redovisas hjälpklasser fr o m 1920/21. Hjälpklassundervisning förekom då i så gott som alla större städer men endast obetydligt i övriga skoldistrikt. Denna undervisning hade enligt 1932 års seminariesakkunniga en dubbel uppgift: att bereda de psykiskt efterblivna barnen en för dem anpassad undervisning och att befria övriga klasser från det hinder, som de mycket svagt begåvade barnen utgjorde.

Seminariesakkunnigas förslag upptogs och fördes vidare av 1940 års skolutredning i en skrivelse till Konungen den 12 febr 1942. Utredningen ansåg sig inte böra föreslå obligatorisk hjälpklassundervisning i rikets folk- och småskolor men framhöll som ett ofrånkomligt krav, dels att sinnesslöa inte skulle undervisas i folkskola, dels att särskild undervisning skulle ordnas i hjälpklass eller på annat sätt för sådana barn som, utan att vara sinnesslöa, på grund av psykisk efterblivenhet inte kunde tillgodogöra sig skolans vanliga undervisning. Riksdagen beslöt i enlighet därmed, och vissa normerande regler utfärdades om uttagning av barn till hjälpklass, om hjälpskolans skolformer, själva undervisningen m m. Se prop 1942:292 och SFS 1942:622 och 629.

På 1920-talet började de största städerna införa även andra slag av specialundervisning än hjälpklasser. Se SFH 5, s 110 ff och SFH 6, s 208 ff. För denna undervisning finns

uppgifter i SCBs arkiv fr o m läsåret 1944/45. Se tab 4.3 och källorna till denna. I ett par städer anordnades hälso-klasser för klena, ej tuberkulösa barn och friluftsklasser för barn som haft tuberkulösa sjukdomar. Vidare ordnades specialundervisning för barn med nedsatt hörsel eller syn, svårare talfel eller läs- och skrivsvårigheter. I stället för att uppskjuta skolgången för barn som vid testning ej ansetts vara skolmogna började man i många skoldistrikt hänvisa dem till särskilda skolmognadsklasser. De s k B- eller extra-klasserna var en mellanform mellan normal- och hjälpklass. Barn som var normalbegåvade men hade svårt att anpassa sig till verksamheten i skolan kunde hänvisas till observationsklasser osv. De sångklasser (musikklasser) som inrättades vid Stockholms folkskolor år 1939 var av ett annat slag. De hade till särskild uppgift att under skoltiden bereda musikaliska och röstbegåvade barn tillfälle till grundläggande musikutbildning. De elever som visat sig äga mera tydlig studiebegåvning sammanfördes till särskilda avdelningar, i vilka realskolans kurser lästes, och där realexamen kunde avläggas.

Följande procenttal visar andelen pojkar i vissa slag av specialklasser:

	vt 1946	vt 1951	vt 1956	ht 1960
Samtl. spec.-klasser därav:	59,8	60,6	62,3	63,1
Hjälpklass	61,9	60,3	61,2	61,1
B-klass	56,8	55,8	59,7	..
Skolmognadsklass	—	61,5	59,7	61,1
Läsklass m m	72,0	73,5	76,2	75,4
Obs-klass	91,5	95,8	98,9	95,3
Sångklass	35,4	28,7	35,4	34,6

Genom 1958 års folkskolestadga öppnades även en annan möjlighet än att hänvisa barn med vissa skolsvårigheter till specialklasser. De kunde i stället under vissa förhållanden gå kvar i sin klass och vid sidan av den vanliga undervisningen få *särskild hjälpundervisning* eller *annan särskild specialundervisning*, även kallad klinikundervisning. Dessa elever redovisas i statistiken bland normalklassernas elever, vilket särskilt bör observeras vid studiet av antalet elever i specialklasser under de år som ligger efter den i tab 4.3 redovisade perioden.

4.6 Specialskolor och särskolor

Barn med så svåra handikapp att de inte ens med hjälp av specialundervisning kan undervisas i folkskola hänvisas till specialskola för syn-, hörsel- eller talskadade eller till särskola för psykiskt utvecklingsstörda. Se tab 4.4.

Uppgifterna i tab 4.4 har hämtats ur SÖs sammanställningar för s k abnormskolor för åren 1919–1959, vilka förvaras i SCBs arkiv (SÖSKA H VIII b:1). Dessa arkivtabeller omfattar även elever vid dels enskilda anstalter, dels epileptikerhem, vilka inte redovisas i tab 4.4. Kommentarer

till SÖs sammanställningar har inte återfunnits i arkivet.

Redan 1808 grundades på privat initiativ ett *Blindes och Döfstummes institut* i Stockholm med plats för 2 blinda och 6 döfstumma. Trots vissa statsbidrag kämpade institutet med stora svårigheter. Vården av blinda kom att stå tillbaka för vården av döfstumma, och enligt Ek, Den svenska blindvårdens uppkomst och utveckling, kan man inte tala om en målmedveten undervisning av blinda förrän döfstum- och blindundervisningen skildes åt och ett särskilt blindinstitut upprättats år 1879.

4.6.1 Skolor för synskadade

Enligt 1896 års *Lag om blindundervisning* (SFS 1896:34) blev undervisningen obligatorisk för blinda barn fr o m 1899. Erforderliga anstalter skulle upprättas av staten, och de lokala skolmyndigheterna hade att tillse, att varje blint barn fick undervisning. Lagen avsåg inte bara helt blinda utan också barn med så försvagad synförmåga, att de »icke med någon egentlig fördel» kunde deltaga i vanlig skolundervisning. Från lagens tillämpningsområde undantogs sådana blinda som dessutom var döfstumma eller sinnesslöa och som länge kallades blinda med komplicerat lyte (se nedan). Skolåldern räknades från det år då barnet fyllde sju år, och skolgången fick inte uppskjutas längre än till nioårsåldern. Skolplikten var i regel 10-årig.

Enligt den samtidigt utfärdade *blindskolestadgan* (SFS 1896:35) skulle de av staten bekostade läroanstalterna för blinda barn utgöras av dels två fyraåriga *förskolor*, en på Tomtebodan i Solna och en i Växjö, dels *blindinstitutet* på Tomtebodan, som omfattade sex årskurser. Förskolan i Växjö nedlades år 1935. Dessa statliga skolor avsåg att bibringa barnen dels kunskaper som var jämförbara med vad som inhämtades i fast folkskola, dels sådan färdighet i hantverk eller handarbete att de efter fullgjord skolgång kunde försörja sig eller åtminstone bidra till sin försörjning.

Förutom dessa skolor, som var internat och avsedda för barn, fanns sedan 1884 en *hantverksskola* i Kristinehamn som var externat och där det enbart var undervisningen som var avgiftsfri. Den avsågs för blinda män men mottog till en början även blinda kvinnor. För de senare fanns åren 1884–1935 en på enskilt initiativ upprättad hantverksskola i Uppsala. År 1935 ersattes den av en statlig hantverksskola för blinda kvinnor i Växjö. Hantverksskolorna var i första hand avsedda för personer som förlorat sin syn vid vuxen ålder och som förutom hantverksutbildning bl a behövde lära sig blindskrift. Enligt Ek, Den svenska blindvårdens uppkomst och utveckling, s 49 ff, har flertalet manliga elever vid Tomtebodan blindinstitut sedan 1904 tillbringat sina två eller tre sista skolår vid hantverksskolan i Kristinehamn för att där avsluta sin yrkesutbildning.

Till en början utbildades eleverna vid hantverksskolorna till borstbindare och korgmakare. Kvinnorna fick dessutom lära sig sticka och väva. Yrkesvalet breddades efterhand, framför allt från 1957, då hantverksskolornas namn ändrades till *skolor för vuxna synskadade*. Förutom dittillsvarande yrkesutbildning började då ordnas utbildning i

	Förskolan i Växjö		Blind- insti- tutet	Hantverks- skolan i Kristine- hamn	Summa stat- liga skolor	Hantverks- skolan i Uppsala
		på Tomte- boda				
1880	—	—	58	—	58	—
1885	17	—	58	23	98	9
1890	31	—	74	30	135	11
1895	28	—	85	21	134	16
1900	30	18	106	27	181	16
1905	35	40	120	34	229	14
1910	41	41	103	52	237	20
1915	35	37	105	50	227	22
1920	35	38	96	49	218	9

Kristinehamn i pianostämning och (i regi av KÖY) i metall-industriarbete och i Växjö i kontorsarbete. Se vidare 1960 års blindvårdsutrednings betänkande Anpassning och yrkesutbildning av synskadade. (Stencil. Ecklesiastikdepartementet 1967:14).

Utvecklingen vid blindskolorna t o m 1920 framgår av ovanstående uppgifter om elevantalet, som hämtats ur Eks förut nämnda arbete.

Som förut nämnts avsåg 1896 års lag inte sådana blindasom dessutom var dövstumma eller sinnesslöa. För dessa öppnades år 1886 på enskilt initiativ ett skolhem i Skara, som fick ett mindre statsbidrag men i övrigt upprätthölls med privata medel. Skolhemmet flyttades år 1892 till Vänersborg och ombildades efterhand till en anstalt, som fick namnet Drottning Sofias stiftelse, och som utvidgades till att mottaga även blindas sinnesslöa och blindas med andra lyten för både undervisning och vård. Anstalten övertogs 1914 av staten och flyttades år 1922 till Lund under namn av *Vårdanstalten i Lund för blindas med komplicerat lyte*. Jfr Ek, aa s 147 ff. Enligt SFS 1922:337 var anstalten uppdelad på tre samarbetande avdelningar: skola, arbetshem och asyl. I *skolan* intogs i regel endast barn i skolåldern. Den hade till uppgift att bibringa de blindas dövstumma och blindas sinnesslöa samma kunskaper och färdigheter som meddelades i vanlig dövstumskola resp sinnesslöanstalt och övriga blindas, t ex vanföra eller epileptiska, samma kunskaper och färdigheter som i vanlig blindskola med den begränsning som betingades av deras komplicerade lyte. Efter avslutad skolkurs överflyttades eleverna till *arbets-hemmet* för att där så långt möjligt utvecklas till större självverksamhet och större arbetsförmåga. I de uppgifter

från SÖ som ligger till grund för tab 4.4 har eleverna vid arbetshemmen medräknats t o m 1937 men ej senare. *Asylen* (vårdhemmet) avsågs dels för barn, som var för unga eller för utvecklade för att kunna intas i skolan, dels för sådana blindas som visade sig sakna förutsättning att tillgodogöra sig undervisning.

Verksamheten vid skolhemmet överflyttades under budgetåret 1964/65 till skolenheten för synskadade i Örebro (se nedan). Därefter har vårdanstalten i Lund enbart omfattat arbetshem och vårdhem. Jfr prop 1962:190 och SOU 1964:61, s 93.

Ur SÖSKA H VIII b:1 kan nedanstående uppgifter meddelas om antalet elever åren 1925–1959 vid vårdanstaltens skola och arbetshem. I enlighet med SÖs sammandrag ingår i tab 4.4 eleverna vid skolhemmet samtliga år men vid arbetshemmet endast t o m 1937.

Den första blindskolestadgan var i kraft till 1932, då den ersattes av en ny stadga (SFS 1932:347). Även enligt denna stadga, som gällde till 1960, omfattade blindas barns skolplikt 10 år. År 1960 utfärdades en stadga för statens blindskolor (SFS 1960:508), enligt vilken den särskilda skolplikten för blindas barn utsträcktes till 11 år. Denna bestämmelse blev av kort varaktighet.

År 1965 beslöt statsmakterna att blind- och dövskolorna skulle ersättas av en *statlig obligatorisk tiodrig grundskola* för barn med syn-, hörsel- eller talskada. Genom en särskild lag (SFS 1965:247) infördes bestämmelser därom i skollagen. Se prop 1965:70 och 118 samt blind- och dövskoloutredningens betänkanden 1–2 (SOU 1964:61 och 62). Skolformen skulle benämnas *specialskolan*. Verksamheten regleras i specialskolstadgan (SFS 1965:478), som har ersatt

	Skolan			Arbets-hemmet			Summa		
	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar	Flickor	Summa
1925	28	20	48	23	32	55	51	52	103
1930	25	20	45	23	32	55	48	52	100
1935	20	25	45	26	35	61	46	60	106
1940	26	28	54	31	36	67	57	64	121
1945	33	22	55	29	35	64	62	57	119
1950	28	25	53	28	34	62	56	59	115
1955	26	26	52	29	37	66	55	63	118
1959	30	26	56	27	38	65	57	64	121

såväl 1960 års blindskolestadga som den samma år utfärdade dövskolestadgan (se nedan). Läroplanen för grundskolan tillämpas i specialskolan med de jämkningar som kan finnas erforderliga. Uttrycket blinda har i specialskolestadgan utbyts mot *synskadade*. För dessa elever omfattar låg- och högstadiet vardera 3 och mellanstadiet 4 årskurser. De undervisas i specialskolan vid två skolenheter, den ena på Tomtebodavägen i Solna och den andra i Örebro. Vid skolenheten i Örebro undervisas de synskadade som även har annat handikapp, dvs sådana barn som tidigare undervisades i skolhemmet vid vårdanstalten i Lund.

Antalet *synsvaga* barn (ett vidare begrepp än synskadade) beräknades av blind- och dövskolutredningen till 40 å 50 per årskull. Ett antal av dessa beräknades ej vara mottagliga för undervisning i vanlig mening. Av de övriga beräknas ca 20 bli hänvisade till specialskolan och ungefär lika många, dvs de som inte behövde lära sig blindskrift, antingen till synklasser eller till särskild specialundervisning i grundskolan.

4.6.2 Skolor för hörsel- och talskadade

Som förut nämnts bedrevs den första undervisningen av *döva* (vilka länge kallades dövtumma) vid ett institut som även mottog blinda. Detta institut grundades år 1808 i Stockholm och fick kort efter starten statsbidrag. Det förlades år 1812 till Manilla på södra Djurgården i Stockholm. År 1864, då den nuvarande byggnaden på Manilla blev färdig, hade anstalten 275 elevplatser, av vilka 200 avsågs för dövtumma. Sedan år 1879, då ett särskilt blindinstitut inrättats, var Manilla enbart dövtuminstitut. Se SOU 1936:49.

Fram till 1858 var detta institut landets enda dövtummskola. Då endast en ringa del av landets dövtumma kunde mottagas där, började landsting och enskilda personer inrätta små dövtummskolor. Även dessa fick efterhand statsbidrag men hade trots detta många svårigheter. En av dessa var att även äldre dövtumma sökte och vann inträde i skolorna, där de undervisades tillsammans med barn i skolåldern. En år 1876 tillsatt kommitté föreslog som en första åtgärd provisoriska skolor för överåriga dövtumma. Tre sådana inrättades åren 1878–1880. De avvecklades åren 1899–1906. – Enligt SOU 1936:49, s 60 sjönk antalet elever vid dövtummskolorna från 855 läsåret 1898/99 till 584 läsåret 1918/19.

I sitt år 1878 avgivna huvudbetänkande föreslog kommittén att dövtumundervisningen skulle bli obligatorisk och ombesörjas av landstingen och de utanför landstingen stående städerna. I huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag fattade 1889 års riksdag beslut om en lag angående dövtumundervisningen (SFS 1889:27), som med smärre ändringar gällde till 1940. Skolgången blev obligatorisk med en lärotid av åtta år. Landstingsområdena och de landstingsfria städerna sammanslogs till 7 distrikt. Inom vart och ett av dessa skulle anordnas en dövtummskola, som fick statsbidrag. Lagen var inte tillämplig på

dövtumma som samtidigt var blinda men däremot på sådana sinnesslöa, som kunde tillgodogöra sig undervisning i dövtummskola.

Redan denna första lag särskilde olika kategorier av dövtumma beroende på tiden för dövhetens inträde. Dessa kategorier har senare kallats egentligt resp oegentligt dövtumma. Till *egentligt dövtumma* har brukat räknas barn som är fullkomligt döva från födelsen eller från så spådd ålder att de inte kunnat tillägna sig någon del av språket. Till *oegentligt dövtumma* har brukat räknas barn som blivit döva efter det att talförmågan börjat utvecklas, och som kan ha hörsel- eller språkrester eller båda. Även barn som på normalt sätt börjat tala men som blivit döva några år före skolåldern kan bli helt stumma, om de inte får lämplig undervisning. Se bl a undervisningsrådet N J F Almkvists utredning angående omorganisation av dövtummskolundervisningsväsendet (SOU 1936:49) samt 1945 års dövtummutredning (SOU 1947:64).

Almkvists utredning lades till grund för beslut vid 1937 och 1938 års riksdagar, varigenom dövtummskolorna förstatligades från den 1 juli 1938 och verksamheten omorganiserades. Enligt 1940 års stadga angående dövtummskolundervisningen (SFS 1940:347) indelades landet i 4 dövtummskoldistrikt med var sin *skoleupptagningskola*. Dessa var belägna i Stockholm (Manilla), Lund, Vänersborg och Härnösand. Dit inkallades dövtumma barn vid föreskriven skolålder. Intagning ägde rum vid höstterminens början varje år med udda årtal, alltså vartannat år. (Först år 1965 blev intagningen årlig). Efter prövning avskildes de barn som hade betydande hörselrester till *specialskolan för oegentligt dövtumma*, som var belägen i Örebro och som i motsats mot övriga dövtummskolor var externat. Vid de här nämnda fem dövtummskolorna undervisades barnen enligt talmethod, vilket innebar att de fick lära sig tala samt avläsa tal. Barn som inte kunde undervisas enligt talmethod hänvisades till *specialskolan för skriv-teckenelever* i Gävle, där undervisningen i främsta rummet bedrevs medelst skrift och åtbörder. Denna förenades med en fortsättningsskola för vuxna skriv-teckenelever. Skolorna nedlades 1942 och ombildades till ett skol- och arbetshem under benämningen *Vårdanstalten för dövtumma med komplicerat lyte*. Denna mottog huvudsakligen sådana döva som visat sig vara bildbara sinnesslöa, medan de som var både blinda och döva hänfördes till blindvården. Anstalten flyttades år 1946 till egendomen Mogård i Finspång. Skolhemsdelen nedlades år 1964, samtidigt som en särskola för dessa barn upprättades i Gnesta. Jfr 1963 års statsverksproposition, Bil 10, punkt 116.

Undervisningen vid dövtummskolorna hade enligt 1940 års stadga till syfte att hos eleverna inöva modersmålet och om möjligt lära dem tala, att bibringa dem ett kunskapsmått, som så nära som möjligt motsvarade folkskolans bildningsmål samt att meddela dem sådan yrkesutbildning, att de kunde bli i stånd att förtjäna sitt uppehälle eller bidra därtill.

Skolåldern räknades från det år då barnet fyllde sju år. Barndomsskolan var åttaårig, men skolplikten omfattade

även fortsättningsskolorna för döva, som kunde ha upp till 4-årig utbildning. Skolpliktstiden omfattade därför ofta 12 år. Förutom den ovannämnda fortsättningsskolan (sedermera arbetshemmet) för skriv-teckenelever fanns 3 fortsättningsskolor, en med hantverksutbildning för pojkar i Vänersborg, en med utbildning i lantbruk och trädgårds-skötsel för pojkar på Broby gård i Uppland och en med främst huslig utbildning för flickor i Vaxjö.

Det relevant som redovisas i tab 4.4 omfattar såväl upptagnings- och specialskolor som fortsättningsskolor. Däremot ingår inte eleverna vid enskilda skolor, bl a den s k Tysta skolan. Denna inrättades i Stockholm år 1860 och var från början avsedd för barn men ombildades sedermera till en praktisk-teoretisk fortsättningsskola för flickor, fick statsbidrag och ställdes under KÖYs överinseende. Den var åren 1912–47 förlagd till Lidingö men flyttade därefter åter till Stockholm. Eleventalet var ca 40 i början av 1930-talet men sjönk sedan till 24 år 1940 och 16 år 1950.

Försöksverksamhet med en teoretisk fortsättningsskolinje startades år 1955 av Svenska scoutförbundets stiftelse för hörselskadad ungdom vid en skola på Blockhusudden i Stockholm. Undervisningen syftade till att föra eleverna fram till kunskaper motsvarande försöksskolans nionde årskurs eller realexamen. De positiva efarenheterna ledde till att den teoretiska fortsättningsskolan övertogs av staten från läsåret 1961/62 och ställdes under administrativ och pedagogisk ledning av Manillaskolan. Till skolan har knutits en försöksverksamhet med gymnasiestudier för f d dövskoleelever, som bedrivs av Svenska scoutförbundets stiftelse.

Riktlinjer för dövskolväsendets utveckling efter förstatligandet utarbetades av flera statliga utredningar på 1940- och 1950-talen, bl a 1945 års dövstumutredning (SOU 1947:64), 1951 års utredning rörande de vetenskapliga rönen på audiologiens och audiometriens område i vården av döva barn (SOU 1955:20), samt utredningar av skolkommissionen och SÖ.

1945 års dövstumutredning konstaterade att dövskolorna erhöillit större fasthet i yttre hänseende genom förstatligandet och de i samband därmed genomförda reformerna, men att det inre arbetet präglades av en viss stagnation. Utredningen föreslog bl a förskoleplikt för döva barn från 5 års ålder samt att förskolan skulle förstatligas. Vid tiden för utredningen fanns förskolor för döva endast i Göteborg sedan 1902 och i Stockholm sedan 1905. Båda var enskilda. Förslaget om förskoleplikt biträdades även av 1951 års utredning, som emellertid föreslog att ansvaret för förskolorna skulle åvila landsting och landstingsfria städer. Riksdagen tog inte ställning till frågan om dessa skolor skulle vara statliga eller ej, men beslöt att för att vinna erfarenhet inrätta en statlig förskola i Boden, vilken togs i bruk år 1954. Dessutom beviljades statsbidrag till ett antal förskolor för döva, som efterhand inrättades i flera kommuner.

Utvecklingen åren 1940–1959 framgår av följande sammanställning ur SÖSKA H VIII b:1.

	1940	1945	1950	1955	1959
Antal elever i					
Upptagningskolor	336	376	386	390	372
Spec.-skolan i Örebro	80	130	136	143	135
Spec.-skolan på Mogård	49	30	27	27	20
Fortsättningsskolor	182	183	118	187	159
Förskolor: statliga	—	—	—	30	10
Förskolor: kommunala	—	—	—	37	105
Summa (= tab 4.4)	647	719	667	814	801
Enskilda skolor	62	75	71	68	52
Totalsumma	709	794	738	882	853

I huvudsaklig överensstämmelse med 1945 års dövstumutrednings förslag genomfördes flera förstärkningsanordningar inom dövskolväsendet, och själva *benämningen dövstumskolor utbyttes från år 1953 mot dövskolor*. Utredningen hade nämligen framhållit, att det är den perifera dövheten som är organiskt betingad, medan stumheten är en följd av dövheten och i regel kan hävas genom pedagogisk behandling.

Benämningen statens dövskolor infördes i den år 1960 utfärdade dövskolestadgan (SFS 1960:509). Enligt denna skulle statens dövskolor vara: *förskola* för förberedande undervisning av döva barn, som ej uppnått skolålder, *allmänna dövskolor* för skolpliktiga döva och *skolhem* för skolpliktiga döva med även annat lyte. Denna stadga var endast i kraft till 1965, då den i likhet med 1960 års blindskolestadga ersattes av den förut nämnda specialskolestadgan (SFS 1965:478), som behandlar undervisningen på grundskolenivå, men däremot inte vare sig förskolor eller fortsättningsskolor för hörselskadade.

1964 års blind- och dövskoleutredning (SOU 1964:61) hade bl a föreslagit att förskolorna skulle ställas under landstingens huvudmannaskap, och i enlighet därmed övertogs den statliga förskolan i Boden av Norrbottens läns landsting.

Med hänsyn till barnens förmåga att använda sina hörselrester skilde denna utredning mellan *döva*, som närmast motsvarade eleverna i upptagningskolorna, och *hörselskadade*, som hade betydande hörselrester och närmast motsvarades av Örebro skolans elever. De senare borde i regel få sin undervisning inom det allmänna skolväsendet, dit också vissa *externa klasser* för döva och hörselskadade borde kunna förläggas. Dessutom införde utredningen en ny beteckning, *talskadade* för barn som av annan orsak än dövhet har så gravt hämmad språk- och talutveckling att särskild skolplacering och behandling är nödvändig. Utredningen föreslog att en särskild riksintitution skulle upprättas för de talskadade.

I specialskolestadgan används *hörselskadade* som gemensam beteckning för de båda kategorier som utredningen kallade döva och hörselskadade. De skall enligt stadgan undervisas dels i sex skolenheter, belägna i Stockholm (d v s Manilla), Gnesta (d v s den ovannämnda särskolan), Lund, Vänersborg, Örebro och Hämösand, dels i särskilda klasser

förlagda till grundskolan (externa klasser), medan de tal- och hörselskadade skall undervisas vid en skolenhet i Sigtuna. Skolplikten i specialskolan omfattar liksom för synskadade 10 år, men medan de förra hade 4-årigt mellanstadium är det för hörsel- och talskadade elever lågstadiet som är 4-årigt, medan mellan- och högstadierna är 3-åriga.

Utredningen beräknade att antalet döva och hörselskadade barn uppgick till ca 150 per årskull. Av dessa beräknades ca 50, eller sammanlagt ca 500 böra gå i skolor för döva och hörselskadade, medan ca 100 per årskull eller sammanlagt ca 1 000 borde gå i hörselklass i grundskolan och ytterligare ca 1 000 ansågs ha behov av särskild specialundervisning under en del av sin skoltid.

4.6.3 Skolor för psykiskt utvecklingsstörda

Tab 4.4 redovisar också antalet elever i *särskolorna för psykiskt utvecklingsstörda*. Dessa elever benämndes i SFS 1944:477 *bildbara sinnesslöa* och i SFS 1954:483 *psykiskt efterblivna*. Sistnämnda uttryck har emellertid tidigare ibland använts med avseende på sådana intellektuellt utvecklingshämjade barn som utan att vara sinnesslöa ändå inte kunde följa den vanliga undervisningen i folkskolan och därför borde hänvisas till hjälpklass.

För gränsdragningen mellan obildbara och bildbara sinnesslöa liksom mellan de senare och hjälpklassbarnen innehöll författningstexterna endast allmänna anvisningar. Enligt SFS 1944:477 avsågs med *sinnesslö* den som på grund av bristande förståelseutveckling icke kunde tillgodogöra sig folkskolans vanliga undervisning eller hjälpundervisning. Med *bildbar sinnesslö* avsågs den som var mottaglig för sådan teoretisk och praktisk undervisning som meddelas i sinnesslöskola. Bildbar sinnesslö motsvaras i SFS 1954:483 och 1967:940 av *särskolepliktig*, som där definieras på liknande sätt. Prop 1954:26 innehåller på s 17 f en redogörelse för den terminologi som används inom psykiatri och för de ungefärliga gränsvärden som vid testning brukar anges mellan idioter, imbecilla, debila och normalbegåvade. Därvid motsvarar de debila i praktiken hjälpklassbarnen, medan de imbecilla beräknas motsvara inte bara bildbara utan också »de högre stående obildbara» sinnesslöa.

De första anstalterna för sinnesslöa grundades i Sverige på privat initiativ. Sålunda öppnades år 1863 en anstalt, som tog emot såväl blinda och dövstumma som sinnesslöa barn, och 1866 ett hem för enbart sinnesslöa. År 1878, då statsbidrag började utgå, inrättade två landsting skolor för bildbara sinnesslöa, och år 1916 hade samtliga landsting och ett par av de i landsting ej deltagande städerna egen sinnesslöskola eller del i sådan. Se bl a prop 1944:205 och SOU 1943:29 och 1949:11.

Den första statliga anstalten var den i det föregående nämnda vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, som började sin verksamhet i Lund 1922. Åren 1922–24 inrättades två statliga uppfostringsanstalter för bildbara sinnesslöa med sociala anpassningsvårigheter, den ena för

pojkar på Salbohed i Västmanlands län och den andra för flickor i Vänersborg.

Uppgifterna i tab 4.4 omfattar elever i statens, landstingens och de utanför landsting stående städernas anstalter för bildbara sinnesslöa men ej elever i de enskilda anstalterna. Till anstalterna knutna vårdhem, asylor o d för obildbara sinnesslöa omfattas givetvis inte av tabellen.

Antalet elever i de enskilda anstalterna framgår av följande utdrag ur arkivtabellerna SÖSKA H VIII b:1:

	Skolavd	Arbets- hem	Samtliga elever	därav pojkar	flickor
1930	160	39	199	106	93
1945	238	53	291	190	101
1959	249	14	263	132	131

Den största av dessa enskilda anstalter, Slagsta skolhem i Stockholms län, som år 1950 hade 106 elever i skolavdelningen och 18 i arbetshemmet, övergick 1951 i Stockholms stads ägo.

Sinnesslöa som samtidigt är blinda eller döva redovisas i tab 4.4 enbart bland blinda eller döva. De sinnesslöa som samtidigt är epileptiker och som tillhör skolhem vid epileptikeranstalt ingår ej i tabellen, eftersom denna inte omfattar epileptikeranstalterna. Motsvarande gäller sinnesslöa som vårdas vid mentalsjukhus. Å andra sidan omfattar tab 4.4 även elever i andra åldersgrupper än den vanliga »skolåldern» (7–14 år). Detta bör uppmärksammas vid jämförelser mellan denna tabell och följande beräkningar av platsbehovet vid skolor för bildbara sinnesslöa.

Antalet bildbara sinnesslöa barn i skolåldern beräknades av medicinalstyrelsen år 1900 till något över 1 300. År 1916, då platsbehovet antogs uppgå till ca 1 500, var 1 000 barn intagna i sinnesslöskola, enskilda skolor inräknade. Enligt en undersökning som SÖ gjorde i samråd med medicinalstyrelsen fanns det år 1938 nära 900 barn som bort intas i sinnesslöanstalt men ej sänkts dit.

Dessa uppgifter återgavs av sakkunniga som tillkallades 1941 för att utreda sinnesslöavårdens organisation, bl a undervisning för bildbara sinnesslöa. Se SOU 1943:29, s 48 ff. För att kunna fastställa platsbehovet begärde de sakkunniga från samtliga skoldistrikt i riket nominativa uppgifter på de barn i skolåldern som enligt de kommunala myndigheternas uppfattning var att betrakta som bildbara sinnesslöa. Uppgifter inkom från 95 % av distrikten. De visade att 560 barn fanns i folkskolorna, trots att de inte ens ansågs kunna följa undervisning i hjälpklass (om sådan fanns), medan 167 hade fått sluta skolan i förtid. Dessutom fanns i skoldistriktet sinnesslöa barn, som inte gick i någon skola. Av dessa ansågs 97 bildbara och ytterligare 148 eventuellt bildbara. Sammanlagda antalet barn för vilka plats borde beräknas i sinnesslöskola skulle alltså var 972, varav 570 pojkar och 402 flickor. Av dessa stod 236 på väntelista för intagning i sinnesslöskola, men för alla de övriga hade anmälan underlåtit. I 52 fall berodde detta på motstånd från de anhörigas sida.

Behovet av ytterligare elevplatser beräknades emellertid kunna reduceras något, eftersom över 300 platser i skolhemmen upptogs av elever som efter avslutad skolgång borde ha överförts till annan anstalt. Jfr prop 1944:205, s 15 ff.

De sakkunniga föreslog att vård och uppfostran av bildbara sinnesslöa barn liksom dittills skulle handhas av landstingen och de städer som inte deltog i landsting men framhöll därvid att denna uppgift borde fastslås i lag. Då en sådan lagstiftning innebar kraftiga ingrepp i individens självbestämmanderätt var det av vikt att gränserna för lagstiftningen drogs så att lagen enbart blev tillämplig på de verkligt sinnesslöa och sålunda inte på de hjälpklassmässiga skolbarnen.

I anslutning till utredningen erinrade prop 1944:205 om att folkskolestadgans bestämmelser om skolplikt inte gjorde undantag för de sinnesslöa barnen och att dessa därför ofta undervisades i folkskolan, vilket medförde olägenheter både för dem och för de andra barnen. Förslag hade vid flera tillfällen väckts att deras skolplikt skulle regleras genom särskild lagstiftning. En sådan borde *dels* stadga skyldighet för landsting och städer utanför landsting att anordna anstalter för vård och uppfostran av bildbara sinnesslöa, *dels* reglera intagning och utskrivning av sinnesslöa från dylika anstalter med bestämmelser angående tvångsmedel, besvärsmätt m m. Motsvarande stadganden för de statliga anstalterna behövde däremot inte fastslås i lag.

Genom *Lag om uppfostran och vård av bildbara sinnesslöa* (SFS 1944:477) infördes särskilda bestämmelser om skolplikt för dessa jämte skyldighet att underkasta sig viss praktisk utbildning efter skoltiden till dess de fyllt 21 år. Det skulle åligga landsting och landstingsfria städer att upprätta *centralanstalter, som skulle innehålla* (a) upptagningshem för sinnesslöa barn som inte börjat skolan, (b) skolhem med sinnesslöskola för undervisning av barn i skolåldern, och (c) arbetshem för ytterligare utbildning i praktiskt hänseende av dem som avslutat skolundervisningen i skolhemmet. I de uppgifter från SÖ som ligger till grund för tab 4.4 har eleverna vid arbetshemmen medräknats t o m år 1937 men ej senare.

Lagen visade sig vara oklar på viktiga punkter och efter ytterligare utredningar, som även omfattade förslag till ändrade statsbidragsbestämmelser, utfärdades år 1954 *Lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna* (SFS 1954:483). Jfr prop 1954:26 och 124, där termen sinnesslöa utbyttes mot psykiskt efterblivna. Den nya lagen omfattade både obildbara och bildbara psykiskt efterblivna i alla åldrar. Undervisning och vård skulle stå under huvudmannaskap av landsting och landstingsfria städer. Dock gjordes undantag för vissa asociala eller eljest svårskötta, som liksom dittills i regel skulle omhändertas genom statens försorg. Varje landsting skulle för sitt område upprätta en plan över hur vården av de efterblivna skulle ordnas i särskolor och vårdanstalter. Även enskilda anstalter kunde upptas i planen. Lagen innehöll också regler om *särskoleplikt* och om in- och utskrivning m m.

Särskolorna kunde vara externat eller internat. Särskilda

former av internat skulle vara (a) småbarnshem med förskola för därför lämpade barn under skolåldern, (b) skolhem med skola för allmän teoretisk och praktisk undervisning för särskolepliktiga och (c) yrkeshem för särskolepliktiga, som efter undervisning i skolhem ansågs böra erhålla yrkesundervisning. Dessa kategorier redovisas i tab 4.4. Däremot ingår inte i tab 4.4 de anstalter som enligt den nya lagen kallas arbetshem, och som där hänförs till kategorien vårdanstalter. — I anslutning till särskola skulle observationsplatser anordnas för barn vilkas behov av undervisning eller vård kunde ifrågasättas.

Skolplikten vid särskola gällde från sjuårsåldern och under så lång tid som eleven var i behov av sådan undervisning, i regel dock inte längre än till tjuguetårsåldern. Om vårdnadshavaren inte anmälde barnet till undervisning eller vård ålåg det skolstyrelsen i hemkommunen att göra anmälan och att underrätta barnavårdsnämnden därom. Lagen innehöll även bestämmelser om läkarundersökning av barnets psykiska utveckling som underlag för beslut om det borde hänvisas till särskola eller vårdanstalt.

1954 års lag gällde till den 1 juli 1968, då den ersattes av *Lag om omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda* (SFS 1967:940), den s k omsorgslagen, som reglerade alla särskilda omsorger — undervisning, vård och bostad — som det allmänna skall bereda psykiskt utvecklingsstörda. Enligt denna lag och den följande år utfärdade stadgan angående psykiskt utvecklingsstörda (SFS 1968:146) omfattar *särskolan* (a) en förskola, företrädesvis för barn under skolåldern, (b) en skola för grundundervisning, omfattande 10 årskurser, fördelade på låg-, mellan- och högstadium, (c) en träningskola omfattande 10 årskurser, avsedd för barn som ej kan följa undervisningen i skola för grundundervisning men är mottagliga för annan undervisning och träning, och (d) en yrkesskola, avsedd främst för yrkesutbildning och yrkesträning men även för fortsatt teoretisk utbildning. Liksom förut är eleverna skolpliktiga från det kalenderår då de fyller 7 år och så länge de behöver undervisning, dock längst till det kalenderår då de fyller 21 (i undantagsfall 23) år.

4.7 Nomadskolor

Undervisningen av de nomadiserande samernas barn var från början en kyrkans angelägenhet och bedrevs i samband med missionen bland samerna (lapparna). Frihetstidens riksdagar intresserade sig mycket för lapparna, och år 1723 bestämdes, bland annat, att en skola skulle upprättas vid varje huvudkyrka i Lappmarken. År 1739 tillsattes en särskild direktion över Lappmarks ecklesiastikverk. Denna direktion inordnades år 1840 under ecklesiastikdepartementet. År 1846 utfärdades ett särskilt reglemente för Lappmarks ecklesiastikverk. Nytt reglemente utfärdades år 1896. År 1916 utfärdades instruktion för nomadskolispektören. Stadga för nomadundervisningen utfärdades den 31 dec. 1925 (SFS 1925:511). Enligt denna stadga var nomad-

skolan obligatorisk för barn till nomadiserande fjällsamer (nomadlappar). Barn till andra samer förutsattes gå i vanliga folkskolor men kunde få gå i nomadskola om särskilda skäl förelåg. Barn till andra än samer kunde få gå i nomadskola i något enstaka undantagsfall, t.ex. om avståndet till annan skola var orimligt långt.

Enligt 1925 års stadga indelades nomadskolan i *visteskola* och *byskola*. I visteskolan meddelades den grundläggande undervisningen. Den var förlagd till eller i närheten av samernas visten och beräknades kunna medfölja samerna under deras flyttningar under sommartiden. Barnen undervisades i allmänhet de tre första åren i visteskola. I byskolan fullföljdes och avslutades utbildningen. Den skulle i allmänhet vara i verksamhet under samernas vinteruppehåll i skogslandet. Sommarskolorna avskaffades efterhand. De ursprungliga benämningarna visteskola och byskola behölls även i SFS 1938:479, men kom så småningom att närmast motsvara småskola resp. folkskola. Undervisningsplanen motsvarade i stort sett de vanliga folkskolornas. Dessutom undervisades i nomadkunskap, som syftade till att ge barnen viss förberedande yrkesutbildning i renskötsel. Undervisningen skedde på svenska, men barnen fick också viss undervisning i samiska. Se Falck, Samernas skolväsen (ASÖ 1950, s 57 ff).

Skolgången i nomadskola var ursprungligen sexårig, och skolstarten kunde i vissa fall uppskjutas till barnets nionde år. Den årliga lästiden var till en början mycket kort. Den utsträcktes 1938 till 34 4/7 veckor men kunde i undantagsfall nedsättas ända till 19 3/7 veckor. Ett sjunde skolår infördes successivt åren 1950/51–1959/60. I enlighet med förslag av 1957 års nomadskoleutredning i dess betänkande Samernas skolgång (SOU 1960:41) upphävdes den särskilda skolplikten för samernas barn och ersattes av bestämmelserna om allmän skolplikt. Även för dessa barn gäller nu i regel 9-årig skolplikt och 39 veckors årlig lästid. Enligt 62 § skollagen skall emellertid samebarn som tillfredsställande genomgått nomadskola anses ha fullgjort sin skolplikt även om skolan inte omfattat nio årskurser.

Särskilda fortsättningsskolor för nomadbarn inrättades genom SFS 1943:78. Genom nomadskolestadgan SFS 1967:216 upphävdes såväl den tidigare nomadskolestadgan som fortsättningsskolestadgan. Barn till såväl fjällsamer som andra samer har nu rätt att välja mellan att fullgöra sin skolplikt i nomadskola eller grundskola. Undervisningen i nomadskolan ansluter sig till grundskolans, men den skall också beröra frågor av betydelse för samernas kultur och levnadsförhållanden. Den meddelas numera på svenska och samiska. Dessutom förekommer samiska som ämne i samtliga årskurser.

Följande uppgifter om antalet elever har för åren 1920 och 1930 hämtats ur SOS och för övriga år från uppgifter som förvaras i SCBs arkiv (SÖSKA H III baa:76). Gruppen Övriga avser Jämtlands län samt Idre lappby i Kopparbergs län.

	Viste- skolor	Bysko- lor	Summa	därav		
				Norrb.	Vbott.	Övriga
1920	165	269	434	314	42	78
1930	252	173	425	310	29	86
1940	235	193	428	319	40	69
1950	173	188	361	255	37	69
1960	168	220	388	322	24	42

4.8 Fortsättningsskolor

Redan 1842 års folkskolestadga rekommenderade viss fortsatt undervisning för ungdom som avgått från skolan för att underhålla de i skolan förvärvat kunskaperna och befrämja »en sann christelig bildning». Trots närmare föreskrifter i kungl. cirkulär åren 1864 och 1869 anordnades sådan undervisning länge endast i obetydlig omfattning. Enligt redogörelser som ecklesiastikdepartementet utgav åren 1870–1884 på grundval av folkskolinspektörernas berättelser var antalet elever 18 874 år 1865 och 21 647 år 1868. På de orter där fortsatt undervisning överhuvudtaget anordnades, pågick den oftast endast en dag i veckan. Jfr SFH 3, s 152 ff. På de flesta håll meddelades knappast kunskaper utöver folkskolans nivå, innan nya bestämmelser utfärdades i SFS 1877:33 och 1886:35, där det föreskrevs hur fortsättningsskolorna skulle vara anordnade för att få statsbidrag. Dessa fortsättningsskolor, som byggde på genomgången folkskola, kallades sedermera *fortsättningsskolor av 1877 års typ*. Därjämte anordnades sk. ersättningsskolor för elever som inte inhämtat folkskolans hela lärokurs. T o m läsåret 1918/19 var antalet elever i årliga medeltal följande:

Årligen	Fortsättningsskolor			Ersättnings- skolor
	Landsbygd	Städer	Hela riket	Hela riket
1901/1905	21 670	5 806	27 476	2 071
1906/1910	23 769	6 303	30 072	1 210
1911/1914	23 889	6 156	30 045	912
1915/1919	21 384	3 322	24 705	579

Skolorna av 1877 års typ avvecklades successivt under perioden 1919/20–1926/27 och ersattes av en ny typ, vilken inrättades från den 1 juli 1919 enligt 1918 års fortsättningsskolestadga (SFS 1918:1001). Dessa kallades *fortsättningsskolor av 1918 års typ*. Se tab 4.5–4.6.

Skolorna av 1877 års typ var från början frivilliga men kunde fr o m 1918 i vissa fall göras obligatoriska; skolorna av 1918 års typ var obligatoriska. *Elever i högre skolor ansågs emellertid fullgöra fortsättningsskolplikten i den egna skolan.*

Den successiva avvecklingen av skolorna av 1877 års typ framgår av följande uppgifter om antalet elever vid kursens början åren 1919/20–1926/27:

År	Fortsättningsskolor				Ersättningsskolor Hela riket
	Landsbygd	Städer	Hela riket	därav obl.	
1919/20	17 388	2 083	19 471	9 545	243
1920/21	10 216	1 575	11 791	5 461	47
1921/22	7 527	1 502	9 029	3 985	88
1922/23	5 333	1 417	6 750	2 531	—
1923/24	3 570	867	4 437	1 428	—
1924/25	2 875	424	3 299	961	—
1925/26	2 368	435	2 803	780	—
1926/27	446	427	873	96	—

Enligt 1918 års stadga skulle *fortsättningsskola* anordnas för de elever som med fullständigt *avgångsbetyg* lämnat den egentliga folkskolan eller på annat sätt inhämtat motsvarande kunskaper. *Ersättningsskola* skulle anordnas dels för sådana elever från mindre folkskola, som av någon anledning inte kunde beredas tillfälle att gå i fortsättningsskola, dels för elever som medgivits avgång från folkskolan jämlikt 48 § folkskolestadgan, dvs utan att ha fått fullständigt avgångsbetyg. Medan folkskolans uppgift var att meddela den grundläggande och avslutande allmänna barnundervisningen, skulle fortsättningsskolan som praktisk ungdomsskola grundlägga de ungas utbildning för yrkeslivet och beförda deras medborgerliga duglighet. Jfr SFH 5, s 123 ff och SFH 6, s 8 f.

Två huvudformer förekom, nämligen den *yrkesbestämda* fortsättningsskolan, där undervisningen samlade sig mera bestämt kring visst yrke eller viss grupp av yrken, och den *allmänna* fortsättningsskolan, där undervisningen hade en allmänt praktisk läggning. Undervisningen skulle omfatta minst 360 timmar fördelade på 2 eller i undantagsfall 3 år och förläggas till andra tider än den ordinarie folkskolans undervisningstid. Kursen kunde på vissa orter koncentreras till några veckor årligen och antingen fortgå i en följd eller fördelas på två terminer. På andra orter kunde den utbredas över en längre tid av året, varvid eleverna kunde samlas antingen en hel dag eller vissa timmar i veckan.

Bestämmelserna modifierades i SFS 1928:422, vari-

genom det blev möjligt att anordna endast en årskurs av fortsättningsskolan om folkskolan omfattade sju obligatoriska årskurser. (Den sammanlagda skolplikten i folk- och fortsättningsskola sträckte sig sålunda fortfarande över åtta år). Om den obligatoriska sjunde årskursen tillhörde folkskolans huvudformer kunde SÖ medge att fortsättningsskolekursen fick omfatta mindre än 360, dock minst 180 timmar. Å andra sidan kunde skoldistrikt även införa längre undervisningstid, dock högst 540 timmar.

Antalet elever i fortsättningsskolor av 1918 års typ framgår av tab 4.5 (där även ersättningsskolor ingår) och tab 4.6 samt diagram 8–9. Som grund för dessa tabeller ligger uppgifter för skoldistrikt och län, som förvaras i SCBs arkiv. De visar bl a att för pojkar många skoldistrikt särskilt i den redovisade periodens början endast hade fortsättningsskolor med inriktning på yrken inom jord- och skogsbruk, men att andra möjligheter efterhand öppnades i allt fler skoldistrikt, oftast i nära anknytning till ortens näringsliv, t ex sjöfart och fiske i Bohuslän, trävaru- och massaindustri i Norrlands kustland, detaljhandel och kontor i många städer osv. På senare år blev det ganska vanligt att låta pojkar lära sig matlagning i fortsättningsskolan. De mera yrkesbestämda kunde då ofta i stället välja att fullgöra sin fortsättningsskolplikt i lärlingsskola. För flickorna ordnades i flertalet skoldistrikt enbart huslig utbildning i de yrkesbestämda fortsättningsskolorna. Den relativa fördelningen av pojkar och flickor i fortsättningsskolorna (exkl ersättningsskolorna) var följande:

År	Allmänna			Yrkesbestämda					Totalt
	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar		Flickor		Summa yrkesbestämda	
				Samtl.	därav f. jord. o skog	Samtl.	därav husl. utbildn.		
1920/21	37,8	32,0	69,8	12,7	3,5	17,5	10,9	30,2	100
1925/26	37,3	29,0	66,2	13,0	5,1	20,8	16,0	33,8	100
1930/31	35,1	21,6	56,8	15,6	6,9	27,7	24,4	43,2	100
1935/36	31,2	15,1	46,3	19,6	8,3	34,2	31,7	53,7	100
1940/41	27,3	11,4	38,7	23,5	7,8	37,8	35,5	61,3	100
1945/46	24,3	8,0	32,3	27,1	..	40,6	..	67,7	100
1950/51	11,9	1,4	13,2	40,2	3,1	46,5	44,8	86,8	100
1955/56	2,9	0,1	3,0	51,0	2,2	46,0	44,4	97,0	100
1958/59	1,8	0,0	1,8	53,8	3,1	44,4	42,9	98,2	100

År	Landsbygd			Städer			Hela riket		
	Allmänna	Yrkesbestämda	Summa	Allmänna	Yrkesbestämda	Summa	Allmänna	Yrkesbestämda	Summa
1920/21	59,4	12,7	72,0	10,5	17,5	28,0	69,8	30,2	100
1925/26	59,8	19,6	79,4	6,4	14,2	20,6	66,2	33,8	100
1930/31	53,1	31,0	84,1	3,6	12,3	15,9	56,8	43,2	100
1935/36	43,5	42,9	86,4	2,8	10,9	13,6	46,3	53,7	100
1940/41	36,4	50,1	86,5	2,3	11,2	13,5	38,7	61,3	100
1945/46	30,6	55,9	86,5	1,6	11,8	13,5	32,3	67,7	100
1950/51	11,8	67,5	79,4	1,4	19,2	20,6	13,2	86,8	100
1955/56	2,4	76,9	79,4	0,6	20,0	20,6	3,0	97,0	100
1958/59	1,6	83,2	84,8	0,2	14,9	15,2	1,8	98,2	100

Den minskning av antalet elever som i tab 4.5 och 4.6 kan iakttas från slutet av 1920-talet i de allmänna och från slutet av 1930-talet i de yrkesbestämda fortsättningsskolorna bör ses mot bakgrunden av den samtidiga ökningen av dels sjuåriga och sedermera åttaåriga folkskolor, dels olika slag av högre skolor. Fördelningen av eleverna mellan landsbygd och städer och förskjutningen från allmänna till yrkesbestämda fortsättningsskolor framgår av diagram 8–9 samt ovanstående relativtal.

Genom ändringar i fortsättningsskolestadgan åren 1940 och 1951 (SFS 1940:457 och 1951:69) befriades skoldistrikt från skyldighet att anordna fortsättningsskola om de vid folkskolor med heltidsläsning inrättat en *obligatorisk* åttonde klass eller en på sjuårig folkskola grundad högre avdelning. Befrielsen avsåg elever som med avgångsbetyg enligt 47 § folkskolestadgan lämnat den åttonde årskursen eller som genomgått en årskurs i folkskolans högre avdelning.

I och med införandet av 1958 års folkskolestadga, som även innehåller bestämmelser för de fortsättningsskolor som då ännu existerade, upphävdes 1918 års stadga för fortsättningsskolan.

4.9 Försöksverksamheten med nioårig enhetskola

När den svenska folkskolan år 1942 firade sitt hundraårsminne hade många betydelsefulla reformer efterhand genomförts, vilka delvis berörts i de föregående kapitlen. Den obligatoriska skolgången hade utökats, läsårets längd likaså, nya undervisningsmoment hade införts, folkskolans undantagsformer hade avvecklats och bland huvudformerna fick allt fler elever undervisning inom A- eller B 1- skolor av lärare med allt bättre utbildning. Folkskolan blev i princip *bottenskola* till real- och flickskolor genom att inträdesfordringarna vid dessa anpassades till kunskapsmått som inhämtats i folkskolans A- eller B-skolor. Emellertid fick man en dubbel anknytning: eleverna kunde antingen gå från folkskolans fjärde årskurs till första klassen i femåriga

realskolor resp sjuåriga flickskolor eller också från folkskolans sjätte årskurs till fyraåriga realskolor resp sexåriga flickskolor. Därigenom uppstod i vissa årskurser ett parallellskolsystem som vållade organisatoriska och andra olägenheter för folkskolan. Därtill kom att möjligheterna till vidareutbildning var mycket små för elever som inte övergick till högre skolor, och många levnadsbanor var därigenom stängda för dem.

Mitt under brinnande världskrig tillsattes 1940 års *skolutredning*, som var en expertutredning med företrädare för olika skolformer och bildningsintressen. Den fick till uppgift att företa en allmän översyn över det svenska skolväsendet, att i ett sammanhang söka lösa en rad aktuella skolproblem och att söka åstadkomma större enhetlighet inom den på olika skolformer splittrade svenska skolorganisationen. Utredningen föreslog bl a att skolplikten skulle förlängas ytterligare för att ge utrymme för en utökad teoretisk och praktisk utbildning. Skolpliktidens skolformer borde successivt samorganiseras till en enhetskola, där folkskola och realskola skulle betraktas som skilda linjer. Se SOU 1945:60. Utredningsarbetet fortsattes inom 1946 års *skolkommision*, som gick ett steg längre och föreslog en fullständig sammanslagning av folkskola och realskola till en obligatorisk enhetsskola. Därigenom skulle varje skolpliktig erhålla en utbildning som till graden om än icke till arten motsvarade den dåvarande realskolans. Detta förutsatte att skolplikten förlängdes till nio år. Se SOU 1948:27 och 1949:35. På grundval av de olika betänkandena och remissutlåtandena över dessa utarbetades de tre skolpropositioner (nr 70, 133 och 219) som förelades 1950 års riksdag.

Den skolreform varom 1950 års riksdag fattade beslut har betecknats som den mest genomgripande i den långa raden av skolreformer sedan 1842. Se Arvidson, Blomberg och Stenholm, *Enhetsskolan växer fram* (Malmö 1953). Reformen berörde alla skolformer och alla sidor av skolans verksamhet och avsåg inte bara att skapa en ny skolorganisation utan också att påverka skolans inre liv, dess fostringsmål och dess arbetssätt. Det har ofta understrukits, att beslutet innebar upptakten till en *ständigt fortskridande skolreform*.

Beslutet var ett *principbeslut* om åtgärder för att genomföra en på nioårig allmän skolplikt grundad enhetsskola. Allsidiga försök skulle anställas för att utröna ändamålsenliga organisations- och arbetsformer. Avsikten var att enhetsskolan, om denna försöksverksamhet ådagalade lämpligheten, framdeles skulle ersätta folkskolan, fortsättningskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan. Riksdagen betonade sålunda den avgörande betydelsen av försöksverksamheten.

Innebörden av beslutet blev föremål för olika tolkningar. Oklarheten undanröjdes genom ett uttalande av 1956 års riksdag, enligt vilket den pågående försöksverksamheten skulle »utmynnas i en obligatorisk, organisatoriskt sammanhållen nioårig enhetsskola» (SU 1956:102, s 21). Den nya skolan borde genomföras så snart som möjligt, men dessförinnan måste klarhet och enighet skapas i fråga om vissa detaljer och moment i enhetsskolans organisation och inre arbete, där meningarna ännu var delade. Ytterligare försöksverksamhet erfordrades, och vidare borde en sammanfattande utredning i skolfrågorna tillsättas, som kunde ligga till grund för ett ställningstagande till den framtida skolorganisationen. I huvudsaklig överensstämmelse härmed tillställdes följande år 1957 års skolberedning. Samma år fastställde riksdagen en tidsplan för övergången. Enligt denna tidsplan beräknades att den pågående försöksverksamheten med början läsåret 1962/63 skulle efterföljas av en period av allmän övergång till enhetsskola, som beräknades vara helt genomförd läsåret 1972/73. Riksdagen utgick därvid från att statsmakterna senast 1962 skulle besluta om enhetsskolans slutliga utformning. Så skedde också. Enligt förslag av 1957 års skolberedning (SOU 1961:30) beslöt 1962 års riksdag att en allmän kommunal obligatorisk skola benämnd *grundskola* skulle införas från den 1 juli 1962 under en tioårig övergångsperiod. Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola upphörde sålunda med utgången av läsåret 1961/62, och samtidigt försvann den administrativa benämningen »försöksskola».

Redan 1949/50, alltså före riksdagsbeslutet, påbörjades i 14 kommuner pedagogisk försöksverksamhet av förberedande slag under ledning av 1946 års skolkommission. Från 1950/51 fick SÖ ansvar för såväl ledning som redovisning av försöksverksamheten. En särskild försöksavdelning inrättades inom SÖ den 1 juli 1951, och till denna knöts en lekmananämnd den 1 juli 1954. SÖ avgav årliga redogörelser över försöksverksamheten till Kungl. Maj:t. Dessa redovisades utförligt i propositioner till riksdagen och publicerades dessutom i ASÖ. En tioårsöversikt med utvärdering av resultaten trycktes under rubriken Försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. Sammanfattande redogörelse för läsåren 1949/50–1958/59 (SÖs skriftserie 42). Där redovisades bl a också hur försöksverksamheten organiserades och leddes, centralt, regionalt och lokalt.

Försöken började vanligen i åk 1 och 5 för att följande år omfatta åk 1–2 och 5–6 osv. De omfattade i regel hela, men i några fall delar av skoldistrikt (kommuner). Såväl mycket utpräglade glesbygder som mer eller mindre tätbefolkade områden var representerade redan bland de 14

distrikt där försöken startade 1949/50. De första eleverna nådde åk 7, dvs början av högstadiet 1951/52 och sålunda den linjedelade åk 9 två år senare, 1953/54.

Verksamheten omfattade många olika försök av organisatorisk eller pedagogisk art. Endast några av de yttre omständigheterna kan belysas här.

Försöksverksamheten kom efterhand att omfatta en allt större andel av den obligatoriska skolans elever. Under det sista försöksåret, 1961/62, var antalet elever i folkskolorna ca 405 000 och i försöksskolorna ca 437 000. Eleverna i dessa utgjorde alltså ca 52 % av samtliga elever i den obligatoriska skolan. Länsfördelningen var mycket ojämn. Motsvarande procenttal var för Västmanlands län 98, för Stockholms stad 93, för Jämtlands län 87 och för Stockholms län 78, medan Gotlands, Blekinge och Hallands län inte hade någon försöksverksamhet med nioårig enhetsskola vid periodens slut. Se ST 1962, s 682 ff. Utvecklingen framgår av följande sammanställning.

Läsår	Försöksdistrikt	Klasser	därav högstadiet	Elever	därav högstadiet
1949/50	14	172	—	2 483	—
1950/51	20	379	—	7 529	—
1951/52	25	682	28	14 635	724
1952/53	30	1 009	82	22 725	2 183
1953/54	37	1 525	195	35 784	4 912
1954/55	46	2 516	324	61 498	8 169
1955/56	59	3 394	428	84 941	11 145
1956/57	71	4 393	618	109 694	15 740
1957/58	96	5 715	850	142 495	22 788
1958/59	142	8 036	1 130	194 175	30 016
1959/60	217	11 427	1 726	268 940	46 125
1960/61	295	14 283	2 471	333 403	67 888
1961/62	..	18 665	3 666	436 595	100 320

Enhetsskolan (försöksskolan) var en statsunderstödd kommunal skola. Den uppdelades på tre stadier: *lågstadiet* (åk 1–3), *mellanstadiet* (åk 4–6) och *högstadiet* (åk 7–9). Undervisning i engelska infördes från åk 3. En viss ämnesdifferentiering grundad på studierådgivning och yrkesvägledning samt elevernas därpå följande fria tillval av ämnen påbörjades i åk 7 och fortskred under försöksperioden till verklig linjedelning i åk 9, vilken uppdelades på en allmän (9 a), en gymnasieförberedande (9 g) och en yrkesförberedande linje (9 y).

Eftersom högstadiet med en sådan linjeförändring krävde ett relativt högt elevantal förutsattes att elever från olika bygdeskolor skulle koncentreras till större central-skolor på högstadiet.

Elevernas linjeval i åk 9 sammanhörde med valet av tillvalsmännen i åk 7 och 8. De som gick till 9 g borde ha kunskaper från åk 8 i både engelska och tyska. Även många

	9 g			9 y		
	Pojkar	Flickor	Samtliga	Pojkar	Flickor	Samtliga
1955/56	12,8	17,3	15,1	64,3	49,8	56,9
1958/59	16,9	22,7	19,9	56,8	44,9	50,8
1961/62	30,9	34,6	32,7	46,1	36,0	41,2

av dem som valde 9 a hade läst två främmande språk i åk 8. Sedan alternativkurser infördes i vissa ämnen, valde de teoretiskt inriktade eleverna dessutom det svårare av alternativen i flertalet eller alla dessa ämnen. Däremot beräknades 9 y stå öppen för alla elever från åk 8. Skolkommisionen hade vid flera tillfällen understrukt, att det inte var önskvärt att alla elever med klart teoretiska kvalifikationer sökte sig till gymnasiet. De praktiska och manuella levnadsbanorna borde inte få utarmas på teoretisk begåvning. Skolkommisionen räknade med att det nionde skolåret skulle ge förberedande yrkesutbildning åt den övervägande delen, kanske 60–70 % av årskullen.

Elevernas val av tillvalsämnen i åk 7 och 8 liksom linjealet i åk 9 blev följaktligen föremål för stor uppmärksamhet under försöksperioden. Se bl a SÖs ovan nämnda tioårsöversikt. Det visade sig att flickorna i större utsträckning än pojkarna valde att läsa två främmande språk redan från åk 7. Sedermera gick de också i större utsträckning än pojkarna till 9 a eller g. Se vidare tab 4.1 samt ovanstående utdrag ur de där meddelade procenttalen, som liksom diagram 4 visar den med tiden alltmer ökade tillströmningen till 9 g på bekostnad av 9 y.

Överströmningen till teoretisk utbildning var i själva verket ännu större än dessa procenttal visar, eftersom eleverna i åtskilliga försöksdistrikt hade möjlighet att lämna försöksskolan före högstadiet och övergå till real- eller

flickskolor antingen i hemkommunen eller i annan kommun.

Elevernas fördelning på grenar av 9 y framgår av tab 4.2, där uppgifterna hämtats ur ASÖ resp SÖs tioårsöversikt utom för de två sista åren, där de hämtats ur SCBs delvis opublicerade bearbetningar. Därvid bör följande observeras. Eleverna i 9 y kunde få sin undervisning i *yrkesämnena* antingen i försöksskolan eller i en yrkes- eller industriskola. De som fick sin övriga undervisning i försöksskolan redovisas både av SCB och SÖ enbart som elever i 9 y. Men en del elever kunde få *hela* sin undervisning förlagd till yrkesskola men ändå i skolpliktshänseende tillhöra 9 y. Dessa elever har SCB ej redovisat inom statistiken över den obligatoriska skolan, medan SÖ i vissa sammanhang redovisat dem både i den egentliga yrkesutbildningen och som elever i försöksskolan, vilket medfört viss dubbelredovisning.

Skilnaderna var stora mellan pojkarnas och flickornas utbildningsvägar vilket framgår av tablån nederst på denna sida.

Under hela försöksperioden pågick ett ömsesidigt utbyte av synpunkter mellan SÖ och försöksdistriktens skolledning och lärare och en livlig skoldebatt i pressen och bland allmänheten. För att främja kontakterna med försöksdistrikten startade SÖs försöksavdelning tidskriften *På försök*. Den innehöll redogörelser från olika kurser och kon-

	1955/56	1958/59	1961/62
Pojkar			
3 Metallyrken	36,5	32,8	22,6
6 Detaljhandel o kontor	14,1	11,3	7,4
7 a Hantverk o blandade yrken	31,2	31,2	26,3
7 b Allmän praktisk kurs	7,3	8,2	19,9
8 Teknisk gren		4,1	17,0
1,2, 4,5 } Övrigt	10,9	12,4	6,8
Summa	100	100	100
Flickor			
2 Husligt arbete	44,1	42,9	30,3
6 Detaljhandel o kontor	42,1	42,8	45,8
7 a Hantverk o blandade yrken	13,8	11,0	14,2
1,3, 4,5, 7b,8 } Övrigt	—	3,3	9,8
Summa	100	100	100

ferenser, där SÖ hade informerat om principerna för skolarbetets omläggning och där tim- och kursplaner diskuterats, men tidskriften lämnade också utrymme för bidrag från skolledare och lärare som redogjorde för sina praktiska erfarenheter i samband med försöksverksamheten och även några inlägg från föräldrarepresentanter.

I direkt samband med att SÖs årliga rapport över försöksverksamheten redovisades för riksdagen lades såväl i propositioner som i ett stort antal motioner fram förslag till åtgärder inom försöksskolan och de andra delar av skolväsendet som också var föremål för försöksverksamhet. Erfarenheterna diskuterades ingående inom riksdagens statsutskott, som bl a företog studiebesök i flera av försöksdistrikten. Utskottets utlåtanden låg till grund för riksdagsbeslut, som ledde till en hastigare utökning av antalet försöksdistrikt men också till successiva förändringar i försökens metodiska och organisatoriska utformning. Jfr 1957 års skolberednings huvudbetänkande *Grundskolan* (SOU 1961:30), s 54 ff och Helén, *Sju år av skolreformer. Fakta om skolutvecklingen 1950/56* (Stockholm 1957).

Summary

1 ADMINISTRATION OF THE SCHOOL SYSTEM

From 1840 onwards *central* administration of the school system was the direct responsibility of the Ministry of Education and Ecclesiastical Affairs. In order to administer activities at a level immediately under the Ministry, two official bodies were created at the beginning of the present century and combined in 1920 to form the *National Board of Education (SÖ)*¹. To SÖ was delegated the administration of both the primary schools and the secondary schools, as well as some parts (since 1964 the main part) of the vocational education system. Originally *regional* administration was the responsibility of the bishops and the chapter in the different diocese. In certain areas, from 1961 onwards, there were also primary school inspectors appointed by the state. Their number gradually increased until by 1951 the whole country was divided into 51 inspectorial districts. The authority of the church over the school system was brought to an end, and in 1958 a new intermediate authority, the County Education Board, was established in every county. These boards were government authorities, although some of their members were appointed by the county councils. *Local* administration of primary education in the different school districts was the responsibility of a local School Board which was originally appointed by the parish council but later came to be elected by representatives of the local authority.

2 ORGANIZATION OF PRIMARY SCHOOL STATISTICS

A few isolated attempts to compile data about primary education first appeared around 1800.

In 1842 it was stipulated that in every school district the School Board should submit an annual report to the diocesan chapter. A formal report about primary education in the diocese, based on the material received from the board, would then be sent to the government by the chapter every third year. These regulations were altered on several occasions. Thus in 1882 it was ruled that the teachers at all the schools should submit information to the School Board. From this a report was compiled which, together with the teachers' data, was then sent to the primary school inspector. The inspector examined all the material and forwarded a summary covering the whole inspectorial district to the diocesan chapter together with all the documents he had received from his district. The

chapter collated the summaries of all the districts in the diocese and drew up a formal report. This report, together with all the abovementioned documents, was then sent to the Ministry. Here the material was examined once more before it was considered possible to prepare statistics for the country as a whole.

For a long time the publication of results was scanty. In 1870 the Ministry published a statistical report on primary education as at 31st December 1868. This was included in a series of official statistics – BiSOS P² – and represented the beginning of a special series of publications devoted to education statistics. Lack of resources led to a break in the ambitious programme, and no equivalent reports appeared for any of the years 1869–1881.

In 1871 the Ministry of Education and Ecclesiastical Affairs appointed a specialist to draw up plans for various sections of the education statistics. First he concentrated on statistics for the secondary schools, but at the end of the 1880's the Ministry was again able to start issuing statistical reports on the primary schools. The first was for 1882. The 1882 report also contained summarized information for the years 1876–1881 as well as some valuable passages of text. Among these was a survey of the development of the primary school system and the existence of statistics prior to 1841. The Ministry published annual primary school statistics up to and including 1918/19. From that year the responsibility was transferred to the National Board of Education.

Suggestions for changing the organization of the statistics were raised on several occasions. The statistics committee of 1854 recommended the creation of a statistics office to deal with, among other things, education statistics. This led to the creation of the Central Bureau of Statistics (SCB), but the responsibility for education statistics remained with the Ministry. A new recommendation of the same kind was made by the statistics committee of 1905, which also suggested important changes in the gathering and processing of the material. Another expert recommended alternatively that the statistics department should not be transferred to the Central Bureau of Statistics (SCB), but that it should remain at the Ministry and be given resources for improving its statistics.

1) For a key to all the abbreviations used in the text, the reader is referred to Appendix A.

2) A series of official statistics. For the full title the reader is referred to Appendix B.

In 1913 further experts were called in. In agreement with several earlier committees, they emphasized that the statistics possessed some noticeable weaknesses. They did not suggest any definite extension of the Ministry's statistical department; at the same time they were also doubtful about the committee's recommendation that education statistics should be assigned to SCB. Instead they recommended a provisional arrangement. In accordance with their recommendation the Riksdag allocated a sum for the remuneration of an administrator to handle the re-organization. In 1920 this administrator presented a survey of the organization of the statistics. A general weakness, he found, was that the statistics were unable to keep pace with the developments which had taken place in the education system. Changes in any statutes regulating education should be automatically reflected in the various questionnaires. The National Board of Education (SÖ) should be responsible for this, and he therefore recommended that SÖ should take over responsibility for the statistics. The Riksdag confirmed his recommendation and on 1st January 1921 the statistics department was transferred from the Ministry to SÖ.

For four decades, from 1st January 1921 to 1st July 1960, SÖ was responsible for statistics for the primary schools and the secondary schools as well as for teachers' training and parts of the vocational education system. As the funds granted were insufficient, it was only possible to issue primary school statistics in printed form for four years, namely 1919/20, 1920/21, 1926/27 and 1929/30. However, corresponding reports were produced in manuscript form for the intermediate years, and for the years 1930/31–1936/37. These manuscripts are housed in SCB's archives.

The subject of the organization of school statistics was taken up by a number of commissions since the 1930's. In several of these it was emphasized that material should be processed more quickly, that results should be published, and that SÖ should be given the opportunity of carrying out special investigations alongside its routine operations. There was not generally any recommendation about an increase in personnel. Instead it was suggested that routine operations should be cut down.

The suggestion that responsibility for statistics should be transferred from the National Board of Education (SÖ) to the Central Bureau of Statistics (SCB) was raised on several occasions, but was rejected by several commissions on the grounds that SÖ required access to the material in its day-to-day operations. SÖ raised the matter in its petition to the Government for the fiscal year 1958/59, pointing out that its statistics office had been working under difficult conditions for almost the whole of its life. In the last few years it had been almost entirely transformed from an office supplying running statistics of the traditional kind into a service organ working for SÖ and various committees. This affected its day-to-day operations unfavourably. Both SÖ and the Bureau of Statistics (SCB) recommended that from 1st July 1958 running statistics should

be transferred to SCB where resources, particularly on the technical side, were greater. The recommendation did not lead to an immediate decision, but on the advice of the 1956 statistics committee new experts were called in. On 17th June 1959 they delivered a report on the orientation, the scope, the organization and the location of schools statistics.

After carefully examining the many detailed forms which the school districts had to fill in, the experts declared that both the gathering and processing of data could be reduced in several ways; this would mean that results could be presented more quickly and the actual form-filling would be easier. It was the opinion of the experts that SÖ's statistics office should be transferred to SCB, and the Riksdag decided in accordance with their recommendation. On 1st July 1960 a bureau for education statistics was created at SCB. Certain other education statistics were also located there. In the main the statistics have been prepared in accordance with the guidelines laid down by the experts. The results have been published in, for example, the SM series and in *Swedish Educational Statistics 1960–73* (Memoranda from SCB 1974:3).

3 COMMENTS ON THE TABLES

This section consists of a few remarks on the tables. The tables should be studied in connection with chapters 4.1–4.9. Sources are indicated in the respective tables. Until 1930 the main source consisted of printed statistics in the BISOS and SOS series and from then on mainly of unpublished material in the archives of SÖ's statistics office (SÖSKA). Since 1960 this material has been housed in the archives of SCB.

4 PUPILS DURING THE DIFFERENT STAGES OF DEVELOPMENT IN THE SCHOOL SYSTEM

4.1 The Concept of Compulsory School Attendance

Compulsory school attendance was introduced into the 1842 primary education code, which decreed in principle that the parishes were to establish schools and that children »of school age» were to attend school. Before this time organized schooling had existed in certain parishes only. From 1882 until 1958 »school age» as defined in the primary school code was reckoned from the year in which a child became seven up to and including the year in which he became fourteen. However, the number of years, and the number of days in the year, during which children actually attended school depended on local decisions. Consequently, with the years, big variations in the length of compulsory school attendance arose between children in different parts of the country. In the 1958 primary school code the main rule for general compulsory school attendance was altered to cover the number of years which were obligatory in the child's home municipality.

Compulsory school attendance applies to all children resident in Sweden regardless of whether or not they are Swedish citizens; it implies both the *right* to schooling in the compulsory schools and the *obligation* to take part in this schooling or an equivalent. «Compulsory school» in the 1958 primary education code meant primary schools, continuation courses and the experimental comprehensive schools which operated in certain chosen districts for a trial period prior to the introduction of the comprehensive school proper. At these schools attendance was compulsory. There were also regulations about compulsory attendance at schools for nomadic Lapps, and at special schools for variously handicapped children.

4.2 Scope of Compulsory School Attendance

Even when primary schools became compulsory in 1842, it was still a long time before children's schooling became very extensive. Many contemporary descriptions bear witness to this. However, it is not possible to discover the exact extent from the existing statistics. According to table 1.1, which is based on material in BiSOS P 1868, the proportion of children of school age who received no education at all that year amounted to no more than 2.5 %. However, this figure only included the children who were prevented from attending school perhaps because of some physical or mental handicap. It was obviously felt that the rest of the children's schooling had been taken care of, even if only in the sessions of varying regularity that might be provided in the form of Sunday School, or a refresher course before confirmation, or by some other arrangement.

In 1878 the first standard plan for education was drawn up. It included, as the main alternative, two years in junior primary school and four years in primary school, i.e. six years of school altogether. However, this did not mean that six years of schooling became compulsory. Compulsory attendance varied in length in different school districts. Moreover, many children left school without completing all the grades.

The 1919 education plan for the primary schools included time-tables and syllabuses for seven-year and six-year schools; in 1920 a clause was introduced into the primary school code according to which the seventh school year could be made compulsory. In the towns the number of seven-year schools, i.e. with 2 years in junior primary school and 5 in primary school, gradually increased. In 1935, 72 % of the children in the towns but only 16 % of the children in rural districts attended seven-year schools.

In 1936 the Riksdag decided that the seven-year primary school should be made compulsory throughout the country, following a twelve-year transition period. Before this reform had been fully accomplished, several school districts had already received permission to establish a compulsory eight-year primary school. In addition to which, some school districts had introduced an eighth year on a voluntary basis. In the spring of 1946 over 2/5 of the pupils in

rural districts were attending six-year schools, while 2/5 of the pupils in the towns were attending eight-year schools. After the 1950 Riksdag resolved in principle that a system of experimental nine-year comprehensive schools should be introduced for a trial period (see chapter 4.9), compulsory school attendance for nine years was required in the districts where the experiment applied. At this time over 9/10 of the children in rural districts were still attending seven-year schools. Nine years of school attendance became compulsory in the comprehensive schools which began to be introduced from 1st July 1962 and were fully established throughout the country by the school year 1972/73.

4.3 Length of the School Year in the Compulsory Schools

In the 1882 primary school code it was ruled that in schools for which the school district received a contribution from public funds, teaching should be provided at least eight months each year. Later the figure was specified exactly as 34 4/7 weeks. In 1940 annual school teaching was fixed at either 36 4/7 or 39 weeks. The municipal authorities could decide whether the schools in their district should work the shorter or the longer school year. In 1952 it was ruled that a school year of 39 weeks should be compulsory. In 1968, in connection with the introduction of a 5-day school week, it was ruled that the school year should embrace 40 weeks.

The number of school days corresponding to the official number of weeks could be reduced for certain groups of pupils. Among these were the pupils in the part-time schools (see chapter 4.5), and children who had a long way to walk to school. The latter were allowed to be free one day a week.

4.4 Types of School in the Compulsory School System

The first primary school code included two types of school, the fixed (or housed) and the ambulatory. The teachers in these schools should have obtained their teachers' training certificate. Alongside these types of school small rural schools could be established where no formal requirements were made as regards teachers' training. These schools were intended mainly for remote country areas. The idea was that the children should receive their first schooling close to their homes in schools of this kind, while the schools with fully qualified teachers were intended mainly for the older children. In many places things turned out differently. It was common for parents living close to an ordinary primary school to use it even for the children just starting school, while the teacher in the small local school sometimes also taught some of the primary school subjects. Thus, in remote areas, the small local schools came to replace the ordinary primary school. Sometimes they were called junior primary schools, but on the new statistical forms to be filled in for 1875 this latter type of small local schools were

no longer to be designated as such, but were to be reported separately. Thus, from 1876, the statistics distinguish between three main types of primary schools, namely *primary schools proper*, *junior primary schools*, and *small local schools*. From 1882 the latter were called *minor schools*.

All three types of school could be *fixed* or *ambulatory*. The teaching in an ambulatory school was located in different »stations» at different times of the year. The teacher had to pack up and move from one station to another, teaching the children often under primitive conditions. The more stations there were, the shorter was the time that could be devoted to teaching the children at any one station. By the beginning of the present century only a few schools still had to cater for more than two stations.

Primary schools, minor schools and junior primary schools could all be either *full-time* or *part-time*. In the part-time schools the children attended either every other day throughout the school year, or every day for part of the school year. The ambulatory schools were of course in the second category.

A survey of the most common types of school was included in the 1878 standard plan for education. It introduced yet another basis for classifying schools, according to whether *each class (teaching unit) included one, or more than one, grade*. The different types of school were designated by a letter code; the full-time fixed schools, in which every class included one grade only, were designated in the primary schools Litt A and in the junior primary schools Litt a.

In the 1919 education plan the primary schools and the junior primary schools were no longer treated as different types of school but as different stages within the primary school. The types of school were classified under two headings, normal and exceptional. The normal types included full-time schools whose teachers were generally fully qualified, while the exceptional schools included part-time schools and minor schools. In the latter, which could be either full-time or part-time, the teaching was undertaken even at the primary school level by teachers with junior primary school certificates. Exceptional schools were only allowed in sparsely populated areas where the distance between home and school was great and there were not many children, etc.

Different types of school could occur in different areas of the same school district, and in some school units certain classes were arranged according to another type than the other classes.

In the 1919 education plan the full-time schools were designated as follows, according to whether the teacher taught:

1 class (grade) at the junior primary level	a-type
2 (possibly 3) classes at the junior primary level	b-type
1 class at primary level	A-type
2 (possibly 3) classes at primary level	B 1-type
4 (possibly 5) classes at primary level	B 2-type
All classes in the school	B 3-type

The *part-time* schools were designated as C-types and the *minor schools* as D-types. In the primary school code of 1958 the expression »types of school» was replaced by »main types» (class types).

The exceptional schools were gradually discontinued. See especially table 3.7. Also B 2-type and B 3-type schools, almost all of which were to be found in the rural areas, were successively abandoned until by the end of the 1950's over 60 % of the children in the countryside attended A-classes (A or a) and over 30 % B 1 or b classes. This meant that many schools in underpopulated areas were closed down and the children transported to larger central schools with better resources. These children were thus able to get schooling of the same standard as the other children in the district. In many cases the closure of these country schools had an economic motive. But it was not always to the children's advantage: the long school journey was often tiring. Nor was it always good for the rural area concerned. When the little local school closed down many families moved away. Thus the closure of the school hastened the depopulation of the area.

4.5 Special Schooling

In 1879 in Norrköping a special class was established for what were in those days called mentally retarded children. For a long time it was the only one in the country. Special classes are reported in SOS from the school year 1920/21. By then there were such classes in most towns, but in other school districts there were hardly any. During the 1920's the larger towns began to introduce other types of special teaching as well. See table 4.5. About 60 % of the pupils in the special classes were boys; in the observation classes (classes for children with serious behaviour disturbances) the corresponding figure was over 90 %. Since 1958, instead of being referred to a special class, children with school problems have been able, in certain circumstances, to receive a certain amount of help from specially trained teachers. These children are reported in the statistics together with the pupils in the normal classes.

4.6 Schools for the Physically and Mentally Handicapped

Children whose handicaps are so severe that they cannot be taught at primary schools even with the help of special teachers, are referred to schools for children with visual, hearing or speech handicaps, or to schools for those with mental handicaps. See table 4.4.

4.6.1 Schools for Visually Handicapped Children

Schooling for blind children has been compulsory since 1899. They are taught in state boarding schools. Right from the beginning attendance at such schools was generally

compulsory for 10 years. Handicraft schools for visually handicapped adults have also been established, and the term »blind» has been replaced by the term »visually handicapped». Blind children who are also deaf or mentally handicapped are taught in a special school unit which forms part of the blind welfare system. In 1965 the blind schools were replaced by a ten-year state school for visually handicapped children.

4.6.2 *Schools for Hearing and Speech Handicapped Children*

The 1889 Riksdag resolved on eight-year compulsory schooling for deaf children, long referred to as deaf-mutes. The schools were to receive some subsidy from the state, but were otherwise to be supported by the county councils or certain of the larger towns. These schools were taken over by the state in 1938 in connection with a reorganization.

A distinction has usually been made between two categories of deaf-mutes, depending on when the deafness first appeared. Children who are completely deaf either from birth or from such an early age that they have not had time to pick up any language at all, have generally been reckoned as the true deaf-mutes. Children who have become deaf at a stage when their ability to talk has already begun to develop, and who may retain remnants of hearing or speech or both, have not been counted as true deaf-mutes. They are referred to special schools which, unlike other schools for deaf-mutes, are not residential. Deaf children who are also mentally handicapped are referred to another special type of school.

In 1953 the term »schools for the deaf and dumb» was replaced by the term »schools for the deaf». In the 1965 code for schools for the handicapped, the term »hearing handicapped» was used instead, and a new category – the »speech handicapped» – was introduced. These schools are also ten-year state schools.

4.6.3 *Schools for Mentally Handicapped Children*

The children reported among the mentally handicapped in table 4.4 used to be called »educable but mentally deficient» or »mentally retarded». Children who are also blind, and who therefore fall within the blind welfare system, are reported in table 4.4 among the blind only, and those who are also deaf among the deaf only.

In 1944 a law was introduced on compulsory school attendance for these children. It was ruled at the same time that they were to undertake some kind of practical training from the time when they left school and until they were 21 years of age. The responsibility for this type of special school rests with the county councils, and with the towns which do not come under a county council.

In 1968 a law was introduced on the care of certain types of mentally handicapped persons, children and adults;

it regulated public responsibility for the education, the welfare and the housing of these categories.

4.7 *Schools for Nomadic Lapps*

In 1925 it was decided that the school for nomads should be compulsory for the children of nomadic Lapps in Sweden. The children of other Lapps generally attended the ordinary primary schools. Since 1938 the teaching plan in the nomad school corresponded in the main to that of the ordinary primary schools, with the addition of some teaching in nomad culture which aimed at providing some vocational preparation for reindeer husbandry. Teaching at the nomad schools was in Swedish but the children also had some lessons in the Lappish Language.

School attendance had been for six year, but from 1950 a seventh year was gradually introduced. To begin with, the time spent at school each year was very short. In 1938 it generally amounted to 34 4/7 weeks.

In 1967 a new nomad school code was issued. The special compulsory school attendance for the children of Lapps was abolished and replaced by the general provisions for compulsory school attendance. For these children, too, school attendance is now generally compulsory for nine years, with a 39-week school year. Children of mountain Lapps, like other Lapps, may now choose between attendance at a nomad school or an ordinary comprehensive school. The teaching in the nomad school follows the teaching in the comprehensive school, except that it also touches on matters of importance to Lapp culture and living conditions. Teaching is now in both Swedish and Lappish. Furthermore, Lappish appears as a subject in all grades.

In 1920 there were 434 pupils attending nomad schools, in 1960 there were 388, most of them in the county of Norrbotten.

4.8 *Continuation Courses*

As early as in the 1842 primary school code, certain continuation courses were recommended for young people who had left primary school. In 1877 regulations were laid down stipulating how continuation courses should be organized in order to qualify for state subsidies. These courses, based on a completed primary school course, were henceforth called *continuation courses of the 1877 type*. They were originally voluntary but from 1918 they could in certain cases be made obligatory. Alongside these courses were arranged other supplementary courses for pupils who had not completed all the primary school grades.

Courses of the 1877 type were gradually abandoned and replaced by *continuation courses of the 1918 type*. See table 4.5–4.6. These were compulsory. However, pupils in secondary schools were exempt as attendance in these schools fulfilled the requirement of compulsory schooling.

There were two main types, *vocationally oriented continuation courses*, where the teaching was geared rather more to a particular occupation or group of occupations, and *general continuation courses*, where the teaching had a general, practical orientation. The courses usually comprised 360 hours, spread over one or two years, but could in some cases be extended. For pupils who had completed the seven-year primary school course, the continuation courses could sometimes be shortened and completed in one year. Pupils who had completed a compulsory 8th year at primary school could be released from compulsory attendance at a continuation course. Thus the number of pupils attending continuation courses fell as the other schools became more fully developed.

4.9 Nine-year Experimental Comprehensive Schools

By the time the Swedish primary school system celebrated its hundredth anniversary in 1942, many important reforms had been introduced over the years. Some of these have been mentioned in the previous chapters. The scope of compulsory school attendance had been increased and the school year extended; new elements had been introduced into the teaching; the exceptional types of primary school had been abolished, and an increasing number of pupils were receiving their education at A- or B1-schools under teachers whose training was becoming increasingly better. The primary school had come to provide, in principle, the grounding for an education at a lower secondary or girls' secondary school, since the entry qualifications for these schools were adjusted to the completed syllabus at an A- or B-primary school. However, there was a double connecting link. Pupils could go either from the 4th grade in primary school to the 1st class in a five-year lower secondary school or a seven-year girls' school, or from the 6th grade in primary school to a four-year lower secondary school or a six-year girls' school. Thus, in certain grades, parallel school systems were operating, thus giving rise to organization and other difficulties for the primary school system. Moreover, there was very little opportunity for pupils who did not continue into secondary schools to go on to any further higher education. Many careers were permanently closed to them.

At the height of the second world war the *1940 schools committee* was appointed, to make a general survey of the Swedish school system, at the time split organizationally among many different types of school, and to try to achieve greater unity in its organization. Among other things the committee recommended that compulsory school attendance should be extended further to allow for an increase in both theoretical and practical aspects of education. The various types of compulsory school should be gradually co-ordinated into a comprehensive school, where the old primary school and the lower secondary school should be regarded as different streams. The work of the committee was continued by the *1946 schools com-*

mission, which went one step further and recommended a complete amalgamation of primary school and lower secondary school into one compulsory comprehensive school. This presupposed an extension of compulsory school attendance to nine years.

On a basis of these and other recommendations, the 1950 Riksdag decided on a school reform which has been described as the most radical in the long line of school reforms since 1842. It embraced all types of school and all aspects of school activities. It was intended not only to create a new school organization, but also to influence the inner life of the schools in the system, their educative goals and their working methods.

This resolve meant a *decision in principle*; steps were to be taken to create a comprehensive school system based on nine years' compulsory school attendance. A variety of experiments were to be launched, to discover suitable forms of organization and ways of working. The substance of this decision was interpreted in a variety of ways. The uncertainty was dispelled by a pronouncement of the 1956 Riksdag, according to which the ongoing experiments should »result in a compulsory and organizationally homogeneous nine-year comprehensive school system». The new system should be launched as soon as possible, but further experiments were needed and a new schools committee was to be appointed to synthesize the findings and provide a basis for decisions on the future organization of the school system. The *1957 schools committee* was set up the following year on, essentially, the lines laid down. The same year the Riksdag fixed a time-table for the transition to the new system, according to which current experiments should be succeeded, from the start of the school year 1962/63, by a period of general transition to the comprehensive system. This was expected to be complete in time for the school year 1972/73. The Riksdag thereby assumed that by 1962 at the latest the government would have decided on the ultimate design of the comprehensive system. And in the event this was so. In agreement with a recommendation of the *1957 schools committee*, the 1962 Riksdag decided that a system of compulsory schools, to be known as *comprehensive schools*, should be introduced over a ten-year period starting from 1st July 1962. Thus any experiments with nine-year experimental comprehensive schools ceased from the end of the school year 1961/62.

As early as 1949/50, i.e. before the Riksdag decision, 14 municipalities had initiated experiments of a preparatory nature in their school system. A special department in SÖ was set up in this connection on 1st July 1951. On 1st July 1954 it was joined by a lay committee. SÖ issued annual reports to the government on the experiments. These were then reported in detail in propositions submitted to the Riksdag. They were also published in various issues of a periodical published by SÖ. A ten-year survey, with an evaluation of results, was printed in SÖ's report series no. 42. See Appendix B.

The experiment was generally inaugurated in the first and fifth grades; the following year it embraced grades 1

and 2, and 5 and 6, but sometimes it affected part of a district only. Both areas that were very sparsely populated and others that were more densely populated were represented among the 14 districts originally included in the experiments. The first pupils reached grade 7, i.e. the beginning of the »upper school» in 1951/52; in 1953/54 they thus reached grade 9 where they had to choose which stream they wished to join.

These experimental activities gradually came to embrace an increasing proportion of the pupils in compulsory schools. During the last year of the experiments, 1961/62, there were about 405,000 pupils in the primary schools and about 437,000 in the schools included in the experiments. Thus the pupils in these schools represented about 52 % of all those attending compulsory schools.

The schools included in the experiments were state-subsidised municipal schools. They were divided into three levels: lower school (grades 1–3), middle school (grades 4–6) and upper school (grades 7–9). Teaching in the English language was introduced from grade 5. Some differentiation in the syllabus, based on educational and vocational guidance and the pupils' subsequent free choice of subjects, was introduced in grade 7 and continued in the experimental period until the final choice of stream in grade 9. This grade was divided into a general stream (9a), a stream that prepared the pupils for a more theoretical secondary education (9g) and a vocationally oriented side (9y).¹

Since the three top grades (the upper school) allowed for considerable differences in syllabus, they had to embrace a relatively large number of pupils. It was therefore assumed that pupils from various rural schools would be concentrated to larger central schools for this stage in their schooling.

The pupils' choice of stream in grade 9 was linked to their choice of elective subjects in grades 7 and 8. Those who chose 9g (preparation for the more theoretical secondary education) must have completed the English And German courses in grade 8. On the other hand, 9y (vocational) was open to all pupils from grade 8. The schools committee had emphasized on several occasions that it was not desirable for all pupils with clearly theoretical qualifications to apply to the more theoretically-oriented secondary schools. Practical and manual occupations should not be deprived of theoretically gifted entrants.

Thus, the way pupils chose their elective subjects in grades 7 and 8, and their stream in grade 9, was the subject of much attention during the experimental period. It turned out that, proportionally, girls were more inclined to choose 9a or 9g (general or theoretical) than boys were. See also table 4.1. There were also big divergencies in orientation between the boys and the girls who chose the vocation-

nal stream (9y). The boys veered more towards the practical mechanically skilled trades or handicrafts, and the girls towards domestic science, or work in shops or offices.

Throughout the experimental period facts and opinions were continually exchanged between SÖ and the school administrators and teachers in the experimental districts. A lively debate on the school system was also under way in the press and among the general public.

When SÖ's report on the school experiments was submitted each year to the Riksdag, recommendations were also made in propositions and a series of motions about actions that could be taken in these schools and in the other parts of the school system where experiments were also being held. Developments were discussed in great detail in the Standing Financial Committee in the Riksdag. Among other things, members of this Committee visited several experimental districts to study developments on the spot. The Committee's reports provided the basis for Riksdag decisions, leading not only to a speedier increase in the number of experimental districts, but also to successive changes in the methodological and organizational design of the experiments.

1) a = allmän = general

g = gymnasium, a theoretically oriented secondary school preparing for university entrance

y = yrke = occupation

LIST OF TERMS

as they are used in the present report

A-form, Litt A etc.	Types of school (see ch.4.4)	Har avgått	Have left (school)
Allmänna fortsättningsskolor	General continuation courses	Hela riket	Sweden (literally, the whole country)
Allmän-praktisk kurs	General practical course	Heltidsläsande (skolor)	Full-time (schools)
Anmärkning (anm.)	Comment	Hemmet	Home
Annan	Other	Hjälpklass	Special class for what used to be known as mentally retarded children
Antal	Number		Secondary schools
År	Year	Högre skolor	Hearing handicapped (generally, the deaf)
Årligen	Yearly	Hörselskadade	Autumn term
Årskurs (åk.)	Grade		Domestic work, domestic science
Även	Also	Höstterminen (ht)	
Barn	Child, children	Husligt arbete	
Därav	Of which		
Detaljhandel och kontor	Retail trade and offices	Inklusive barn för vilka upp- gift saknas	Including children for whom we have no figures
Döva	Deaf	I regel	Generally
Egentliga (eg.) folkskolor	Primary schools proper. In many cases corresponding roughly to the present grades 3-6.	Jfr.	Cf.
		Jord- och skogsbruk	Agriculture and forestry
Ej i undervisning	Not receiving any schooling	Källa, källor	Source, sources
Elever	Pupils	Klasstyp	Type of class
Eller (el.)	Or		
Ersättningsskolor	Supplementary courses for pupils who had not completed all the primary school grades	Län	County
		Landsbygd(en)	Rural district(s)
		Läsklass	Special class for children with reading difficulties
		Linje(r)	Stream(s)
Fasta folkskolor	Fixed (housed) primary schools, as opposed to the ambulatory schools	Metallyrken	Practical, mechanically skilled trades (literally, the metal trades)
Flickor	Girls		
Flyttande folkskolor	Ambulatory primary schools	Mindre folkskolor	Minor (primary) schools (see ch.4.4)
Folkskolor(na)	Primary school(s), (as opposed to the primary schools proper, which corresponded roughly to the present grades 3-6). These schools included grades 1-2 as well.	m m	etc.
		Närvarodagar	Days in attendance at school
		Nuvarande	Present
Fördelning	Distribution	Obligatoriska	Compulsory
Försöksskolan	The experimental comprehensive school that preceded the introduction of the present fully comprehensive school system.	Observationsklass	Special class for children with serious behaviour disturbances
			Including
			Other
Fortsättningsskolor	Continuation courses	Pojkar	Boys
Frivilliga	Voluntary	Psykiskt utvecklingsstörda	Mentally handicapped
Fr o m	From and including	Relativ fördelning	Relative distribution
Hälsoklass	Special class for children with health problems	Samtliga (samtl.)	All
Halvtidsläsande (skolor)	Part-time (schools)	Sångklass	Special class for very musical children
Hantverk	Handicrafts	Särskolor	Special schools for mentally handicapped
Har ännu ej börjat	Have not yet started		

Se	See
Skola	School
Skolform	Type of school
Skolmognadsklass	Class for children who in some way were not ready to start school at 7 years old. In this class they were prepared for transfer to a normal class.
Skolvägens längd	Distance between home and school
Småskolor	Junior primary schools, generally catering for grades 1-2. The term is used in contrast to »primary schools proper» which catered for grades 3-6.
Specialklasser	Classes for variously handicapped children
Specialskolor	Schools for variously handicapped children
Stad, städer	Town, towns
Stift	Diocese
Summa (s:a)	Total
Synskadade	Visually handicapped (generally, the blind)
Teknisk gren	Technological stream
to m	Up to and including
Undervisning (underv.)	Schooling (sometimes, teaching)
Vanliga klasser	Normal or ordinary classes, as opposed to the various types of special class
Vårterminen (vt)	Spring term
Yrke	Occupation (sometimes, trade)
Yrkesbestämda fortsättnings- skolor	Vocationally oriented continuation courses

Tabell 1.1 Barn 7–14 år som erhållit respektive saknat undervisning år 1868
 Children 7–14 years old: recipients and non-recipients of schooling, 1868

Stift m m	I undervisning						Samtliga i under- visning	Ej i under- visning	Samtliga
	Fasta folk- skolor	Flyttande folkskolor	Småskolor	Samtl folk- o småskolor	Andra skolor	Hemmet			
Antal barn									
Stockholms stad	6 063	—	—	6 063	9 882	429	16 374	960	17 334
Uppsala stift ¹	23 243	8 347	9 747	41 337	2 283	9 072	52 692	1 010	53 702
Linköpings	16 651	16 597	9 177	42 425	4 421	8 641	55 487	418	55 905
Skara	23 495	7 585	11 246	42 326	2 213	11 133	55 672	673	56 345
Strängnäs	17 914	6 654	7 409	31 977	2 245	6 098	40 320	722	41 042
Västerås	14 340	6 626	23 510	44 476	1 862	6 046	52 384	701	53 085
Växjö	4 154	24 183	16 977	45 314	1 182	2 073	48 569	973	49 542
Lunds	56 619	9 282	24 385	90 286	6 050	8 293	104 629	2 241	106 870
Göteborgs	18 090	19 022	23 596	60 708	6 085	6 826	73 619	3 329	76 948
Kalmar	5 878	5 327	6 451	17 656	1 507	5 468	24 631	1 124	25 755
Karlstads	2 355	41 425	17 641	61 421	1 963	7 092	70 476	3 430	73 906
Härnösands ²	6 765	12 312	11 524	30 601	2 031	27 469	60 101	1 281	61 382
Visby	4 772	256	928	5 956	574	603	7 133	179	7 312
Hela riket	200 339	157 616	162 591	520 546	42 298	99 243	662 087	17 041	679 128
Relativ fördelning									
Stockholms stad	35,0	—	—	35,0	57,0	2,5	94,5	5,5	100
Uppsala stift ¹	43,3	15,5	18,2	77,0	4,3	16,9	98,2	1,9	100
Linköpings	29,8	29,7	16,4	75,9	7,9	15,5	99,3	0,7	100
Skara	41,7	13,5	20,0	75,1	3,9	19,8	98,8	1,2	100
Strängnäs	43,6	16,2	18,1	77,9	5,5	14,9	98,2	1,8	100
Västerås	27,0	12,5	44,3	83,8	3,5	11,4	98,7	1,3	100
Växjö	8,4	48,8	34,3	91,5	2,4	4,2	98,0	2,0	100
Lunds	53,0	8,7	22,8	84,5	5,7	7,8	98,0	2,1	100
Göteborgs	23,5	24,7	30,6	78,9	7,9	8,9	95,7	4,3	100
Kalmar	22,8	20,7	25,0	68,6	5,9	21,2	95,6	4,4	100
Karlstads	3,2	56,0	23,7	83,1	2,7	9,6	95,4	4,6	100
Härnösands ²	11,0	20,1	18,8	49,9	3,3	44,8	98,0	2,1	100
Visby	65,3	3,5	12,7	81,5	7,9	8,2	97,6	2,4	100
Hela riket	29,5	23,2	23,9	76,6	6,2	14,6	97,5	2,5	100

1) Exklusive Stockholms stad.

2) Omfattade även nuvarande Luleå stift.

Källa: BISOS P 1868, s 22–23.

Tabell 1.2 Barn 7–14 år: relativ fördelning efter antal närvarodagar i skolan och skolvägens längd år 1868

Children 7–14 years old: relative distribution according to number of days of attendance and distance to walk to school, 1868

Stift	Fördelning efter antalet närvarodagar i								Fördelning efter skolvägens längd			
	fasta folkskolor				flyttande folkskolor och småskolor							
	1–60	60–120	>120	Summa	1–30	30–60	>60	Summa	<1/4 mil	1/4–1/2 mil	>1/2 mil	Summa
Uppsala ¹	34,5	39,7	25,8	100	24,9	39,1	36,0	100	81	15	4	100
Linköpings	39,9	36,9	23,2	100	28,9	47,7	23,4	100	75	19	6	100
Skara	49,9	37,1	13,0	100	30,3	38,2	31,5	100	78	18	4	100
Strängnäs	32,2	43,7	24,1	100	15,6	38,2	46,2	100	76	19	5	100
Västerås	28,5	38,7	32,8	100	9,9	24,2	65,9	100	84	12	4	100
Växjö	32,4	39,3	28,4	100	26,3	60,4	13,4	100	78	18	4	100
Lunds	31,3	35,7	33,0	100	25,0	31,6	43,4	100	92	7	1	100
Göteborgs	45,9	27,5	26,6	100	46,1	34,8	19,1	100	85	11	4	100
Kalmar	51,9	29,0	19,0	100	33,0	40,9	26,1	100	84	14	2	100
Karlstads	33,4	42,4	24,2	100	35,0	51,2	13,8	100	84	13	3	100
Härnösands ²	37,6	32,6	29,8	100	42,0	39,8	18,1	100	79	10	11	100
Visby	20,8	37,6	41,6	100	4,8	24,4	70,8	100	76	19	5	100
Hela riket ¹	36,5	36,5	27,0	100	30,2	42,1	27,7	100	83	13	4	100

1) Exklusive Stockholms stad, som redovisat att antalet försummade dagar i medeltal för varje barn utgjort 10,2.

2) Omfattade även nuvarande Luleå stift.

Källa: BiSOS P 1868, s 22–23.

Tabell 1.3 Barn 7–14 år som erhållit respektive saknat undervisning 1871–1919

Children 7–14 years old: recipients and non-recipients of schooling, 1871–1919

Anmärkning. Åldern avser årets slut. Fördelningen efter skolgång avser t o m 1914 kalenderår (i regel slutet av året) men fr o m 1915 årets mitt eller slutet av vt. Fr o m 1915 ingår sålunda i regel barn som avgått vid slutet av vt i gruppen »I undervisning» men de som börjar på ht i gruppen »Ej i undervisning».

Årligen	I undervisning					Ej i undervisning				
	Folksko- lor m m	Högre skolor	Övriga skolor	Hemmet	Summa	Har av- gått	Har ännu ej börjat	Övriga ¹	Summa	Samtliga
Hela riket										
1871/1875	602 184	30 521		70 647	703 352	..	..	..	17 356	720 708
1876/1880	573 108	39 601		48 958	661 667	10 788	..	21 295	32 083	693 750
1881/1885	600 422	30 822	..	42 382	673 626	17 770	..	24 035	41 805	715 431
1886/1890	643 873	29 785	..	36 580	710 238	23 578	..	24 551	48 129	758 367
1891/1895	669 222	29 137	522	31 043	729 924	33 625	..	26 163	59 788	789 712
1896/1900	701 890	29 222	1 057	21 089	753 258	44 516	..	26 795	71 311	824 569
1901/1905	722 392	31 350	1 165	12 388	767 295	47 833	..	26 442	74 275	841 570
1906/1910	749 433	33 821	1 235	8 782	793 271	50 538	..	22 895	73 433	866 704
1911/1914	776 956	37 608	1 415	6 858	822 837	51 544	..	21 481	73 025	895 862
1915/1919	698 381	36 440	2 177	2 733	739 731	75 617	109 883	9 255	194 755	934 486
Landsbygd²										
1882/1885	536 660	9 718	—	38 572	584 950	15 953	..	20 352	36 305	621 255
1886/1890	557 423	8 358	—	34 505	600 286	19 662	..	19 931	39 593	639 879
1891/1895	566 222	7 792	400	29 531	603 945	27 407	..	21 210	48 617	652 562
1896/1900	585 360	7 409	786	19 999	613 554	36 362	..	22 432	58 794	672 348
1901/1905	597 294	8 044	902	11 634	617 874	41 222	..	22 701	63 923	681 797
1906/1910	609 626	9 001	922	8 238	627 787	43 818	..	19 279	63 097	690 884
1911/1914	617 387	9 329	996	6 370	634 082	44 142	..	18 161	62 303	696 385
1916/1919	538 294	7 601	1 224	2 047	549 166	63 574	83 603	6 600	153 777	702 943
Städer²										
1882/1885	70 315	21 020	..	2 750	94 085	2 612	..	4 054	6 666	100 751
1886/1890	86 450	21 427	..	2 075	109 952	3 916	..	4 620	8 536	118 488
1891/1895	103 000	21 345	122	1 512	125 979	6 218	..	4 953	11 171	137 150
1896/1900	116 530	21 813	271	1 090	139 704	8 154	..	4 363	12 517	152 221
1901/1905	125 098	23 306	263	754	149 421	6 611	..	3 741	10 352	159 773
1906/1910	139 807	24 820	313	544	165 484	6 720	..	3 616	10 336	175 820
1911/1914	159 569	28 278	419	488	188 754	7 402	..	3 320	10 722	199 476
1916/1919	161 203	29 279	988	583	192 053	12 969	28 549	2 713	44 231	236 284

1) Inklusive barn om vilka uppgift saknas.

2) Uppgift om fördelningen på landsbygd och städer saknas för åren 1871–1881 och 1915.

Källor: 1871/75: Riksdagsberättelserna samt BiSOS H.

1876/80: BiSOS P 1882, s 4.*

1881 ff: SOS 1918/19, tab XXIII och XXVI samt 1916/17, tab XXV.

Tabell 1.4 Barn 7–14 år som erhållit respektive saknat undervisning: relativ fördelning 1871–1919

Children 7–14 years old: recipients and non-recipients of schooling, relative distribution 1871–1919

Se anmärkning till tabell 1.3.

Årligen	I undervisning				Ej i undervisning			Summa	Samtliga
	Folkskolor m m	Högre skolor	Annan underv	Summa	Har avgått	Har ännu ej börjat	Övriga ¹		
1871/1875	83,6	4,2	9,8	97,6	..	..	..	2,4	100
1876/1880	82,6	5,7	7,1	95,4	1,6	..	3,1	4,6	100
1881/1885	83,9	4,3	5,9	94,1	2,5	..	3,4	5,9	100
1886/1890	84,9	3,9	4,8	93,7	3,1	..	3,2	6,3	100
1891/1895	84,7	3,7	4,0	92,4	4,3	..	3,3	7,6	100
1896/1900	85,1	3,5	2,7	91,4	5,4	..	3,2	8,6	100
1901/1905	85,8	3,7	1,6	91,2	5,7	..	3,1	8,8	100
1906/1910	86,5	3,9	1,2	91,5	5,8	..	2,6	8,5	100
1911/1914	86,7	4,2	0,9	91,8	5,8	..	2,4	8,2	100
1915/1919	74,7	3,9	0,5	79,2	8,1	11,8	1,0	20,8	100
Landsbygd²									
1882/1885	86,4	1,6	6,2	94,2	2,6	..	3,3	5,8	100
1886/1890	87,1	1,3	5,4	93,8	3,1	..	3,1	6,2	100
1891/1895	86,8	1,2	4,6	92,5	4,2	..	3,3	7,5	100
1896/1900	87,1	1,1	3,1	91,3	5,4	..	3,3	8,7	100
1901/1905	87,6	1,2	1,8	90,6	6,0	..	3,3	9,4	100
1906/1910	88,2	1,3	1,3	90,9	6,3	..	2,8	9,1	100
1911/1914	88,7	1,3	1,1	91,1	6,3	..	2,6	8,9	100
1916/1919	76,6	1,1	0,5	78,1	9,0	11,9	0,9	21,9	100
Städer²									
1882/1885	69,8	20,9	2,7	93,4	2,6	..	4,0	6,6	100
1886/1890	73,0	18,1	1,8	92,8	3,3	..	3,9	7,2	100
1891/1895	75,1	15,6	1,2	91,9	4,5	..	3,6	8,1	100
1896/1900	76,6	14,3	0,9	91,8	5,4	..	2,9	8,2	100
1901/1905	78,3	14,6	0,6	93,5	4,1	..	2,3	6,5	100
1906/1910	79,5	14,1	0,5	94,1	3,8	..	2,1	5,9	100
1911/1914	80,0	14,2	0,5	94,6	3,7	..	1,7	5,4	100
1916/1919	68,2	12,4	0,7	81,3	5,5	12,1	1,1	18,7	100

1) Inklusive barn om vilka uppgift saknas.

2) Uppgift om fördelningen på landsbygd och städer saknas för åren 1871–1881 och 1915.

Källa: Tabell 1.3.

Tabell 1.5 Barn 7–14 år som erhållit respektive saknat undervisning 1920–1959

Children 7–14 years old: recipients and non-recipients of schooling, 1920–1959

Se anmärkning till tabell 1.3.

Kalender- år	I undervisning				Ej i undervisning				Samtliga
	Folk- och fortsättn.- skolor	Högre skolor	Övriga	Summa	Har avgått	Har ännu ej börjat	Övriga ¹	Summa	
Hela riket									
1920	699 789	43 120	4 606	747 515	67 193	117 318	8 785	193 296	940 811
1925	703 961	37 071	7 855	748 887	16 833	109 603	5 340	131 776	880 663
1930	708 469	33 021	6 793	748 283	1 812	112 892	3 940	118 644	866 927
1935	661 793	30 242	5 555	697 590	567	91 908	2 572	95 047	792 637
1939	587 047	29 887	4 939	621 873	376	84 624	1 591	86 591	708 464
1945	534 795	35 214	5 688	575 697	..	87 243	1 829	89 072	664 769
1950	601 703	47 102	6 292	655 097	..	120 135	2 256	122 391	777 488
1955	773 298	58 409	7 412	839 119	..	123 308	2 566	125 874	964 993
1959	782 330	52 158	8 478	842 966	..	108 847	2 235	111 082	954 048
Landsbygd									
1920	533 066	8 965	3 054	545 085	54 789	88 702	5 822	149 313	694 398
1930	534 710	6 130	2 663	543 503	1 790	85 941	2 653	90 384	633 887
1939	433 966	7 493	1 802	443 261	370	60 525	1 001	61 896	505 157
1950	371 717	14 647	1 720	388 084	..	66 782	826	67 608	455 692
1959	410 151	20 498	2 047	432 696	..	55 385	694	56 079	488 775
Städer									
1920	166 723	34 155	1 552	202 430	12 404	28 616	2 963	43 983	246 413
1930	173 759	26 891	4 130	204 780	22	26 951	1 287	28 260	233 040
1939	153 081	22 394	3 137	178 612	6	24 099	590	24 695	203 307
1950	229 986	32 455	4 572	267 013	..	53 353	1 430	54 783	321 796
1959	372 179	31 660	6 431	410 270	..	53 462	1 541	55 003	465 273

1) Inklusive barn om vilka uppgift saknas.

Källor: 1920: SOS 1919/20, tab XX

1925 och 1930: SOS 1929/30, tab XXV

1935 och 1939: SÖSKA H III c: 8 resp baa: 9

1945: SÅ 1957, tab 338

1950: SÖSKA H III baa: 11

1955 och 1959: SÅ 1960, tab 324.

Tabell 1.6 Barn 7–14 år som erhållit respektive saknat undervisning: relativ fördelning 1920–1959

Children 7–14 years old, recipients and non-recipients of schooling, relative distribution 1920–1959

Se anmärkning till tabell 1.3.

Kalender- år	I undervisning				Ej i undervisning				Samtliga
	Folk- och forts.-skolor	Högre skolor	Övriga	Summa	Har avgått	Har ännu ej börjat	Övriga	Summa	
Hela riket									
1920	74,4	4,6	0,5	79,5	7,1	12,5	0,9	20,5	100
1925	79,9	4,2	0,9	85,0	1,9	12,4	0,6	15,0	100
1930	81,7	3,8	0,8	86,3	0,2	13,0	0,5	13,7	100
1935	83,5	3,8	0,7	88,0	0,1	11,6	0,3	12,0	100
1939	82,9	4,2	0,7	87,8	0,1	11,9	0,2	12,2	100
1945	80,4	5,3	0,9	86,6	..	13,1	0,3	13,4	100
1950	77,4	6,1	0,8	84,3	..	15,5	0,3	15,7	100
1955	80,1	6,1	0,8	87,0	..	12,8	0,3	13,0	100
1959	82,0	5,5	0,9	88,4	..	11,4	0,2	11,6	100
Landsbygd									
1920	76,8	1,3	0,4	78,5	7,9	12,8	0,8	21,5	100
1930	84,4	1,0	0,4	85,7	0,3	13,6	0,4	14,3	100
1939	85,9	1,5	0,4	87,7	0,1	12,0	0,2	12,3	100
1950	81,6	3,2	0,4	85,2	..	14,7	0,2	14,8	100
1959	83,9	4,2	0,4	88,5	..	11,3	0,1	11,5	100
Städer									
1920	67,6	13,9	0,6	82,2	5,0	11,6	1,2	17,8	100
1930	74,6	11,5	1,8	87,9	0,0	11,6	0,6	12,1	100
1939	75,3	11,0	1,5	87,9	0,0	11,9	0,3	12,1	100
1950	71,5	10,1	1,4	83,0	..	16,6	0,4	17,0	100
1959	80,0	6,8	1,4	88,2	..	11,5	0,3	11,8	100

Källa: tab 1.5.

Tabell 2.1 Barn 7–14 år i fasta och flyttande skolor 1847–1881
 Children 7–14 years old, in fixed and ambulatory schools 1847–1881

Anmärkning. Exklusive barn i dessa åldrar som undervisats i folkskola m m utanför det egna distriktet.

År	Antal barn					Relativ fördelning				
	Fasta folk-skolor ¹	Flyttande folkskolor ¹	Mindre skolor	Småskolor	Summa	Fasta folk-skolor ¹	Flyttande folkskolor ¹	Mindre skolor	Småskolor	Summa
1847	99 343	91 964	..	..	191 307	51,9	48,1	..	..	100
1850	143 526	126 178	..	..	269 704	53,2	46,8	..	..	100
1853	152 039	132 033	..	..	284 072	53,5	46,5	..	..	100
1856	159 745	146 483	..	..	306 228	52,2	47,8	..	..	100
1859	174 418	155 824	..	..	330 242	52,8	47,2	..	..	100
1865	189 366	149 745	122 717	..	461 828	41,0	32,4	26,6	..	100
1866	189 928	157 121	133 591	..	480 640	39,5	32,7	27,8	..	100
1867	194 075	158 287	152 006	..	504 368	38,5	31,4	30,0	..	100
1868	200 339	157 616	162 591	..	520 546	38,5	30,3	31,2	..	100
1869	208 514	153 445	171 925	..	533 884	39,1	28,7	32,2	..	100
1870	214 784	153 928	186 883	..	555 595	38,7	27,7	33,6	..	100
1871	224 444	152 806	199 603	..	576 853	38,9	26,5	34,6	..	100
1872	233 021	151 429	213 665	..	598 115	39,0	25,3	35,7	..	100
1873	239 495	149 565	218 616	..	607 676	39,4	24,6	36,0	..	100
1874	244 757	147 789	222 305	..	614 851	39,8	24,0	36,2	..	100
1875	249 757	139 837	223 830	..	613 424	40,7	22,8	36,5	..	100
1876	238 612	109 452	38 880	185 276	572 220	41,7	19,1	6,8	32,4	100
1877	242 339	102 256	41 593	183 944	570 132	42,5	17,9	7,3	32,3	100
1878	248 566	98 328	43 590	187 107	577 591	43,0	17,0	7,5	32,4	100
1879	249 031	91 450	42 189	188 999	571 669	43,6	16,0	7,4	33,1	100
1880	251 351	86 201	39 503	196 873	573 928	43,8	15,0	6,9	34,3	100
1881	249 879	80 483	42 870	192 753	565 985	44,1	14,2	7,6	34,1	100

1) Åren 1847–1859 inklusive mindre skolor och småskolor. Se kap 4.4.

Källor: 1847–56: Riksdagsberättelsen 1856

1859: SFH 2, s 419

1865, 1870, 1875: BiSOS H

1866–67, 1869, 1871–74: Riksdagsberättelserna 1868–1876 samt »Berättelser om folkskolorna i riket» för åren 1867–68

1868: BiSOS P 1868, s 22–23

1876–81: BiSOS P 1882, tab 1 (s 4*)

Tabell 2.2 Barn 7–14 år i fasta och flyttande skolor 1882–1901

Children 7–14 years old, in fixed and ambulatory schools 1882–1901

Se anmärkning till tabell 2.1.

	Egentliga folkskolor		Mindre folkskolor		Småskolor		Samtliga skolor			Flyttande skolor i % av samtliga
	Fasta	Flyttande	Fasta	Flyttande	Fasta	Flyttande	Fasta	Flyttande	Summa	
Ar										
1882	260 394	77 735	23 689	20 801	90 327	105 362	374 410	203 898	578 308	35,3
1883	271 134	77 316	23 511	23 574	94 922	102 082	389 567	202 972	592 539	34,3
1884	280 557	75 894	23 686	25 431	99 968	99 807	404 211	201 132	605 343	33,2
1885	289 517	73 560	24 174	28 143	102 490	93 161	416 181	194 864	611 045	31,9
1886	296 996	72 375	24 118	28 522	105 662	90 842	426 776	191 739	618 515	31,0
1887	305 970	70 397	24 565	28 243	109 429	89 781	439 964	188 421	628 385	30,0
1888	312 091	68 887	26 240	28 330	109 605	84 890	447 936	182 107	630 043	28,9
1889	319 159	68 072	27 238	27 997	111 153	82 747	457 550	178 816	636 366	28,1
1890	323 672	67 048	27 840	29 156	112 027	78 380	463 539	174 584	638 123	27,4
1891	327 427	64 779	29 255	30 346	115 952	73 443	472 634	168 568	641 202	26,3
1892	331 759	62 753	30 024	28 975	119 083	71 723	480 866	163 451	644 317	25,4
1893	339 678	60 841	30 987	28 387	119 856	68 705	490 521	157 933	648 454	24,4
1894	347 878	59 594	32 982	29 052	125 070	66 996	505 930	155 642	661 572	23,6
1895	355 962	57 798	35 710	29 297	127 261	64 442	518 933	151 537	670 470	22,6
1896	364 156	57 102	35 740	30 688	129 912	60 370	529 808	148 160	677 968	21,9
1897	371 884	55 661	35 685	31 379	131 867	56 416	539 436	143 456	682 892	21,0
1898	378 510	54 094	36 528	32 897	134 557	52 868	549 595	139 859	689 454	20,3
1899	384 034	50 357	38 610	31 869	135 882	48 883	558 526	131 109	689 635	19,0
1900	388 229	45 672	41 431	31 825	138 555	44 727	568 215	122 224	690 439	17,7
1901	385 856	43 448	44 867	31 373	147 918	42 423	578 641	117 244	695 885	16,8

Källor: BiSOS P 1882–1901.

Tabell 2.3 Barn 7–14 år i fasta och flyttande skolor, länsvis 1882 och 1890

Children 7–14 years old, in fixed and ambulatory schools, by county 1882 and 1890

Se anmärkning till tabell 2.1.

Län m m	1882						1890					
	Eg. folksko- lor	Mindre folk- skolor	Småskolor	Summa	därav Fasta	Flyttande	Eg. folksko- lor	Mindre folk- skolor	Småskolor	Summa	därav Fasta	Flyttande
Sthlms st.	11 337	–	–	11 337	11 337	–	18 976	–	–	18 976	18 976	–
Sthlms län	9 832	3 891	4 369	18 092	16 121	1 971	10 502	3 722	4 667	18 891	17 760	1 131
Uppsala	8 261	1 460	3 222	12 943	12 611	332	9 631	1 292	3 846	14 769	14 686	83
Söderm.	13 636	1 098	4 219	18 953	18 036	917	15 741	846	4 436	21 023	20 704	319
Österg.	22 195	2 079	8 576	32 850	26 625	6 225	22 201	1 899	8 813	32 913	29 151	3 762
Jönk.	15 482	113	11 262	26 857	8 160	18 697	15 803	277	10 710	26 790	10 061	16 729
Kronob.	13 265	191	11 207	24 663	2 804	21 859	13 928	–	11 083	25 011	4 126	20 885
Kalmar	18 162	2 684	11 375	32 221	15 272	16 949	21 137	1 296	11 107	33 540	19 550	13 990
Gotland	4 782	154	1 256	6 192	6 092	100	4 738	126	1 408	6 272	6 272	–
Blekinge	9 866	1 260	6 317	17 443	10 137	7 306	12 494	861	7 102	20 457	14 364	6 093
Krist.	20 691	2 760	9 434	32 885	27 702	5 183	22 155	2 132	9 414	33 701	29 699	4 002
Malmöh.	32 214	3 370	11 036	46 620	46 346	274	37 390	2 516	12 839	52 745	52 628	117
Halland	10 224	415	7 875	18 514	10 664	7 850	11 366	2 157	6 594	20 117	16 070	4 047
Gbg o. B	17 399	1 582	14 031	33 012	18 105	14 907	22 165	1 918	14 440	38 523	26 626	11 897
Älvsb.	20 347	505	16 927	37 779	19 033	18 746	22 332	1 020	14 257	37 609	23 676	13 933
Skarab.	21 689	439	11 730	33 858	29 437	4 421	22 420	459	10 701	33 580	30 548	3 032
Värml.	23 812	578	14 171	38 561	8 929	29 632	24 521	1 331	11 566	37 418	13 084	24 334
Örebro	15 705	2 063	7 040	24 808	20 908	3 900	17 743	2 061	7 205	27 009	24 464	2 545
Västm.	10 077	1 358	4 752	16 187	13 734	2 453	12 066	1 151	5 224	18 441	17 078	1 363
Kopp.	12 599	1 387	11 159	25 145	21 320	3 825	16 170	2 008	10 270	28 448	25 745	2 703
Gävleb.	11 577	5 250	4 731	21 558	16 277	5 281	16 689	5 276	6 045	28 010	23 130	4 880
Vnorrl.	7 237	4 039	5 340	16 616	7 035	9 581	11 338	7 738	5 760	24 836	12 345	12 491
Jämtl.	2 824	224	7 044	10 092	2 135	7 957	3 882	1 071	7 914	12 867	3 798	9 069
Vbott.	2 371	2 405	6 392	11 168	1 861	9 307	2 297	10 000	1 899	14 196	3 263	10 933
Nbott.	2 545	5 185	2 224	9 954	3 729	6 225	3 035	5 839	3 107	11 981	5 735	6 246
Hela riket	338 129	44 490	195 689	578 308	374 410	203 898	390 720	56 996	190 407	638 123	463 539	174 584
därav:												
Landsbygd	293 116	43 211	179 009	515 336	311 575	203 761	323 314	56 383	168 217	547 914	373 410	174 504
Städer	45 013	1 279	16 680	62 972	62 835	137	67 406	613	22 190	90 209	90 129	80

Källor: BiSOS P 1882 och 1890.

Tabell 2.4 Barn 7–14 år i fasta och flyttande skolor: relativ fördelning länsvis 1882 och 1890

Children 7–14 years old, in fixed and ambulatory schools; relative distribution by county 1882 and 1890

Län m m	1882						1890					
	Eg. folksko- lor	Mindre folk- skolor	Småskolor	Summa	därav		Eg. folksko- lor	Mindre folk- skolor	Småskolor	Summa	därav	
					Fasta	Flyttande					Fasta	Flyttande
Sthlms st	100	–	–	100	100	–	100	–	–	100	100	–
Sthlms län	54,3	21,5	24,1	100	89,1	10,9	55,6	19,7	24,7	100	94,0	6,0
Uppsala	63,8	11,3	24,9	100	97,4	2,6	65,2	8,7	26,0	100	99,4	0,6
Söderm.	71,9	5,8	22,3	100	95,2	4,8	74,9	4,0	21,1	100	98,5	1,5
Österg.	67,6	6,3	26,1	100	81,1	18,9	67,5	5,8	26,8	100	88,6	11,4
Jönk.	57,6	0,4	41,9	100	30,4	69,6	59,0	1,0	40,0	100	37,6	62,4
Kronob.	53,8	0,8	45,4	100	11,4	88,6	55,7	–	44,3	100	16,5	83,5
Kalmar	56,4	8,3	35,3	100	47,4	52,6	63,0	3,9	33,1	100	58,3	41,7
Gotland	77,2	2,5	20,3	100	98,4	1,6	75,5	2,0	22,4	100	100	–
Blekinge	56,6	7,2	36,2	100	58,1	41,9	61,1	4,2	34,7	100	70,2	29,8
Krist.	62,9	8,4	28,7	100	84,2	15,8	65,7	6,3	27,9	100	88,1	11,9
Malmöh.	69,1	7,2	23,7	100	99,4	0,6	70,9	4,8	24,3	100	99,8	0,2
Halland	55,2	2,2	42,5	100	57,6	42,4	56,5	10,7	32,8	100	79,9	20,1
Gbg o. B	52,7	4,8	42,5	100	54,8	45,2	57,5	5,0	37,5	100	69,1	30,9
Älvsb.	53,9	1,3	44,8	100	50,4	49,6	59,4	2,7	37,9	100	63,0	37,0
Skarab.	64,1	1,3	34,6	100	86,9	13,1	66,8	1,4	31,9	100	91,0	9,0
Värml.	61,8	1,5	36,7	100	23,2	76,8	65,5	3,6	30,9	100	35,0	65,0
Örebro	63,3	8,3	28,4	100	84,3	15,7	65,7	7,6	26,7	100	90,6	9,4
Västm.	62,3	8,4	29,4	100	84,8	15,2	65,4	6,2	28,3	100	92,6	7,4
Kopp.	50,1	5,5	44,4	100	84,8	15,2	56,8	7,1	36,1	100	90,5	9,5
Gävleb.	53,7	24,4	21,9	100	75,5	24,5	59,6	18,8	21,6	100	82,6	17,4
Vnorrl.	43,6	24,3	32,1	100	42,3	57,7	45,7	31,2	23,2	100	49,7	50,3
Jämtl.	28,0	2,2	69,8	100	21,2	78,8	30,2	8,3	61,5	100	29,5	70,5
Vbott.	21,2	21,5	57,2	100	16,7	83,3	16,2	70,4	13,4	100	23,0	77,0
Nbott.	25,6	52,1	22,3	100	37,5	62,5	25,3	48,7	25,9	100	47,9	52,1
Hela riket	58,5	7,7	33,8	100	64,7	35,3	61,2	8,9	29,8	100	72,6	27,4
därav:												
Landsbygd	56,9	8,4	34,7	100	60,5	39,5	59,0	10,3	30,7	100	68,2	31,8
Städer	71,5	2,0	26,5	100	99,8	0,2	74,7	0,7	24,6	100	99,9	0,1

Källa: Tabell 2.3.

Tabell 3.1 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform 1901–1919

Pupils in primary schools: distribution by type of school 1901–1919

*Anmärkning. Avser hela antalet elever, oberoende av ålder och hemort. Jfr tabell 1.1–2.4.**T o m 1914 kalenderår, därefter antalet vid mitten av året.*

	Egentliga folkskolor samt småskolor		Mindre folkskolor		Samtliga skolor		Summa	därav	
	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande		Litt A resp. a	Flyttande
Antal									
1901	343 705	289 263	6 621	77 210	350 326	366 473	716 799	150 582	123 410
1902	349 521	285 958	6 274	77 528	355 795	363 486	719 281	155 254	116 810
1903	356 904	280 022	6 725	79 834	363 629	359 856	723 485	162 013	110 680
1904	367 138	275 423	7 323	77 770	374 461	353 193	727 654	168 018	101 776
1905	380 691	264 662	8 112	76 008	388 803	340 670	729 473	173 806	93 977
1906	396 505	253 871	8 426	74 924	404 931	328 795	733 726	183 032	86 064
1907	411 886	244 836	9 843	73 120	421 729	317 956	739 685	191 421	77 896
1908	428 092	236 516	9 874	73 049	437 966	309 565	747 531	201 330	70 324
1909	439 558	230 501	10 016	73 340	449 574	303 841	753 415	209 845	64 662
1910	451 393	224 299	10 392	73 379	461 785	297 678	759 463	219 608	60 206
1911	462 430	217 657	11 352	72 755	473 782	290 412	764 194	228 395	56 193
1912	474 437	212 656	11 361	72 714	485 798	285 370	771 168	239 593	53 245
1913	490 012	203 401	11 808	72 169	501 820	275 570	777 390	249 793	48 294
1914	502 747	196 360	12 007	71 623	514 754	267 983	782 737	260 676	44 571
1915	..	..	..	..	..	..	700 949	..	..
1916	460 221	167 379	12 413	64 081	472 634	231 460	704 094	242 099	40 018
1917	476 267	155 572	14 645	59 582	490 912	215 154	706 066	250 736	34 998
1918	488 568	147 614	14 782	57 111	503 350	204 725	708 075	254 946	30 083
1919	498 914	138 367	15 336	54 224	514 250	192 591	706 841	256 923	27 484
Relativ fördelning									
1901	47,9	40,4	0,9	10,8	48,9	51,1	100	21,0	17,2
1906	54,0	34,6	1,1	10,2	55,2	44,8	100	24,9	11,7
1911	60,5	28,5	1,5	9,5	62,0	38,0	100	29,9	7,4
1914	64,2	25,1	1,5	9,2	65,8	34,2	100	33,3	5,7
1919	70,6	19,6	2,2	7,7	72,8	27,2	100	36,3	3,9

Källor: 1901–10: BiSOS P 1910, s 17 ff

1911–14: SOS 1914, s 79 ff

1915: SOS 1915/16, tab 9: kol 34

1916: SOS 1915/16, tab S och U

1917–18: SOS 1916/17 och 1917/18, tab XXVI och XXVIII

1919: SOS 1918/19, tab XXVII och XXIX

Tabell 3.2 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolförhållanden på landsbygden och i städerna 1901–1919

Children in primary schools: distribution according to type of school in the rural areas and the towns 1901–1919

Se anmärkning till tabell 3.1.

	Egentliga folkskolor samt småskolor		Mindre folkskolor		Samtliga skolor		Summa	därav	
	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande		Litt A resp. a	Flyttande
Antal									
Landsbygd									
1901	228 418	287 099	6 562	77 153	234 980	364 252	599 232	39 049	123 364
1906	269 603	252 241	8 386	74 906	277 989	327 147	605 136	59 868	86 011
1911	312 513	217 011	11 296	72 711	323 809	289 722	613 531	82 742	56 145
1914	338 971	196 143	11 927	71 584	350 898	267 727	618 625	101 727	44 571
1919	336 977	137 852	15 252	54 084	352 229	191 936	544 165	99 526	27 431
Städer									
1901	115 287	2 164	59	57	115 346	2 221	117 567	111 533	46
1906	126 902	1 630	40	18	126 942	1 648	128 590	123 164	53
1911	149 917	646	56	44	149 973	690	150 663	145 653	48
1914	163 776	217	80	39	163 856	256	164 112	158 949	—
1919	161 937	515	84	140	162 021	655	162 676	157 397	53
Relativ fördelning									
Landsbygd									
1901	38,1	47,9	1,1	12,9	39,2	60,8	100	6,5	20,6
1906	44,6	41,7	1,4	12,4	45,9	54,1	100	9,9	14,2
1911	50,9	35,4	1,8	11,9	52,8	47,2	100	13,5	9,2
1914	54,8	31,7	1,9	11,6	56,7	43,3	100	16,4	7,2
1919	61,9	25,3	2,8	9,9	64,7	35,3	100	18,3	5,0
Städer									
1901	98,1	1,8	0,1	0,0	98,1	1,9	100	94,9	0,0
1906	98,7	1,3	0,0	0,0	98,7	1,3	100	95,8	0,0
1911	99,5	0,4	0,0	0,0	99,5	0,5	100	96,7	0,0
1914	99,8	0,1	0,0	0,0	99,8	0,2	100	96,9	—
1919	99,5	0,3	0,1	0,1	99,6	0,4	100	96,8	0,0

Källor: 1901 och 1906: SOS 1912, s 93 ff

1911 och 1914: SOS 1914, s 79 ff

1919: SOS 1918/19, tab XXVII och XXIX

Tabell 3.3 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform, länsvis år 1901

Pupils in primary schools: distribution according to type of school, by county 1901

Län m m	Egentliga folkskolor samt småskolor				Mindre folkskolor			Samtliga skolor			
	Heltids- läsande	Litt A resp. a ¹	Halvtids- läsande	därav flyttande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	därav flyttande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	Summa	därav flyttande
Stockholms stad	25 955	25 890	—	—	—	—	—	25 955	—	25 955	—
Stockholms län	16 832	3 880	4 354	185	946	2 965	558	17 778	7 319	25 097	743
Uppsala	13 293	3 360	2 296	—	531	406	—	13 824	2 702	16 526	—
Södermanlands	15 282	5 171	7 903	49	122	1 065	—	15 404	8 968	24 372	49
Östergötlands	12 555	8 626	20 182	990	56	2 404	356	12 611	22 586	35 197	1 346
Jönköpings	6 171	4 984	19 579	11 642	—	1 158	80	6 171	20 737	26 908	11 722
Kronobergs	1 696	870	19 772	15 036	—	785	—	1 696	20 557	22 253	15 036
Kalmar	8 096	3 579	20 789	8 374	72	2 168	517	8 168	22 957	31 125	8 891
Gotlands	5 786	988	617	—	23	43	—	5 809	660	6 469	—
Blekinge	13 581	4 968	7 758	1 878	40	1 139	165	13 621	8 897	22 518	2 043
Kristianstads	26 869	2 580	4 834	1 817	88	1 486	99	26 957	6 320	33 277	1 916
Malmöhus	54 824	21 591	2 744	—	838	901	—	55 662	3 645	59 307	—
Hallands	9 869	3 260	8 940	1 214	212	2 743	18	10 081	11 683	21 764	1 232
Göteborgs och Bohus	23 042	21 089	20 987	7 697	21	3 067	490	23 063	24 054	47 117	8 187
Älvsborgs	6 188	4 910	30 682	7 017	95	2 482	177	6 283	33 164	39 447	7 194
Skaraborgs	7 630	2 639	23 508	1 978	—	566	—	7 630	24 074	31 704	1 978
Värmlands	4 462	3 682	27 767	15 750	63	2 434	867	4 525	30 201	34 726	16 617
Örebro	18 873	4 242	6 652	552	463	1 400	95	19 336	8 052	27 388	647
Västmanlands	16 294	4 778	3 245	304	585	349	37	16 879	3 594	20 473	341
Kopparbergs	20 208	4 117	10 674	685	864	1 546	368	21 072	12 220	33 292	1 053
Gävleborgs	10 767	6 658	15 860	968	276	6 567	2 508	11 043	22 427	33 470	3 476
Västernorrlands	8 250	3 871	16 126	3 884	243	10 894	8 514	8 493	27 020	35 513	12 398
Jämtlands	4 667	804	8 125	5 818	123	3 873	2 078	4 790	11 998	16 788	7 896
Västerbottens	5 045	788	2 169	1 095	342	16 600	12 551	5 387	18 769	24 156	13 646
Norrbottens	7 470	3 257	3 700	1 494	618	10 169	5 505	8 088	13 869	21 957	6 999
Hela riket	343 705	150 582	289 263	88 427	6 621	77 210	34 983	350 326	366 473	716 799	123 410

1) I regel heltidsläsande. Se kap. 4.4.

Källor: BiSOS P 1906, tab 14, 16 och 17 samt SFH 3, s 13.

Tabell 3.4 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform, länsvis år 1901

Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school, by county 1901

Län m m	Egentliga folkskolor samt småskolor				Mindre folkskolor			Samtliga skolor			
	Heltids- läsande	Litt A resp. a	Halvtids- läsande	därav flyttande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	därav flyttande	Heltids- läsande	Halvtids- läsande	Summa	därav flyttande
Stockholms stad	100	99,7	—	—	—	—	—	100	—	100	—
Stockholms län	67,1	15,5	17,3	0,7	3,8	11,8	2,2	70,8	29,2	100	3,0
Uppsala	80,4	20,3	13,9	—	3,2	2,5	—	83,7	16,3	100	—
Södermanlands	62,7	21,2	32,4	0,2	0,5	4,4	—	63,2	36,8	100	0,2
Östergötlands	35,7	24,5	57,3	2,8	0,2	6,8	1,0	35,8	64,2	100	3,8
Jönköpings	22,9	18,5	72,8	43,3	—	4,3	0,3	22,9	77,1	100	43,6
Kronobergs	7,6	3,9	88,9	67,6	—	3,5	—	7,6	92,4	100	67,6
Kalmar	26,0	11,5	66,8	26,9	0,2	7,0	1,7	26,2	73,8	100	28,6
Gotlands	89,4	15,3	9,5	—	0,4	0,7	—	89,8	10,2	100	—
Blekinge	60,3	22,1	34,5	8,3	0,2	5,1	0,7	60,5	39,5	100	9,1
Kristianstads	80,7	7,8	14,5	5,5	0,3	4,5	0,3	81,0	19,0	100	5,8
Malmöhus	92,4	36,4	4,6	—	1,4	1,5	—	93,9	6,1	100	—
Hallands	45,3	15,0	41,1	5,6	1,0	12,6	0,1	46,3	53,7	100	5,7
Göteborgs och Bohus	48,9	44,8	44,5	16,3	0,0	6,5	1,0	48,9	51,0	100	17,4
Älvsborgs	15,7	12,4	77,8	17,8	0,2	6,3	0,4	15,9	84,1	100	18,2
Skaraborgs	24,1	8,3	74,1	6,2	—	1,8	—	24,1	75,9	100	6,2
Värmlands	12,8	10,6	80,0	45,4	0,2	7,0	2,5	13,0	87,0	100	47,9
Örebro	68,9	15,5	24,3	2,0	1,7	5,1	0,3	70,6	29,4	100	2,4
Västmanlands	79,6	23,3	15,9	1,5	2,9	1,7	0,2	82,4	17,6	100	1,7
Kopparbergs	60,7	12,4	32,1	2,1	2,6	4,6	1,1	63,3	36,7	100	3,2
Gävleborgs	32,2	19,9	47,4	2,9	0,8	19,6	7,5	33,0	67,0	100	10,4
Västernorrlands	23,2	10,9	45,4	10,9	0,7	30,7	24,0	23,9	76,1	100	34,9
Jämtlands	27,8	4,8	48,4	34,7	0,7	23,1	12,4	28,5	71,5	100	47,0
Västerbottens	20,9	3,3	9,0	4,5	1,4	68,7	52,0	22,3	77,7	100	56,5
Norrbottens	34,0	14,8	16,9	6,8	2,8	46,3	25,1	36,8	63,2	100	31,9
Hela riket	47,9	21,0	40,4	12,3	0,9	10,8	4,9	48,9	51,1	100	17,2

Källa: Tabell 3.3.

Tabell 3.5 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform vt 1920–1959 samt ht 1959–1961

Pupils in primary schools: distribution according to type of school, spring terms 1920–1959 and autumn terms 1959–1961

Anmärkning. Försöksskolan ingår fr o m 1949. Folkskolans högre avdelning (som fr o m 1958/59 kallas frivilliga årskurser) ingår, men ej högre folkskolor. Jfr kap. 4.4.

År	I heltidsläsande folkskolor						I halvtids- läsande el mindre folk- skolor	Samtliga elever
	A- el a-form	b-form	B 1-form	B 2- el B 3- form	Special- klasser	Summa		
vt								
1920	260 726	89 895	86 299	80 538	..	517 458	191 363	708 821
1921	263 708	91 076	92 446	83 854	2 764	533 848	173 672	707 520
1922	266 469	92 056	95 982	87 311	2 944	544 762	160 692	705 454
1923	266 472	92 755	96 796	88 794	3 233	548 050	152 417	700 467
1924	264 535	91 174	98 024	89 699	3 309	546 741	139 066	685 807
1925	263 233	91 056	99 081	91 028	3 749	548 147	132 102	680 249
1926	260 307	90 529	99 689	90 047	3 759	544 331	120 701	665 032
1927	258 065	89 446	100 280	92 788	4 027	544 606	116 090	660 696
1928	266 462	93 721	102 081	91 549	4 356	558 169	106 700	664 869
1929	274 333	98 149	103 018	93 616	4 579	573 695	101 470	675 165
1930	277 912	94 617	107 832	94 981	4 898	580 240	92 583	672 823
1931	279 246	91 100	110 182	98 129	5 774	584 431	87 175	671 606
1932	279 813	88 334	113 308	97 778	6 580	585 813	78 156	663 969
1933	279 515	87 096	114 929	99 936	7 083	588 559	74 139	662 698
1934	272 934	85 493	111 188	98 069	7 248	574 932	67 504	642 436
1935	264 802	82 788	106 414	96 038	7 401	557 443	61 879	619 322
1936	258 712	81 227	103 551	93 309	7 637	544 436	54 155	598 591
1937	253 435	78 220	101 034	91 445	8 037	532 171	48 960	581 131
1938	250 413	76 963	99 718	89 605	7 882	524 581	43 172	567 753
1939	..	..	..	..	7 803	519 930	37 727	557 657
1940	246 885	75 166	99 372	86 974	8 290	516 687	32 105	548 792
1941	..	..	..	..	8 150	509 921	28 375	538 296
1942	241 681	71 712	98 493	85 024	8 548	505 458	24 313	529 771
1943	..	..	..	..	8 771	502 366	21 627	523 993
1944	241 582	70 487	97 181	82 184	9 256	500 690	18 503	519 193
1945	..	..	..	..	10 195	506 505	16 875	523 380
1946	258 198	70 239	96 617	77 094	11 247	513 395	14 192	527 587
1947	274 224	70 401	98 302	76 673	11 690	531 290	13 040	544 330
1948	290 776	69 040	101 423	70 750	12 863	544 852	10 648	555 500
1949	320 883	67 938	113 665	65 089	14 397	581 972	7 723	589 695
1950	350 564	69 222	115 741	55 188	15 916	606 631	5 527	612 158
1951	388 855	71 836	117 062	51 065	17 385	646 203	4 474	650 677
1952	429 634	72 784	117 344	43 736	18 689	682 187	3 128	685 315
1953	477 706	71 661	118 560	36 710	21 349	725 986	2 269	728 255
1954	514 670	69 111	117 886	30 747	23 988	756 402	1 753	758 155
1955	557 713	65 039	114 453	28 222	26 218	791 645	1 330	792 975
1956	589 929	62 163	109 573	24 360	29 197	815 222	¹ 927	816 149
1957	612 952	59 436	104 434	21 452	30 930	829 204	775	829 979
1958	626 300	57 929	99 296	19 184	32 423	835 132	603	835 735
1959	636 865	52 427	93 696	18 686	33 807	835 481	—	835 481
ht								
1959	646 478	50 068	88 434	16 046	36 003	837 029	—	837 029
1960	663 515	47 342	82 329	14 813	35 111	843 110	—	843 110
1961	669 917	44 091	77 389	13 063	36 703	841 163	—	841 163

1) Inga halvtidsläsande folkskolor efter 1955. Åren 1956–58 avses enbart mindre folkskolor.

Källor: 1920–1930: SOS 1919/20, 1920/21, 1926/27, 1929/30

1931–1945: SÖSKA H III baa: 75 och c: 9–10

1946–1959: SÖSKA H III baa: 68

1960–1961: SCB U-byrån. Preliminära redogörelser 1961:10, 1962:10.

Tabell 3.6 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform på landsbygden och i städerna vt 1920–1955 samt ht 1959.
 Pupils in primary schools: distribution according to type of school, in the rural areas and in the towns, spring terms 1920–1955 and autumn term 1959

År	I heltidsläsande folkskolor						I halvtids- läsande el mindre folk- skolor	Samtliga elever
	A- el a-form	b-form	B 1-form	B 2- el B 3- form	Special- klasser	Summa		
Landsbygd								
vt								
1920	100 034	88 190	84 009	79 474	..	351 707	190 593	542 300
1925	105 986	89 153	96 822	89 745	210	381 916	131 585	513 501
1930	115 966	92 943	105 810	94 051	300	409 070	92 363	501 433
1935	109 596	81 358	104 456	95 054	440	390 904	61 842	452 746
1940	102 606	73 939	97 205	85 991	400	360 141	32 105	392 246
1944	91 935	68 931	94 668	81 050	471	337 055	18 503	355 558
1950	133 805	67 258	112 272	54 106	1 494	368 935	5 519	374 454
1955	225 052	62 526	109 699	27 514	4 876	429 667	1 330	430 997
ht								
1959	266 287	47 714	84 599	15 486	9 590	423 676	—	423 676
Städer								
vt								
1920	160 692	1 705	2 290	1 064	..	165 751	770	166 521
1925	157 247	1 903	2 259	1 283	3 539	166 231	517	166 748
1930	161 946	1 674	2 022	930	4 598	171 170	220	171 390
1935	155 206	1 430	1 958	984	6 961	166 539	37	166 576
1940	144 279	1 227	2 167	983	7 890	156 546	—	156 546
1944	149 647	1 556	2 513	1 134	8 785	163 635	—	163 635
1950	216 759	1 964	3 469	1 082	14 422	237 696	8	237 704
1955	332 661	2 513	4 754	708	21 342	361 978	—	361 978
ht								
1959	380 191	2 354	3 835	560	26 413	413 353	—	413 353

Källa: 1925: SÖSKA H III c: 3
 Övriga år: tabell 3.5.

Tabell 3.7 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform vt 1920–1959 samt ht 1959 och 1961

Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school, spring terms 1920–1959 and autumn terms 1959 and 1961

År	I heltidsläsande folkskolor					I halvtids- läsande el mindre folk- skolor	Summa
	A- el a-form	b-form	B 1- form	B 2- el B 3-form	Special- klasser		
Hela riket							
vt							
1920	36,8	12,7	12,2	11,4	..	27,0	100
1925	38,7	13,4	14,6	13,4	0,6	19,4	100
1930	41,3	14,1	16,0	14,1	0,7	13,8	100
1935	42,8	13,4	17,2	15,5	1,2	10,0	100
1940	45,0	13,7	18,1	15,8	1,5	5,9	100
1944	46,5	13,6	18,7	15,8	1,8	3,6	100
1950	57,3	11,3	18,9	9,0	2,6	0,9	100
1955	70,3	8,2	14,4	3,6	3,3	0,2	100
ht							
1959	77,2	6,0	10,6	1,9	4,3	—	100
1961	79,6	5,2	9,2	1,6	4,4	—	100
Landsbygd							
vt							
1920	18,4	16,3	15,5	14,7	..	35,1	100
1925	20,6	17,4	18,9	17,5	0,1	25,6	100
1930	23,1	18,5	21,1	18,8	0,1	18,4	100
1935	24,2	18,0	23,1	21,0	0,1	13,7	100
1940	26,2	18,9	24,8	21,9	0,1	8,2	100
1944	25,9	19,4	26,6	22,8	0,1	5,2	100
1950	35,7	18,0	30,0	14,4	0,4	1,5	100
1955	52,2	14,5	25,5	6,4	1,1	0,3	100
ht							
1959	62,8	11,3	20,0	3,7	2,3	—	100
Städer							
vt							
1920	96,5	1,0	1,4	0,6	..	0,5	100
1925	94,3	1,1	1,4	0,8	2,1	0,3	100
1930	94,5	1,0	1,2	0,5	2,7	0,1	100
1935	93,2	0,9	1,2	0,6	4,2	0,0	100
1940	92,2	0,8	1,4	0,6	5,0	—	100
1944	91,5	1,0	1,5	0,7	5,4	—	100
1950	91,2	0,8	1,5	0,5	6,1	0,0	100
1955	91,9	0,7	1,3	0,2	5,9	—	100
ht							
1959	92,0	0,6	0,9	0,1	6,4	—	100

Källor: Tabell 3.5 och 3.6

Tabell 3.8 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform länsvis vt 1920

Pupils in primary schools: distribution according to type of school, by county, spring term 1920

Län	I heltidsläsande folkskolor					I halvtidsläsande folkskolor		I mindre folkskolor			I halvtids- läsande el mindre folkskolor = C- och D- former	Samtliga elever
	A- el a- form	b- form	B 1- form	B 2- el B 3- form	Summa	Fasta = C 1- el C 2- form	Flyt- tande = C 3- form	Heltids- läsande = D 1- form	Halvtidsläsande Fasta = D 2- form	Flyt- tande = D 3- form		
Stockholms stad	31 224	92	150	104	31 570	—	—	—	41	—	41	31 611
Stockholms län	11 015	4 839	4 268	5 605	25 727	699	—	1 029	665	94	2 487	28 214
Uppsala	4 678	3 026	2 444	3 874	14 022	538	—	397	173	—	1 108	15 130
Södermanlands	8 079	4 420	3 464	5 125	21 088	1 361	—	109	345	—	1 815	22 903
Östergötlands	13 072	3 364	3 301	1 976	21 713	11 308	171	124	1 772	64	13 439	35 152
Jönköpings	9 285	1 924	1 575	2 077	14 861	9 321	1 253	77	1 752	—	12 403	27 264
Kronobergs	3 146	2 747	1 279	2 050	9 222	6 952	1 230	—	1 608	—	9 790	19 012
Kalmar	7 465	4 075	2 630	3 437	17 607	7 924	560	167	2 460	69	11 180	28 787
Gotlands	1 063	1 594	1 003	2 647	6 307	67	—	—	39	5	111	6 418
Blekinge	8 021	3 359	4 108	2 224	17 712	1 524	—	216	619	8	2 367	20 079
Kristianstads	7 368	7 330	7 384	8 001	30 083	1 182	55	22	753	—	2 012	32 095
Malmöhus	30 703	8 534	9 012	10 077	58 326	1 195	—	212	390	—	1 797	60 123
Hallands	6 008	3 238	3 266	1 871	14 383	2 893	104	94	1 173	—	4 264	18 647
Göteborgs och Bohus därav	29 115	1 413	1 747	722	32 997	13 268	602	132	1 896	91	15 989	48 986
Göteborgs stad	19 346	—	—	—	19 346	—	—	—	—	—	—	19 346
Älvsborgs	10 413	2 152	1 590	1 169	15 324	20 086	698	26	997	—	21 807	37 131
Skaraborgs	4 776	3 846	1 902	1 966	12 490	15 202	—	49	268	—	15 519	28 009
Värmlands	8 791	3 443	2 745	3 495	18 474	9 274	1 809	329	1 337	68	12 817	31 291
Örebro	9 166	4 526	5 494	4 647	23 833	954	—	518	717	—	2 189	26 022
Västmanlands	8 378	3 661	2 807	4 244	19 090	752	—	514	214	—	1 480	20 570
Kopparbergs	12 673	6 114	7 038	3 643	29 468	1 009	36	1 160	258	16	2 479	31 947
Gävleborgs	11 810	3 704	4 458	2 286	22 258	6 541	15	1 048	3 919	543	12 066	34 324
Västernorrlands	9 752	3 667	4 288	2 634	20 341	6 496	609	646	3 680	2 893	14 324	34 665
Jämtlands	2 282	2 528	3 404	2 035	10 249	573	1 808	984	1 993	1 275	6 633	16 882
Västerbottens	3 961	2 968	3 048	2 238	12 215	1 057	56	2 294	3 834	6 835	14 076	26 291
Norrbottens	8 482	3 331	3 894	2 391	18 098	279	108	4 387	1 356	3 040	9 170	27 268
Summa	260 726	89 895	86 299	80 538	517 458	120 455	9 114	14 534	32 259	15 001	191 363	708 821

Källa: SOS 1919/20, tabell 5 a. Uppgifter om hjälpklasser föreligger ej 1920.

Tabell 3.9 Elever i folkskolorna: fördelning efter skolform, länsvis vt 1940

Pupils in primary schools: distribution according to type of school, by county, spring term 1940

Län	I heltidsläsande folkskolor					Summa	I halvtids- läsande el mindre folkskolor	Samtliga elever
	A- el a- form	b-form	B 1- form	B 2- el B 3-form	Special- klasser			
Stockholms stad	27 005	23	69	—	1 330	28 427	—	28 427
Stockholms län	13 304	2 820	3 760	2 965	367	23 216	238	23 454
Uppsala	4 172	1 994	1 954	2 897	130	11 147	69	11 216
Södermanlands	6 809	2 709	3 319	2 967	128	15 932	302	16 234
Östergötlands	12 784	3 684	5 152	4 255	265	26 140	953	27 093
Jönköpings	8 791	2 718	2 830	5 150	124	19 613	1 015	20 628
Kronobergs	3 387	2 899	2 684	4 779	—	13 749	383	14 132
Kalmar	7 379	3 555	4 437	5 212	52	20 635	466	21 101
Gotlands	1 409	1 112	1 191	1 754	6	5 472	—	5 472
Blekinge	6 509	2 240	3 252	1 882	76	13 959	58	14 017
Kristianstads	8 876	4 722	8 016	3 954	29	25 597	142	25 739
Malmöhus	23 458	5 690	9 627	5 239	1 464	45 478	103	45 581
Hallands	4 769	2 695	3 239	1 861	70	12 634	1 132	13 766
Göteborgs och Bohus därav	24 815	1 769	2 454	1 632	3 170	33 840	6 206	40 046
Göteborgs stad	16 957	17	—	24	3 021	20 019	—	20 019
Älvsborgs	11 019	2 489	4 086	3 897	137	21 628	7 048	28 676
Skaraborgs	5 672	4 506	5 346	4 941	69	20 534	375	20 909
Värmlands	8 241	3 890	4 217	6 787	158	23 293	652	23 945
Örebro	6 617	2 646	3 621	3 321	106	16 311	219	16 530
Västmanlands	6 663	2 215	2 499	2 521	189	14 087	110	14 197
Kopparbergs	8 774	3 459	5 342	2 764	86	20 425	338	20 763
Gävleborgs	11 446	3 643	5 138	3 227	117	23 571	1 839	25 410
Västernorrlands	11 742	3 959	4 785	4 237	108	24 831	2 422	27 253
Jämtlands	3 227	2 909	3 430	2 631	9	12 206	1 079	13 285
Västerbottens	7 866	3 345	3 441	5 430	9	20 091	4 203	24 294
Norrbottnens	12 151	3 475	5 483	2 671	91	23 871	2 753	26 624
Hela riket	246 885	75 166	99 372	86 974	8 290	516 687	32 105	548 792

Källor: SÖSKA H III baa: 75 och c: 9 samt för Göteborg baa: 33.

Tabell 3.10 Elever i folkskolorna: fördelning efter klasstyp länsvis ht 1959

Pupils in primary schools: distribution according to type of class, by county, autumn term 1959

Län	I normalklasser med följande klasstyp					I special- klasser	Samtliga elever	därav i åk 8 el högre	
	a	b	A	B 1	B 2 el B 3			Obligato- riska årskurser	Frivilliga års- kurser
Stockholms stad	17 915	52	55 055	61	—	73 083	5 737	78 820	1 492
Stockholms län	11 433	1 583	33 685	2 835	594	50 130	2 449	52 579	392
Uppsala	3 503	1 011	11 180	2 138	—	17 832	1 005	18 837	119
Södermanlands	4 850	1 615	15 005	2 918	222	24 610	1 244	25 854	231
Östergötlands	7 862	1 996	24 766	4 346	322	39 292	1 888	41 180	316
Jönköpings	6 222	2 070	17 742	3 557	1 117	30 708	1 182	31 890	275
Kronobergs	3 211	1 332	9 090	2 891	399	16 923	290	17 213	122
Kalmar	4 793	1 951	13 938	3 449	723	24 854	715	25 569	344
Gotlands	1 172	673	3 009	1 489	114	6 457	181	6 638	164
Blekinge	2 867	1 201	7 428	2 400	336	14 232	765	14 997	—
Kristianstads	4 595	2 830	15 742	5 155	477	28 799	607	29 406	34
Malmöhus	13 152	3 371	40 022	6 153	47	62 745	3 711	66 456	999
Hallands	3 091	1 917	10 008	3 410	101	18 527	348	18 875	185
Göteborgs och Bohus därav	14 962	1 530	44 673	2 433	742	64 340	3 992	68 332	836
Göteborgs stad	10 113	22	30 881	—	—	41 016	3 361	44 377	695
Älvsborgs	7 827	2 674	23 090	5 294	542	39 427	1 180	40 607	260
Skaraborgs	4 631	2 637	15 926	3 823	118	27 135	708	27 843	601
Värmlands	5 394	2 806	15 732	4 706	1 354	29 992	1 098	31 090	303
Örebro	5 348	1 672	16 033	3 304	577	26 934	1 351	28 285	128
Västmanlands	5 660	1 173	18 621	1 691	270	27 415	1 508	28 923	691
Kopparbergs	5 339	2 768	16 982	4 286	877	30 252	1 289	31 541	280
Gävleborgs	5 523	2 639	20 026	3 434	921	32 543	1 703	34 246	380
Västernorrlands	6 189	2 165	20 414	4 196	799	33 763	1 083	34 846	547
Jämtlands	1 933	2 240	6 657	3 350	2 036	16 216	400	16 616	105
Västerbottens	4 352	3 347	13 685	6 065	1 950	29 399	770	30 169	540
Norrbottens	6 515	2 815	19 630	5 050	1 408	35 418	799	36 217	390
Hela riket	158 339	50 068	488 139	88 434	16 046	801 026	36 003	837 029	9 734

Källor utom betr åk 8: SÖSKA H III baa: 68 samt för Göteborg baa: 36. Åk 8: SÅ 1960, tabell 326.

Tabell 3.11 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform länsvis, vt 1920 och 1940 samt ht 1959

Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school (type of class), by county, spring terms 1920 and 1940 and autumn term 1959

Län	vt 1920 ¹					vt 1940						ht 1959				
	A el a	B 1 el b	B 2 el B 3	C el D ²	Summa	A el a	B 1 el b	B 2 el B 3	Spec.- klasser	C el D ²	Summa	A el a	B 1 el b	B 2 el B 3	Spec.- klasser	Summa
Stockholms stad	98,8	0,8	0,3	0,1	100	95,0	0,3	—	4,7	—	100	92,6	0,1	—	7,3	100
Stockholms län	39,0	32,3	19,9	8,8	100	56,7	28,1	12,6	1,6	1,0	100	85,8	8,4	1,1	4,7	100
Uppsala	30,9	36,2	25,6	7,3	100	37,2	35,2	25,8	1,2	0,6	100	77,9	16,7	—	5,3	100
Södermanlands	35,3	34,4	22,4	7,9	100	41,9	37,1	18,3	0,8	1,9	100	76,8	17,5	0,9	4,8	100
Östergötlands	37,2	19,0	5,6	38,2	100	47,2	32,6	15,7	1,0	3,5	100	79,2	15,4	0,8	4,6	100
Jönköpings	34,1	12,8	7,6	45,5	100	42,6	26,9	25,0	0,6	4,9	100	75,1	17,6	3,5	3,7	100
Kronobergs	16,5	21,2	10,8	51,5	100	24,0	39,5	33,8	—	2,7	100	71,5	24,5	2,3	1,7	100
Kalmar	25,9	23,3	11,9	38,8	100	35,0	37,9	24,7	0,2	2,2	100	73,3	21,1	2,8	2,8	100
Gotlands	16,6	40,5	41,2	1,7	100	25,7	42,1	32,1	0,1	—	100	63,0	32,6	1,7	2,7	100
Blekinge	39,9	37,2	11,1	11,8	100	46,4	39,2	13,4	0,5	0,4	100	68,6	24,0	2,2	5,1	100
Kristianstads	23,0	45,8	24,9	6,3	100	34,5	49,5	15,4	0,1	0,6	100	69,2	27,2	1,6	2,1	100
Malmöhus	51,1	29,2	16,8	3,0	100	51,5	33,6	11,5	3,2	0,2	100	80,0	14,3	0,1	5,6	100
Hallands	32,2	34,9	10,0	22,9	100	34,6	43,1	13,5	0,5	8,2	100	69,4	28,2	0,5	1,8	100
Göteborgs och Bohus därav	59,4	6,5	1,5	32,6	100	62,0	10,5	4,1	7,9	15,5	100	87,3	5,8	1,1	5,8	100
Göteborgs stad	100,0	—	—	—	100	84,7	0,1	0,1	15,1	—	100	92,4	0,0	—	7,6	100
Länet i övrigt	33,0	10,7	2,4	53,9	100	39,2	21,0	8,0	0,7	31,0	100	77,8	16,5	3,1	2,6	100
Älvsborgs	28,0	10,1	3,1	58,7	100	38,4	22,9	13,6	0,5	24,6	100	76,1	19,6	1,3	2,9	100
Skaraborgs	17,1	20,5	7,0	55,4	100	27,1	47,1	23,6	0,3	1,8	100	73,8	23,2	0,4	2,5	100
Värmlands	28,1	19,8	11,2	41,0	100	34,4	33,9	28,3	0,7	2,7	100	68,0	24,2	4,4	3,5	100
Örebro	35,2	38,5	17,9	8,4	100	40,0	37,9	20,1	0,6	1,3	100	75,6	17,6	2,0	4,8	100
Västmanlands	40,7	31,4	20,6	7,2	100	46,9	33,2	17,8	1,3	0,8	100	84,0	9,9	0,9	5,2	100
Kopparbergs	39,7	41,2	11,4	7,8	100	42,3	42,4	13,3	0,4	1,6	100	70,8	22,4	2,8	4,1	100
Gävleborgs	34,4	23,8	6,7	35,2	100	45,0	34,6	12,7	0,5	7,2	100	74,6	17,7	2,7	5,0	100
Västernorrlands	28,1	22,9	7,6	41,3	100	43,1	32,1	15,5	0,4	8,9	100	76,3	18,3	2,3	3,1	100
Jämtlands	13,5	35,1	12,1	39,3	100	24,3	47,7	19,8	0,1	8,1	100	51,7	33,6	12,3	2,4	100
Västerbottens	15,1	22,9	8,5	53,5	100	32,4	27,9	22,4	0,0	17,3	100	59,8	31,2	6,5	2,6	100
Norrbottnens	31,1	26,5	8,8	33,6	100	45,6	33,7	10,0	0,3	10,3	100	72,2	21,7	3,9	2,2	100
Summa	36,8	24,9	11,4	27,0	100	45,0	31,8	15,8	1,5	5,9	100	77,2	16,5	1,9	4,3	100

1) Uppgifter om specialklasser föreligger ej 1920.

2) Halvtidsläsande eller mindre folkskolor.

Källor: Tabell 3.8–3.10

Tabell 4.1 Elever i årskurs 9 i försöksskolan: fördelning efter linjer 1953/54–1961/62

Pupils in grade 9 in the experimental comprehensive schools: distribution according to stream 1953/54–1961/62

Läsår	Pojkarn				Flickor				Samtliga			
	9 g	9 a	9 y	Summa	9 g	9 a	9 y	Summa	9 g	9 a	9 y	Summa
Antal												
1953/54	41	64	199	304	63	104	159	326	104	168	358	630
1954/55	113	155	400	668	139	228	282	649	252	383	682	1 317
1955/56	143	255	717	1 115	204	389	589	1 182	347	644	1 306	2 297
1956/57	289	336	1 002	1 627	369	519	845	1 733	658	855	1 847	3 360
1957/58	355	533	1 319	2 207	503	632	1 037	2 172	858	1 165	2 356	4 379
1958/59	562	874	1 886	3 322	783	1 113	1 548	3 444	1 345	1 987	3 434	6 766
1959/60	1 012	1 187	2 659	4 858	1 154	1 546	1 861	4 561	2 166	2 733	4 520	9 419
1960/61	1 474	1 249	2 910	5 633	1 693	1 571	2 164	5 428	3 167	2 820	5 074	11 061
1961/62	3 183	2 367	4 739	10 289	3 289	2 799	3 421	9 509	6 472	5 166	8 160	19 798
Relativ fördelning												
1953/54	13,5	21,1	65,5	100	19,3	31,9	48,8	100	16,5	26,7	56,8	100
1954/55	16,9	23,2	59,9	100	21,4	35,1	43,5	100	19,1	29,1	51,8	100
1955/56	12,8	22,9	64,3	100	17,3	32,9	49,8	100	15,1	28,0	56,9	100
1956/57	17,8	20,7	61,6	100	21,3	29,9	48,8	100	19,6	25,4	55,0	100
1957/58	16,1	24,2	59,8	100	23,2	29,1	47,7	100	19,6	26,6	53,8	100
1958/59	16,9	26,3	56,8	100	22,7	32,3	44,9	100	19,9	29,4	50,8	100
1959/60	20,8	24,4	54,7	100	25,3	33,9	40,8	100	23,0	29,0	48,0	100
1960/61	26,2	22,2	51,7	100	31,2	28,9	39,9	100	28,6	25,5	45,9	100
1961/62	30,9	23,0	46,1	100	34,6	29,4	36,0	100	32,7	26,1	41,2	100

Källor: 1953/54–1959/60: ASÖ 1962: 5–6 utom betr. 9 y åren 1953/54 och 1956/57 som korrigerats enligt ASÖ 1955:1, tab 12 resp. ASÖ 1958:3, tab 19.

1960/61: SCBs arkiv, U-byrå, H I aab: 1

1961/62: ST 1962, s 676 ff

Tabell 4.2 Elever i 9 y i försöksskolan: fördelning efter utbildningsgrenar 1953/54–1961/62

Pupils in grade 9y (vocationally oriented) in the experimental comprehensive schools: distribution according to vocational orientation 1953/54–1961/62

Anmärkning. Uppgifterna avser i regel slutet av vt t o m 1958/59, därefter början av ht

Läsår	1 a–b Jord- o skogs- bruk	2 a–c Husligt arbete	3 Metall- yrken	6 a–c Detalj- handel o kontor	7 a Hantverk o bland. yrken	7 b Allmän- prakt. kurs ¹	8 a–c Teknisk gren	4–5 Övrigt ²	Summa
Pojkar									
1953/54	38	3	82	46	17	6	.	7	199
1954/55	38	17	200	57	78	10	.	—	400
1955/56	32	16	262	101	224	52	.	30	717
1956/57	75	15	356	107	307	101	.	41	1 002
1957/58	79	36	478	161	392	117	.	56	1 319
1958/59	113	14	618	214	589	154	78	106	1 886
1959/60	86	12	743	220	821	233	407	137	2 659
1960/61	76	13	713	269	702	314	577	246	2 910
1961/62	125	25	1 073	349	1 245	943	806	173	4 739
Flickor									
1953/54	—	110	—	42	7	—	.	—	159
1954/55	—	154	—	111	17	—	.	—	282
1955/56	—	260	—	248	81	—	.	—	589
1956/57	—	359	14	377	95	—	.	—	845
1957/58	—	471	3	442	104	—	.	17	1 037
1958/59	1	664	—	663	170	26	2	22	1 548
1959/60	1	813	—	790	225	—	11	21	1 861
1960/61	3	893	—	928	238	11	12	79	2 164
1961/62	1	1 035	—	1 567	485	297	26	10	3 421
Samtliga									
1953/54	38	113	82	88	24	6	.	7	358
1954/55	38	171	200	168	95	10	.	—	682
1955/56	32	276	262	349	305	52	.	30	1 306
1956/57	75	374	370	484	402	101	.	41	1 847
1957/58	79	507	481	603	496	117	.	73	2 356
1958/59	114	678	618	877	759	180	80	128	3 434
1959/60	87	825	743	1 010	1 046	233	418	158	4 520
1960/61	79	906	713	1 197	940	325	589	325	5 074
1961/62	126	1 060	1 073	1 916	1 730	1 240	832	183	8 160

1) Exkl. allm.praktisk kurs i husligt arbete.

2) Trätekniska yrken samt lokalt betingade yrkesgrenar.

Källor: 1953/54–1959/60: ASÖ och SÖs skriftserie nr 42

1960/61: SCBs arkiv. U-byrån H 1 dabb: 1

1961/62: SCB. U-byrån. Preliminära redogörelser 1962:11

Tabell 4.3 Elever i specialklasser vt 1945–1959 samt ht 1959–1961

Pupils in special classes, spring terms 1945–1959 and autumn terms 1959–1961

År	Hjälp- klass	B- klass	Skol- mognads- klass	Läs- klass m m	Obs- klass	Hälso- klass	Sång- klass	Övriga klasser	Samtliga
vt									
1945	5 319	2 998	–	365	300	705	391	117	10 195
1946	5 864	3 356	–	471	365	664	395	132	11 247
1947	6 316	3 300	–	591	331	634	415	103	11 690
1948	6 995	3 476	–	883	369	573	422	145	12 863
1949	8 074	3 373	221	1 198	409	543	436	143	14 397
1950	9 101	3 374	358	1 529	442	514	471	127	15 916
1951	10 305	3 244	507	1 684	480	477	526	162	17 385
1952	11 507	3 171	462	1 962	491	430	558	108	18 689
1953	12 649	3 370	1 414	2 288	480	421	618	109	21 349
1954	14 288	3 522	1 808	2 556	536	396	726	156	23 988
1955	15 938	3 388	2 175	2 855	504	388	811	159	26 218
1956	17 655	3 374	2 986	3 170	534	396	910	172	29 197
1957	19 329	2 940	3 347	3 230	568	443	975	98	30 930
1958	20 830	2 627	3 458	3 370	581	433	1 035	89	32 423
1959	22 031	2 300	3 962	3 309	644	372	1 085	104	33 807
ht									
1959	23 385	2 046	4 793	3 476	698	343	1 141	121	36 003
1960	24 615	1 ..	5 028	3 729	887	328	500	24	35 111
1961	25 654	1 ..	5 443	4 325	940	279	1 ..	62	36 703

Relativ fördelning

vt 1946	52,1	29,8	–	4,2	3,2	5,9	3,5	1,2	100
» 1951	59,3	18,7	2,9	9,7	2,8	2,7	3,0	0,9	100
» 1956	60,5	11,6	10,2	10,9	1,8	1,4	3,1	0,6	100
ht 1960	70,1	..	14,3	10,6	2,5	0,9	1,4	0,1	100

1) Ej medräknade bland specialklasserna.

Källor: 1945: SÖSKA H III c:9, tabell 18

1946–59: SÖSKA H III baa: 67

1960: SCBs arkiv. U-byrån H I aab: 1, tabell 115

1961: ST 1962:10, s 682 f

Tabell 4.4 Elever i specialskolor och särskolor ht 1919–1960

Pupils in schools for the handicapped, autumn terms 1919–1960

Anmärkning. Enskilda anstalter ingår ej.

År	I skolor för									Samtliga		
	Blinda (Synskadade)			Döva (Hörselskadade)			Psykiskt utvecklingsstörda			Pojkar	Flickor	Summa
	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar	Flickor	Summa			
1919	..	..	316	..	..	605	..	..	644	..	..	1 565
1920	..	..	302	..	..	586	..	..	643	..	..	1 531
1921	..	..	308	..	..	614	..	..	659	..	..	1 581
1922	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
1923	203	133	336	326	292	618	847	558	1 405	1 376	983	2 359
1924	211	132	343	327	280	607	863	626	1 489	1 401	1 038	2 439
1925	228	126	354	321	285	606	838	596	1 434	1 387	1 007	2 394
1926	214	135	349	323	294	617	871	676	1 547	1 408	1 105	2 513
1927	226	133	359	335	288	623	1 002	716	1 718	1 563	1 137	2 700
1928	220	136	356	325	291	616	1 007	710	1 717	1 552	1 137	2 689
1929	219	136	355	337	297	634	1 015	767	1 782	1 571	1 200	2 771
1930	205	140	345	313	293	606	1 074	832	1 906	1 592	1 265	2 857
1931	194	145	339	347	270	617	1 121	850	1 971	1 662	1 265	2 927
1932	197	146	343	356	282	638	1 218	907	2 125	1 771	1 335	3 106
1933	168	146	314	349	282	631	1 240	913	2 153	1 757	1 341	3 098
1934	184	147	331	367	272	639	1 215	899	2 114	1 766	1 318	3 084
1935	173	177	350	364	277	641	1 167	889	2 056	1 704	1 343	3 047
1936	181	187	368	369	258	627	1 232	909	2 141	1 782	1 354	3 136
1937	181	183	364	350	239	589	1 203	922	2 125	1 734	1 344	3 078
1938	¹ 155	¹ 143	¹ 298	362	259	621	¹ 961	¹ 663	¹ 1 624	1 478	1 065	2 543
1939	155	138	293	388	302	690	945	690	1 635	1 488	1 130	2 618
1940	152	135	287	379	268	647	929	641	1 570	1 460	1 044	2 504
1941	157	127	284	409	313	722	964	682	1 646	1 530	1 122	2 652
1942	153	121	274	369	303	672	1 000	649	1 649	1 522	1 073	2 595
1943	148	114	262	382	311	693	984	651	1 635	1 514	1 076	2 590
1944	162	109	271	342	289	631	1 031	634	1 665	1 535	1 032	2 567
1945	151	110	261	403	316	719	1 118	673	1 791	1 672	1 099	2 771
1946	140	114	254	349	288	637	1 117	752	1 869	1 606	1 154	2 760
1947	143	106	249	352	314	666	1 206	778	1 984	1 701	1 198	2 899
1948	144	97	241	343	283	626	1 221	815	2 036	1 708	1 195	2 903
1949	141	102	243	383	307	690	1 298	837	2 135	1 822	1 246	3 068
1950	142	106	248	358	309	667	1 328	876	2 204	1 828	1 291	3 119
1951	134	107	241	380	325	705	1 342	917	2 259	1 856	1 349	3 205
1952	140	115	255	361	301	662	1 378	1 048	2 426	1 879	1 464	3 343
1953	147	123	270	420	359	779	1 448	1 049	2 497	2 015	1 531	3 546
1954	153	116	269	417	337	754	1 600	1 200	2 800	2 170	1 653	3 823
1955	151	117	268	454	360	814	1 725	1 344	3 069	2 330	1 821	4 151
1956	164	117	281	452	367	819	2 033	1 534	3 567	2 649	2 018	4 667
1957	179	107	286	478	371	849	2 115	1 593	3 708	2 772	2 071	4 843
1958	189	121	310	459	353	812	..	..	..	..	..	..
1959	211	131	342	452	349	801	2 310	1 739	4 049	2 973	2 219	5 192
1960	..	..	..	454	335	789	..	..	..	..	..	..

1) Fr o m 1938 exkl. elever vid arbetshem.

Källa: SÖSKA H VIII b:1

Tabell 4.5 Elever i fortsättnings- och ersättningsskolor av 1918 års typ 1919/20–1958/59

Pupils taking continuation courses and supplementary courses of the 1918 type, 1919/20–1958/59

Anmärkning. Avser t o m 1927/28 antalet vid kursens början, därefter vid kursens slut.

Läsår	Allmänna			Yrkesbestämda					Summa allm. o yrkes- bestämda forts.- skolor	Ersätt- nings- skolor	Total- summa
	Pojkar	Flickor	Summa	Pojkar Samt- liga	därav jord o skog	Flickor Samt- liga	därav huslig utbild- ning	Samt- liga yrkes- bestäm- da			
1919/20	5 667	5 511	11 178	1 655	492	2 507	1 678	4 162	15 340	292	15 632
1920/21	13 939	11 790	25 729	4 680	1 304	6 433	4 033	11 113	36 842	923	37 765
1921/22	22 051	18 441	40 492	7 938	2 528	10 294	6 744	18 232	58 724	1 925	60 649
1922/23	26 840	23 499	50 339	9 518	3 409	12 834	8 621	22 352	72 691	2 892	75 583
1923/24	32 068	27 467	59 535	10 705	3 965	15 374	11 008	26 079	85 614	3 421	89 035
1924/25	35 796	28 566	64 362	12 325	4 641	18 620	13 830	30 945	95 307	3 925	99 232
1925/26	38 583	29 990	68 573	13 458	5 316	21 482	16 599	34 940	103 513	4 455	107 968
1926/27	43 342	32 953	76 295	14 463	6 054	24 178	18 960	38 641	114 936	5 354	120 290
1927/28	52 243	38 090	90 333	17 636	7 788	31 047	25 701	48 683	139 016	7 032	146 048
1928/29	56 843	38 632	95 475	20 504	9 168	37 245	31 826	57 749	153 224	9 854	163 078
1929/30	54 533	34 829	89 362	21 689	9 443	39 580	34 644	61 269	150 631	10 469	161 100
1930/31	52 640	32 438	85 078	23 318	10 411	41 509	36 604	64 827	149 905	11 611	161 516
1931/32	50 790	30 334	81 124	23 831	10 535	42 686	37 785	66 517	147 641	11 281	158 922
1932/33	48 603	28 272	76 875	24 325	10 860	42 774	37 983	67 099	143 974	9 982	153 956
1933/34	49 282	27 914	77 196	26 376	11 703	46 908	42 434	73 284	150 480	8 161	158 641
1934/35	52 058	27 199	79 257	30 972	13 097	53 998	49 423	84 970	164 227	8 551	172 778
1935/36	49 018	23 732	72 750	30 742	13 006	53 727	49 761	84 469	157 219	8 459	165 678
1936/37	44 995	21 413	66 408	29 364	11 997	51 650	47 873	81 014	147 422	7 586	155 008
1937/38	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	143 435
1938/39	36 900	11 375	48 275	29 662	10 743	53 538	50 806	83 200	131 475	4 537	136 012
1939/40	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	126 083
1940/41	31 373	13 115	44 488	27 069	9 025	43 430	40 819	70 499	114 987	3 531	118 518
1941/42	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	113 409
1942/43	26 778	8 158	34 936	25 506	8 262	41 948	39 698	67 454	102 390	3 074	105 464
1943/44	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	99 268
1944/45	21 964	4 682	26 646	24 368	6 847	39 636	37 850	64 004	90 650	1 586	92 236
1945/46	20 389	6 689	27 078	22 760	..	34 096	..	56 856	83 934	1 312	85 246
1946/47	17 547	3 685	21 232	20 906	4 906	32 631	31 325	53 537	74 769	1 385	76 154
1947/48	16 044	4 710	20 754	20 075	..	29 508	..	49 583	70 337	1 250	71 587
1948/49	9 000	1 216	10 216	17 140	2 413	22 503	21 660	39 643	49 859	1 229	51 088
1949/50	7 252	1 025	8 277	19 871	1 725	24 101	23 275	43 972	52 249	1 255	53 504
1950/51	5 601	654	6 255	19 012	1 484	21 983	21 184	40 995	47 250	1 310	48 560
1951/52	4 606	358	4 964	22 429	1 204	24 054	23 255	46 483	51 447	1 217	52 664
1952/53	2 980	114	3 094	21 459	1 010	21 836	21 012	43 295	46 389	1 353	47 742
1953/54	2 527	78	2 605	24 833	942	24 090	23 379	48 923	51 528	1 155	52 683
1954/55	1 816	68	1 884	22 319	778	20 392	19 790	42 711	44 595	1 199	45 794
1955/56	1 350	51	1 401	23 477	1 004	21 151	20 441	44 628	46 029	1 390	47 419
1956/57	1 159	60	1 219	22 335	1 107	20 020	19 217	42 355	43 574	1 154	44 728
1957/58	977	78	1 055	22 709	1 267	19 838	19 077	42 547	43 602	1 005	44 607
1958/59	670	7	677	20 049	1 169	16 566	16 015	36 615	37 292	331	37 623

Källor: 1919/20–1929/30: SOS och motsv. otryckta redogörelser

1930/31–1936/37: SÖSKA H III c: 7–9

1937/38–1958/59 (utom 1945/46 och 1947/48): SÖSKA H III bb: 15–20

1945/46 och 1947/48: SÖSKA H III baa: 69

Tabell 4.6 Elever i allmänna och yrkesbestämda fortsättningsskolor av 1918 års typ på landsbygden och i städerna 1919/20–1958/59

Pupils in general and vocational continuation courses of the 1918 type, in the rural areas and in the towns 1919/20–1958/59

Anmärkning. Se anmärkning till tabell 4.5.

Läsår	Landsbygd			Städer			Hela riket		
	All- männa	Yrkes- bestämda	Summa	All- männa	Yrkes- bestämda	Summa	All- männa	Yrkes- bestämda	Summa
1919/20	9 319	1 882	11 201	1 859	2 280	4 139	11 178	4 162	15 340
1920/21	21 869	4 663	26 532	3 860	6 450	10 310	25 729	11 113	36 842
1921/22	35 134	8 434	43 568	5 358	9 798	15 156	40 492	18 232	58 724
1922/23	44 778	11 351	56 129	5 561	11 001	16 562	50 339	22 352	72 691
1923/24	53 622	13 878	67 500	5 913	12 201	18 114	59 535	26 079	85 614
1924/25	58 168	17 448	75 616	6 194	13 497	19 691	64 362	30 945	95 307
1925/26	61 950	20 240	82 190	6 623	14 700	21 323	68 573	34 940	103 513
1926/27	70 137	23 370	93 507	6 158	15 271	21 429	76 295	38 641	114 936
1927/28	84 326	31 333	115 659	6 007	17 350	23 357	90 333	48 683	139 016
1928/29	89 644	39 735	129 379	5 831	18 014	23 845	95 475	57 749	153 224
1929/30	83 753	42 997	126 750	5 609	18 272	23 881	89 362	61 269	150 631
1930/31	79 664	46 418	126 082	5 414	18 409	23 823	85 078	64 827	149 905
1931/32	76 245	48 589	124 834	4 879	17 928	22 807	81 124	66 517	147 641
1932/33	72 321	50 588	122 909	4 554	16 511	21 065	76 875	67 099	143 974
1933/34	72 822	56 258	129 080	4 374	17 026	21 400	77 196	73 284	150 480
1934/35	74 856	66 045	140 901	4 401	18 925	23 326	79 257	84 970	164 227
1935/36	68 414	67 404	135 818	4 336	17 065	21 401	72 750	84 469	157 219
1936/37	62 670	65 138	127 808	3 738	15 876	19 614	66 408	81 014	147 422
1938/39	45 477	68 991	114 468	2 798	14 209	17 007	48 275	83 200	131 475
1940/41	41 857	57 612	99 469	2 631	12 887	15 518	44 488	70 499	114 987
1942/43	32 596	55 726	88 322	2 340	11 728	14 068	34 936	67 454	102 390
1944/45	24 825	52 486	77 311	1 821	11 518	13 339	26 646	64 004	90 650
¹ 1945/46	25 696	46 931	72 627	1 382	9 925	11 307	27 078	56 856	83 934
1946/47	19 852	43 920	63 772	1 380	9 617	10 997	21 232	53 537	74 769
¹ 1947/48	17 864	41 842	59 706	2 890	7 741	10 631	20 754	49 583	70 337
1948/49	9 238	30 670	39 908	978	8 973	9 951	10 216	39 643	49 859
1949/50	7 396	35 077	42 473	881	8 895	9 776	8 277	43 972	52 249
1950/51	5 586	31 917	37 503	669	9 078	9 747	6 255	40 995	47 250
1951/52	4 314	36 522	40 836	650	9 961	10 611	4 964	46 483	51 447
1952/53	2 562	33 445	36 007	532	9 850	10 382	3 094	43 295	46 389
1953/54	1 991	38 826	40 817	614	10 097	10 711	2 605	48 923	51 528
1954/55	1 453	33 110	34 563	431	9 601	10 032	1 884	42 711	44 595
1955/56	1 124	35 407	36 531	277	9 221	9 498	1 401	44 628	46 029
1956/57	1 003	33 836	34 839	216	8 519	8 735	1 219	42 355	43 574
1957/58	854	35 177	36 031	201	7 370	7 571	1 055	42 547	43 602
1958/59	596	31 043	31 639	81	5 572	5 653	677	36 615	37 292

1) Enligt inspektörernas årsberättelser.

Källor: 1919/20–1929/30: SOS och motsv. otryckta redogörelser

1930/31–1936/37: SÖSKA H III c: 9, tabell 21

1937/38–1958/59 (utom 1945/46 och 1947/48): SÖSKA H III bb: 15–20

1945/46 och 1947/48: SÖSKA H III baa: 69

Diagram 1 Barn 7–14 år i fasta och flyttande skolor: relativ fördelning 1865–1901

Children 7–14 years old in fixed and ambulatory schools: relative distribution 1865–1901

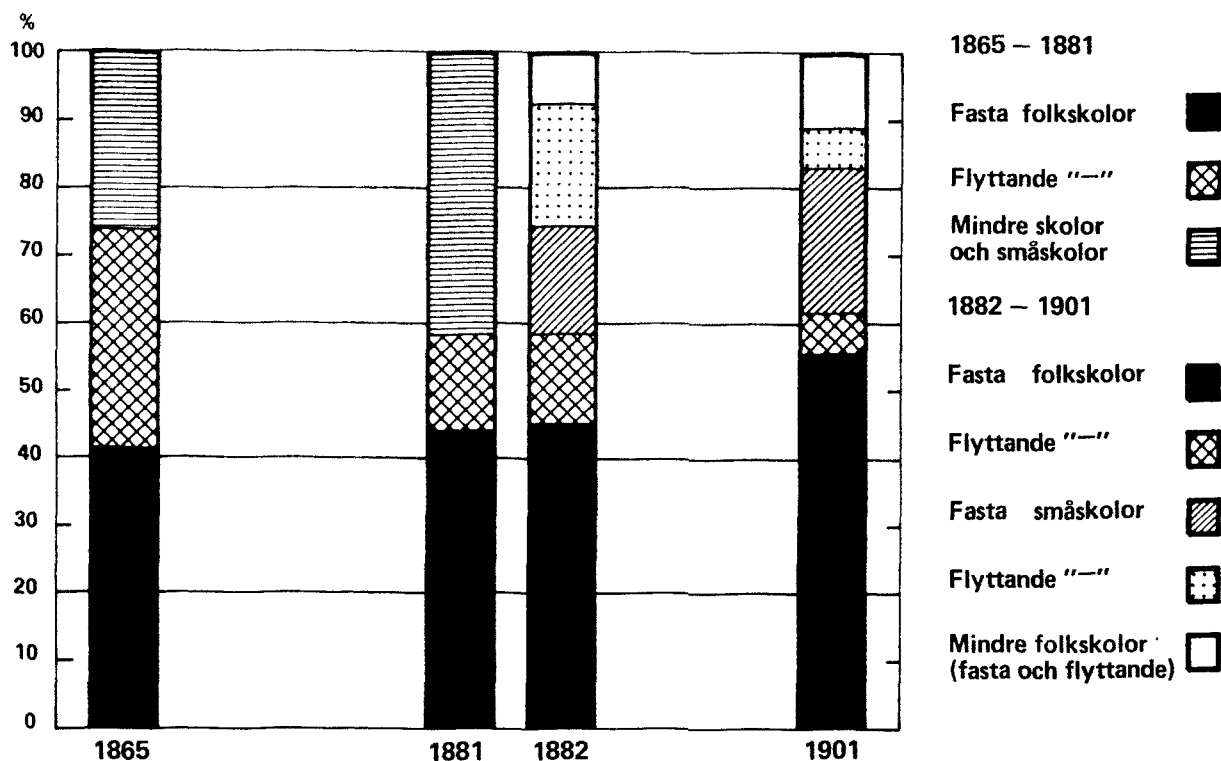

Diagram 2 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform 1901–1919

Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school 1901–1919

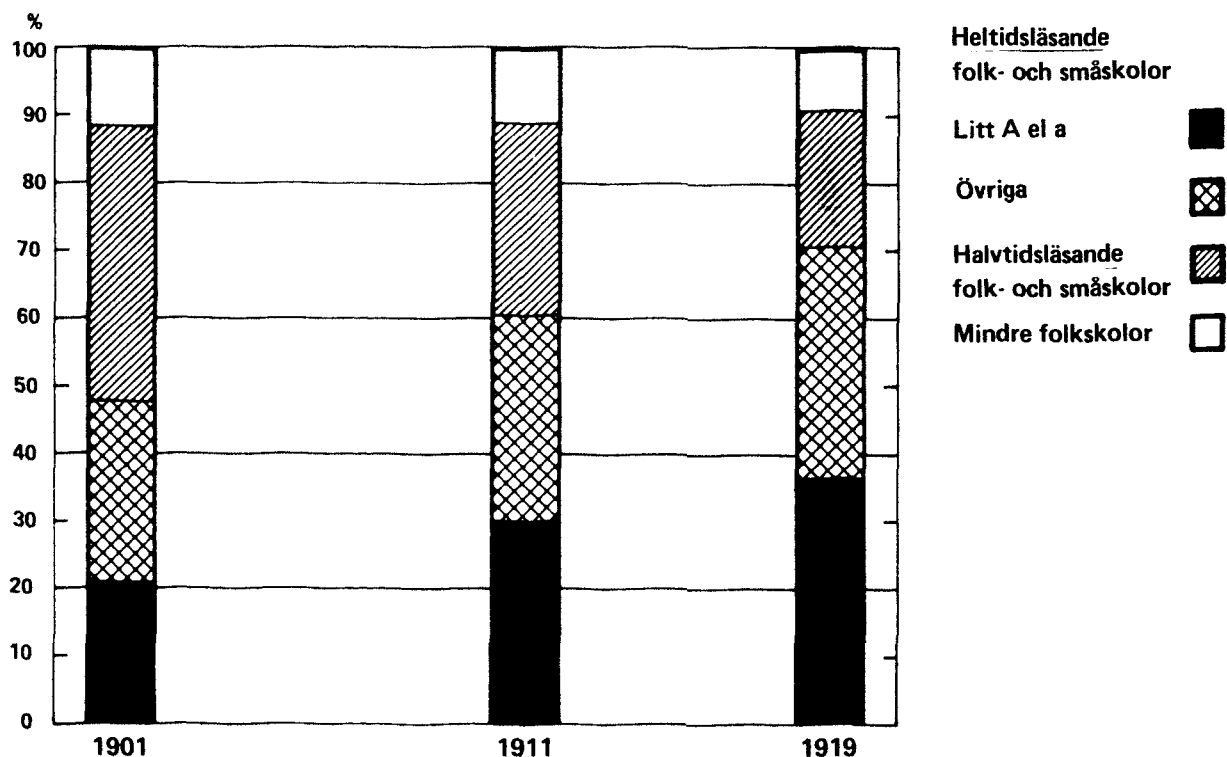

Diagram 3 Elever i folkskolorna: relativ fördelning efter skolform 1920–1959
 Pupils in primary schools: relative distribution according to type of school 1920–1959

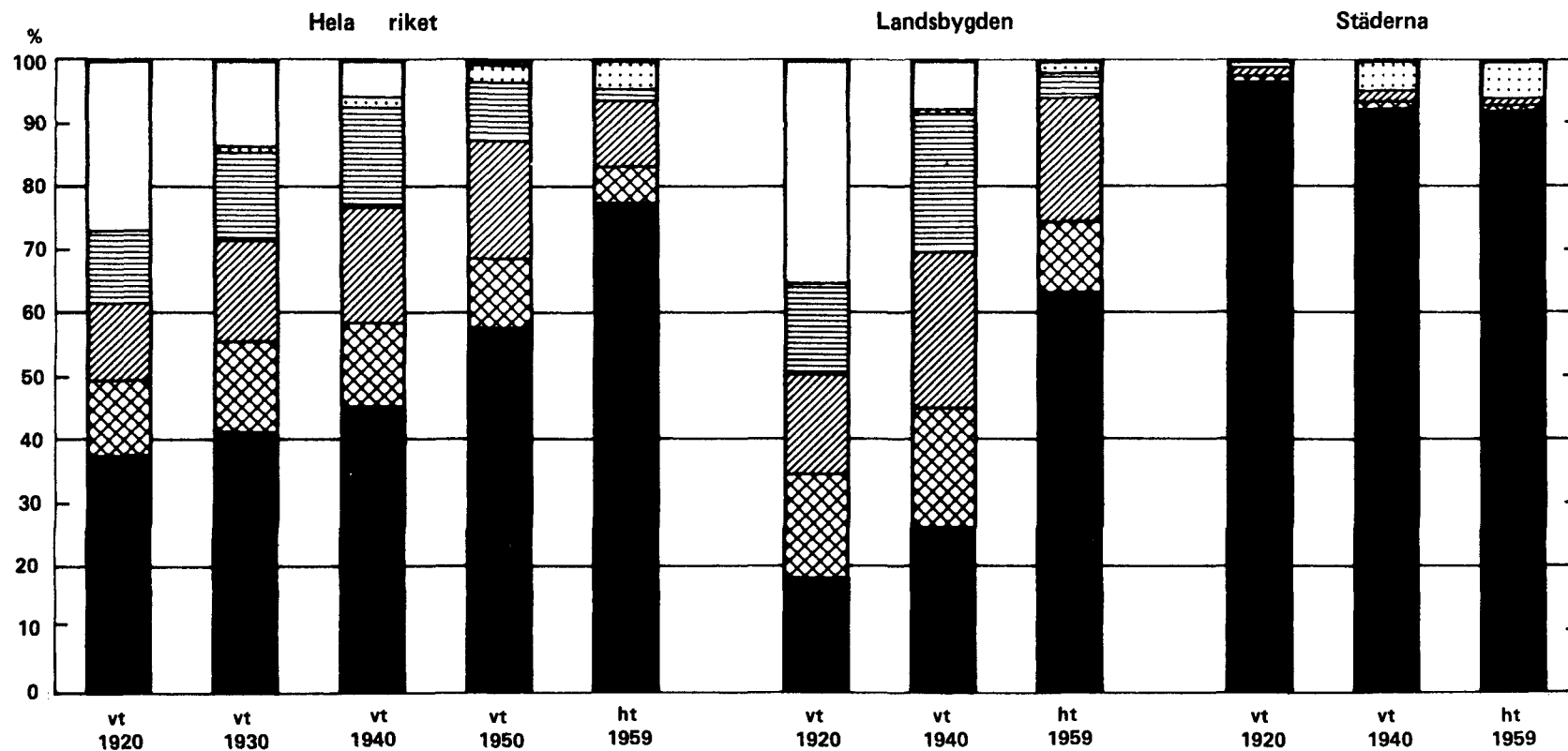

Diagram 4 Elever i årskurs 9 i försöksskolan: relativ fördelning efter linjer 1955/56–1961/62

Pupils in grade 9 in the experimental comprehensive schools: relative distribution according to streams 1955/56–1961/62

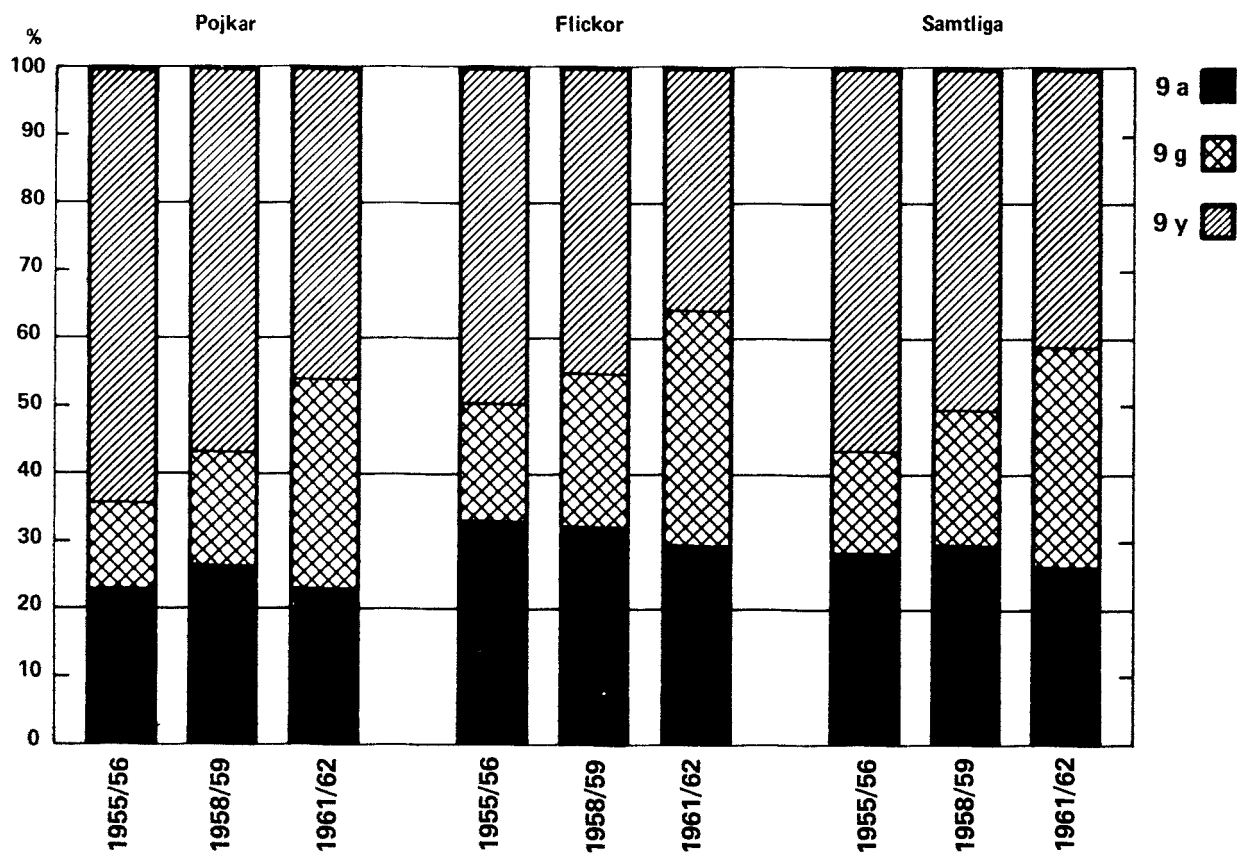

Diagram 5 Elever i vissa slag av specialklasser: relativ fördelning 1946–1960
Pupils in certain types of special classes: relative distribution 1946–1960

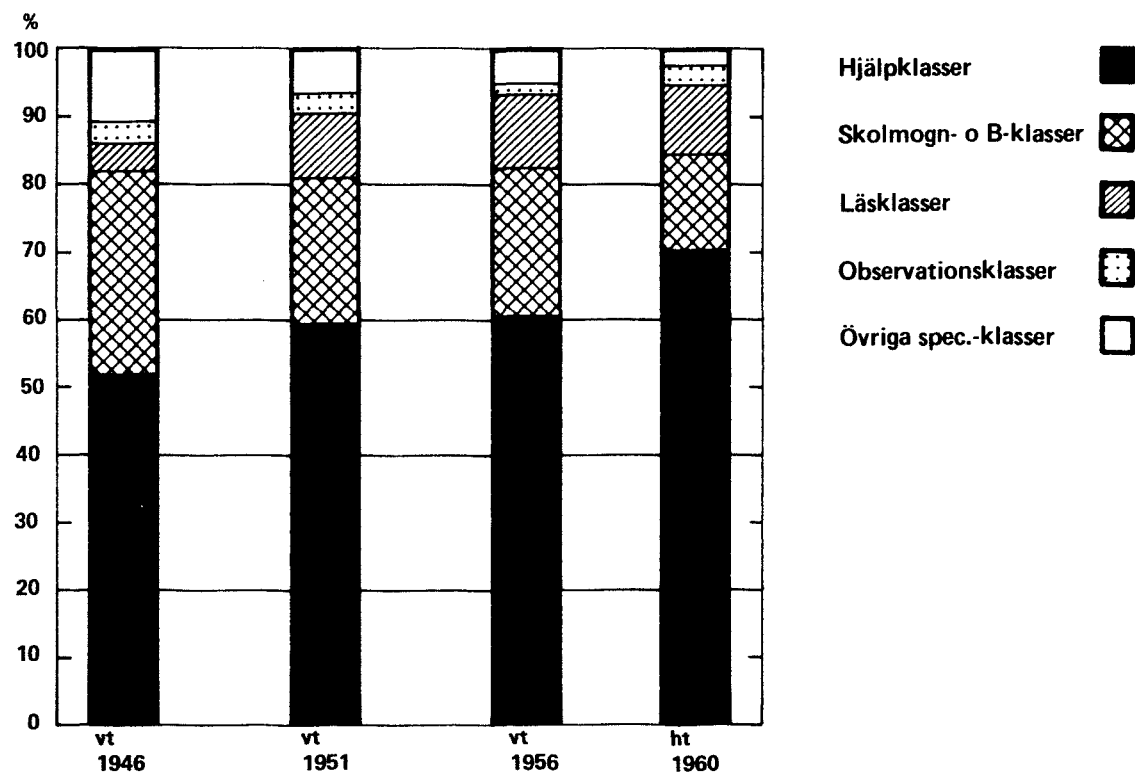

Diagram 6 Elever i hjälpklasser och övriga specialklasser 1946–1960
Pupils in certain kinds of special classes 1946–1960

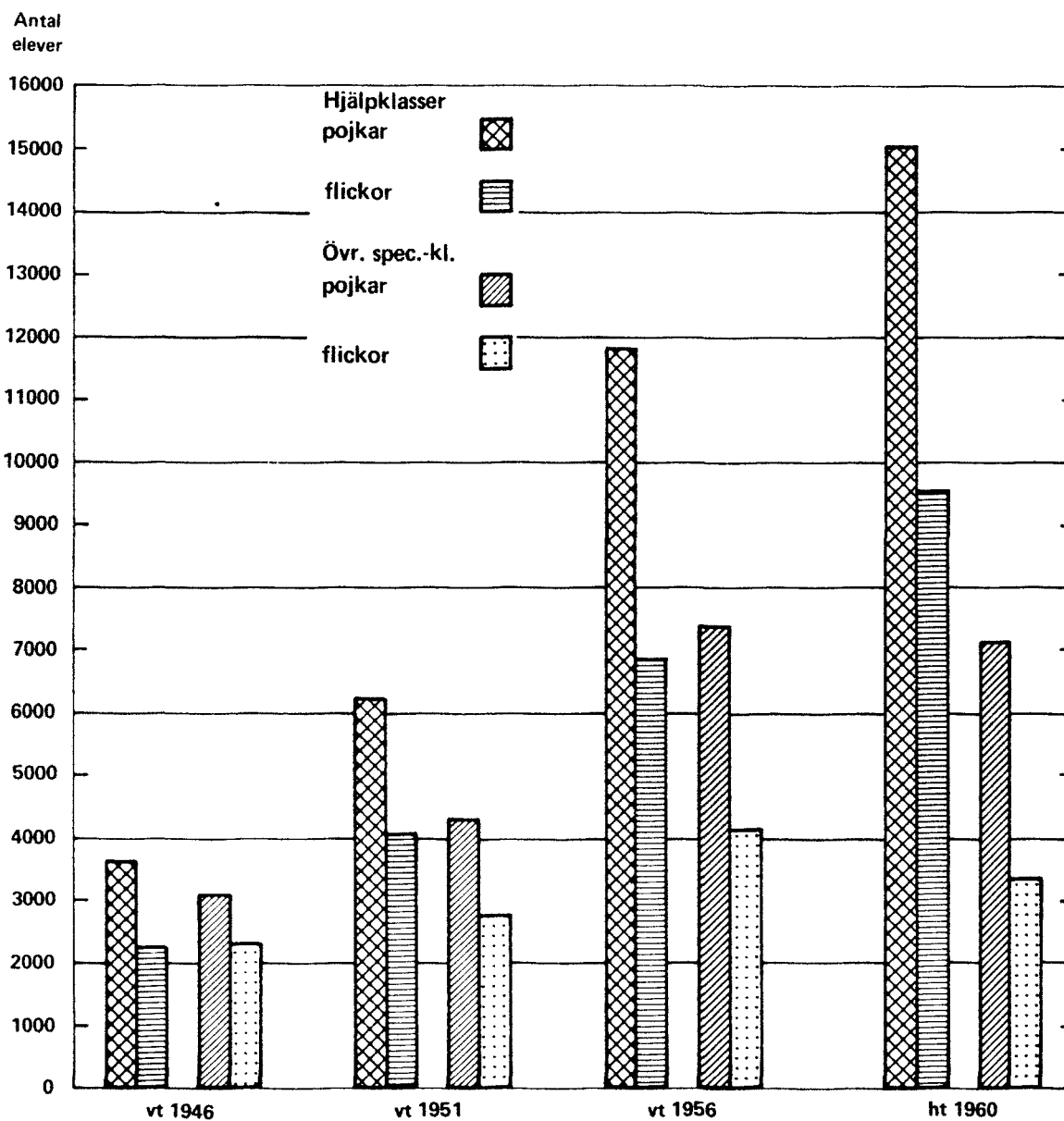

Diagram 7 Elever i specialskolor och sarskolor 1923–1959
Pupils in schools for the handicapped 1923–1959

Anmärkning. Fr o m 1938 exkl elever i arbetshem.

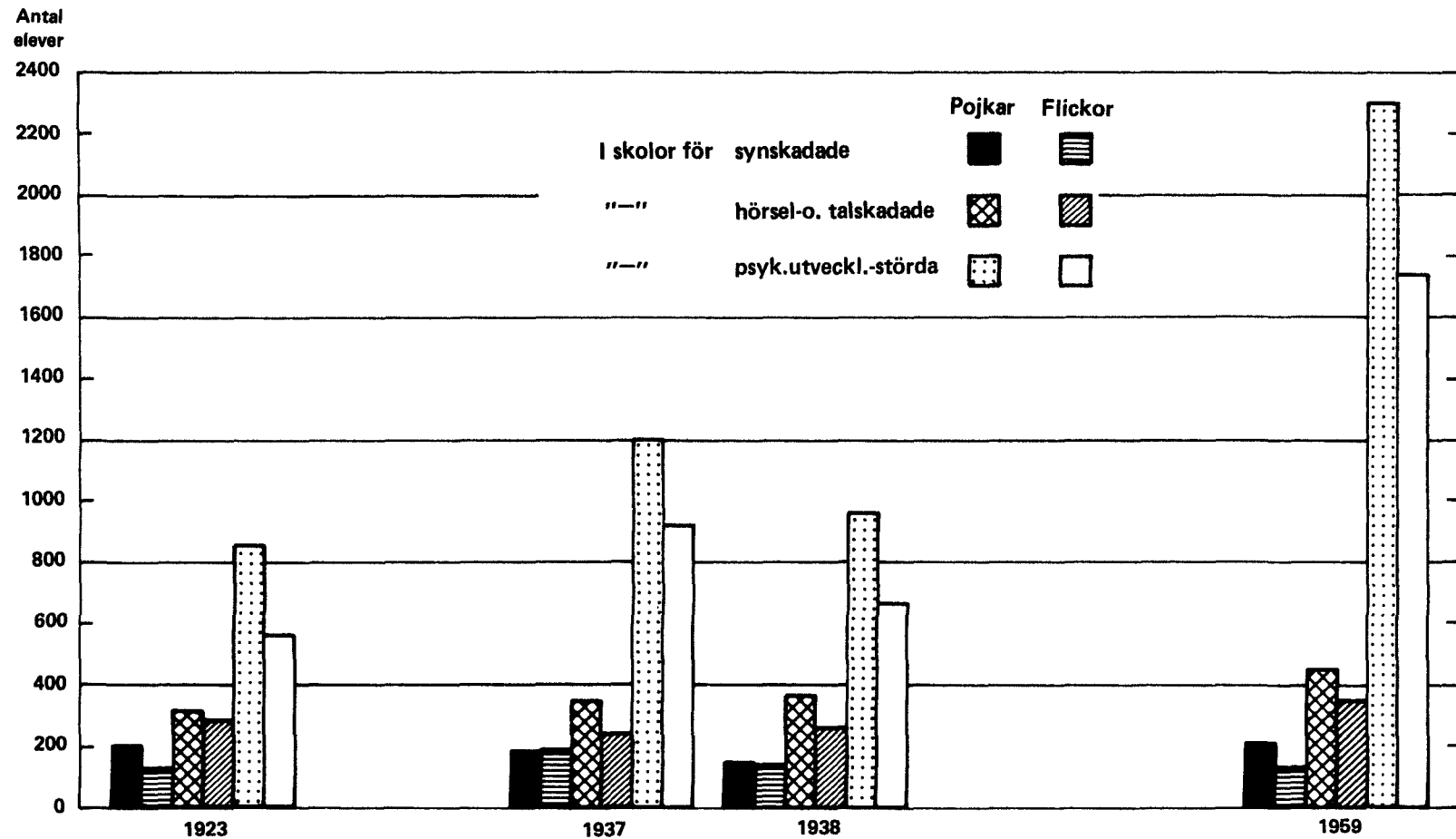

Diagram 8 Elever i allmänna och yrkesbestämda fortsättningsskolor 1920/21–1958/59
 Pupils in general and vocationally oriented continuation courses 1920/21–1958/59

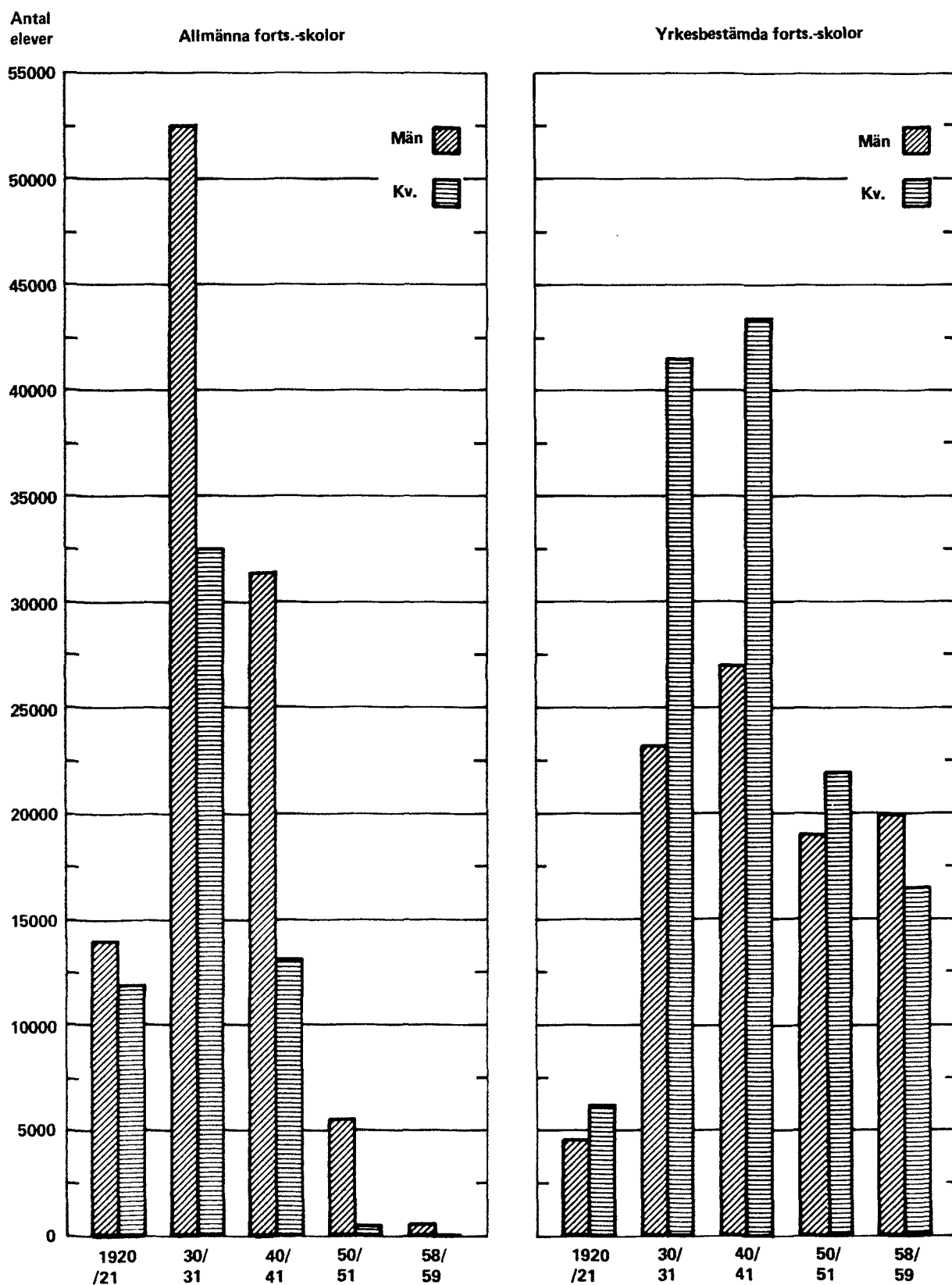
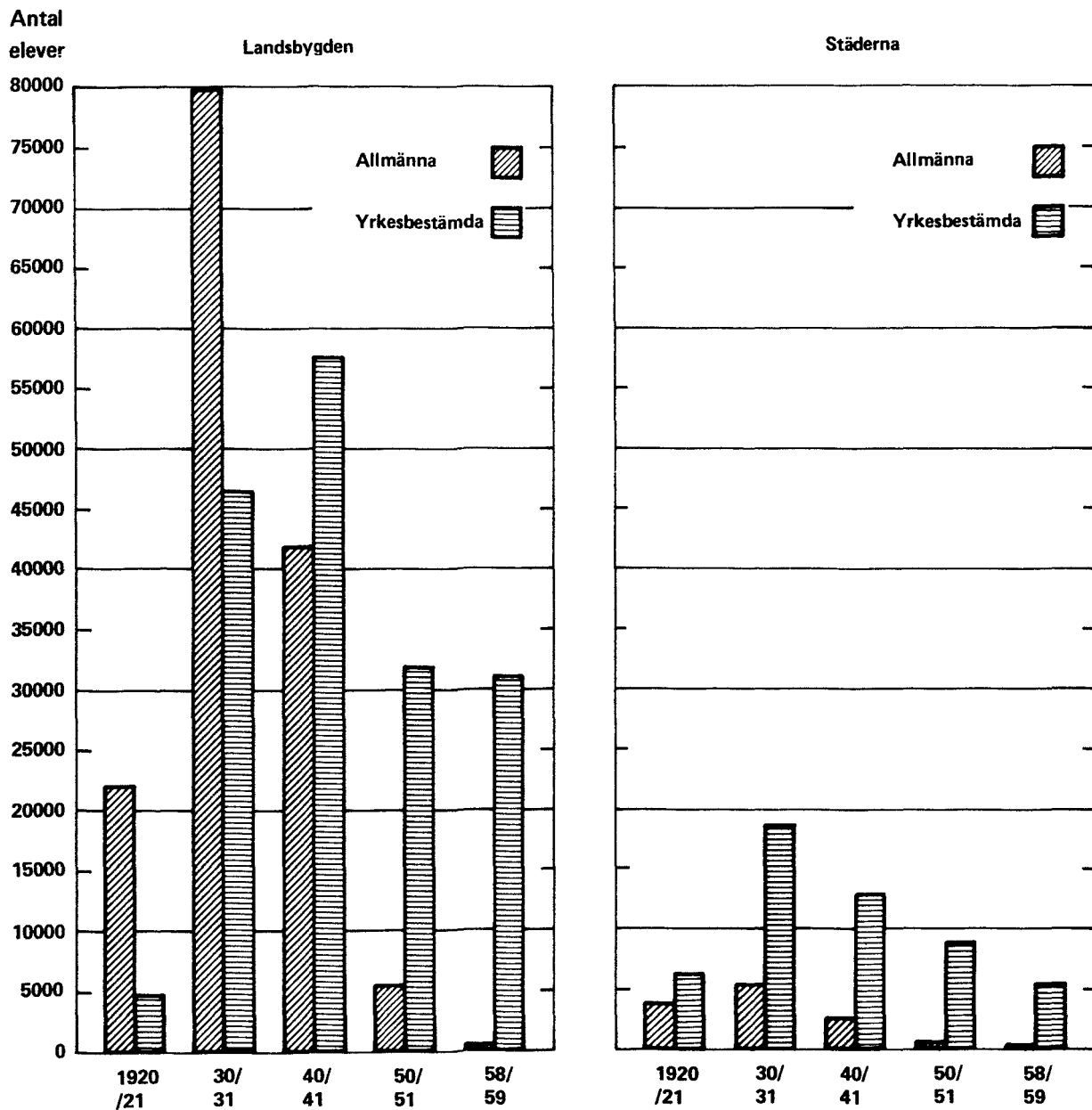

Diagram 9 Elever i fortsättningsskolor på landsbygden och i städerna 1920/21–1958/59
Pupils in continuation courses in the rural areas and in the towns 1920/21–1958/59

Förkortningar
Abbreviations

ASÖ	Aktuellt från skolöverstyrelsen
BiSOS	Bidrag till Sveriges officiella statistik
HS	Historisk statistik för Sverige
HSÖ	Historisk statistik: Statistiska översiktstabeller
ht	Höstterminen
KÖY	Överstyrelsen för yrkesutbildning
Litt	Littera (beteckning för skolform enl 1900 års normalplan)
lä	Läsår
SCB	Statistiska centralbyrån
SFH	Svenska folkskolans historia 1–6
SM	Statistiska meddelanden
SOS	Sveriges officiella statistik
SOU	Statens offentliga utredningar
ST	Statistisk tidskrift
SU	Statsutskottets utlåtande
SÅ	Statistisk årsbok
SÖ	Skolöverstyrelsen
SÖSKA	Skolöverstyrelsens statistiska kontors arkiv (deponerat hos SCB)
U-byrån	SCBs byrå för undervisningsstatistik
vt	Vårterminen
åk	Årskurs

Källor och litteratur

Sources and bibliography

I Otryckta källor, förvarade i SCBs arkiv

SÖs statistiska kontors arkiv

SÖSKA H III Statistik rörande folkundervisningen

- baa 9–13 Barn i skolåldern
- baa 33–36 Specialtyper – skolformer
- baa 67 Hjälp- och specialklasser
- baa 68 Skolformer
- baa 69–70 Folkskolinspektörernas årsberättelser
- baa 75 Diverse sammandragstabeller
- baa 76 Nomadskolor
- bb 1–21 Hjälpstabeller för fortsättnings- och ersättningskolor
- c 1–10 Manuskript till tryckta och otryckta berättelser

SÖSKA H VIII Statistik rörande abnormundervisningen

- b Hjälpstabeller

SCBs U-byrås arkiv

U-byrån H I aab Klasser och elever i den obligatoriska skolan

U-byrån H I dab Utbildningsgrenar inom grundskolans åk 9 y

II Andra otryckta källor

Hultin, Mats & Wallberg, Klas, Utredning angående skolstatistikens inriktning och omfattning, organisation och förläggning avg. den 17 juni 1959

SCB. Byrån för undervisningsstatistik. Preliminära redogörelser. 1961:10, 1962:10–11

III Periodiska publikationer

Aktuellt från skolöverstyrelsen. Årg. 1 (1948) ff

Bidrag till Sveriges officiella statistik

H. Kungl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. Jemte sammandrag utarb. af kungl. statistiska centralbyrån. 1856–1905

P. Undervisningsväsendet. Berättelse om folkskolorna utarb. i kungl. ecklesiastikdepartementet. 1868; 1882–1910

Promemorior från SCB

1973:6 Utbildningsstatistik 1966–70

1974:3 Utbildningsstatistik 1960–73

På försök. Utg. av SÖs försöksavdelning. Årg. 1 (1952) – 11 (1962)

Statistisk tidskrift. Utg. av SCB. 1860–1913; Ny följd. Årg. 1 (1952) – 11 (1962); Följd 3. Årg. 1 (1963) ff

Statistisk årsbok för Sverige. Utg. av SCB. Årg. 1 (1914) ff

Statistiska meddelanden. Utg. av SCB. Undergrupp U (Utbildningsstatistik). 1963 ff

Sveriges officiella statistik (Folkskolestatistiken utg. t o m 1918/19 av ecklesiastikdepartementet, därefter t o m 1929/30 av SÖ)

Folkskolorna 1911–1913

Folkskolorna 1914 och folkskoleseminarierna 1914/15

Folkskolorna och folkskoleseminarierna 1915/16

Folkskolorna 1916/17–1918/19

Folkskolorna och högre folkskolorna 1919/20–1920/21; 1926/27

Folkskolorna 1929/30

IV Offentliga utredningar

Betänkande med förslag angående den statliga statistikens organisation m m avg. av besparingsberedningens statistikkommitté (SOU 1943:28)

Betänkande med utredning och förslag angående åtgärder för särskild undervisning och utbildning av psykiskt efterblivna i barn- och ungdomsåren avg. av 1932 års seminariesakkunniga (SOU 1936:31)

Betänkande med utredning och förslag angående överstyrelse för yrkesutbildning avg. av verkstadsskoleutredningen (SOU 1938:54)

Betänkande och förslag angående nya mellaninstanser för folkskoleväsendet avg. av 1945 års folkskolesakkunniga (SOU 1948:28)

Betänkande och förslag angående skolöverstyrelsens organisation (SOU 1938:14)

Betänkande och förslag angående utsträckning av den årliga lästiden vid folkskolan m m avg. av 1937 års folkskoleutredning (SOU 1938:35)

Betänkande och förslag rörande dövstumundervisningen avg. av 1945 års dövstumutredning (SOU 1947:64)

Betänkande om sinnesslövärdens avg. av 1946 års sinnesslövärdsutredning (SOU 1949:11)

Betänkande rörande sinnesslövärdens organisation med hänsyn till erforderliga åtgärder för beredande av skolorundervisning åt bildbara sinnesslöa barn (SOU 1943:29)

Det döva barnets språkutveckling. Betänkande avg. av utredningen rörande de nya vetenskapliga rönen på audiologi och audiometriens område i vården av döva barn (SOU 1955:20)

Grundskola för blinda och döva. Betänkande avg. av blind- och dövskolutredningen. 1–2 (SOU 1964:61–62)

Grundskolan. Betänkande avg. av 1957 års skolberedning. 6 (SOU 1961:30)

Organisatoriska riktlinjer för svensk statistik. Utredningar och förslag av 1956 års statistikkommitté (SOU 1959:33)

Realskolan under övergångstiden. Betänkande avg. av realskoleutredningen (SOU 1955:33)

Samernas skolgång. Betänkande avg. av 1957 års nomadskoleutredning (SOU 1960:41)

Skolans arbetstider. Betänkande avg. av skolarbetstidsutredningen (SOU 1967:14)

- Skolväsendets centrala ledning. Betänkande avg. av 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning (SOU 1962:28)
- Skolväsendets lokala och regionala ledning samt lärartillsättningen. Betänkande avg. av 1951 års skolstyrelseutredning (SOU 1955:31)
- Skolöverstyrelsens organisation. Betänkande med förslag avg. av skolöverstyrelsesakkunniga (SOU 1951:29)
- Skolöverstyrelsens utlåtande över vissa av 1940 års skolutrednings betänkanden och 1946 års skolkommissions principbetänkande jämte sammanfattning av yttranden (SOU 1949:35)
- Statistiksakkunnigas betänkande. Utredning och förslag till åtgärder för minskning av kostnaderna för den officiella statistiken (SOU 1922:15)
- Statistiksakkunnigas betänkande. Bilaga. Redogörelse för huvuddragen av den officiella statistikens utveckling. Av Sven Wicksell (SOU 1922:50)
- Statistiska kommitténs betänkande. Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation. Stockholm 1910
- Underdånigt betänkande och förslag rörande inrättandet af ett statistiskt embetsverk afg. den 18 juni 1856 af den dertill i nåder förordnade komité. Stockholm 1856.
- Utredning med förslag angående omorganisation av dövstumundervisningsväsendet (SOU 1936:49)
- 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar
2. Sambandet mellan folkskola och högre skola (SOU 1944:21)
4. Skolpliktstidens skolformer. 1. Allmän organisationsplan. 2 A. Folkskolan. Allmän del (SOU 1945:60, 1946:11)
- 1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling (SOU 1948:27)

V Monografier och tidskriftsartiklar

- Arvidson, S. Education in Sweden. Stockholm 1955
- Arvidson, S. Blomberg, I & Stenholm, B. Enhetsskolan växer fram. Malmö 1953
- Berättelser om folkskolorna i riket, afg. af tillförordnade folkskole-inspektörer. 1861/63–1877/81. Stockholm 1865–83
- Falck, K. Samernas skolväsen (ASÖ 1950, s 57 ff)
- Försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. Sammanfattande redogörelse för läsåren 1949/50–1958/59. Stockholm 1959 (Kungl. skolöverstyrelsens skriftserie 42)
- Gerger, T. Skolans geografiska utveckling i Sverige. Stockholm 1972 (Meddelanden från kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet. Nr B 25)
- Helén, G. Sju år av skolreformer. Fakta om skolutvecklingen 1950–56. Stockholm 1957
- Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller ... t o m 1950. Utg. av SCB. Stockholm 1950
- Isling, A. Samhällsutveckling och bildningsideal. Skolpolitiska längdsnitt och strukturskisser. Stockholm 1973

- Marklund, S. Enhetsskolan under tio år. Kort redogörelse för försöksverksamheten läsåren 1949/50–1958/59. Stockholm 1960 (Kungl. skolöverstyrelsens skriftserie 46)
- Orring, J. Comprehensive school and Continuation schools in Sweden. A summary of the principal recommendations of the 1957 School commission. Malmö 1962
- Rendahl, V. Grunddragen av skolväsendets organisation i Stockholm under 1800-talet (Stockholms stads arkivnämnd och Stockholms stadsarkiv. Årsberättelse 1972, s 18 ff.)
- Sivgård, G. Det sjunde skolårets genomförande (Skola och samhälle 1947, s 47 ff)
- Survey of the school system in Sweden. Publ. by the Royal Board of Education in Sweden. Norrköping 1958
- Svenska folkskolans historia. 1–6 Stockholm 1940–71
- Uppgifter om folkskoleväsendets tillstånd åren 1867 och 1868. Ur folkskoleinspektörernas berättelser sammandragna och utg. af ecclesiastik-departementet. Stockholm 1870
- Öfversigt af folkskoleväsendets utveckling. (Utg. av ecclesiastikdepartementet) 1872/76–1877/81. Stockholm 1878–84

VI Författningar – ett urval

- Folkskolestadga
SFS 1842:19, 1882:8, 1897:108, 1921:604, 1958:399.
- Folkskolestadga: ändringar
SFS 1853:65, 1858:31, 1940:250 m fl
- Fortsättningsskolor
1877:33, 1886:35, 1918:1001, 1928:422, 1940:457, 1951:69
- Nomadskolor
SFS 1925:11, 1938:479, 1943:78, 1967:216
- Skollag och skolstadga
SFS 1962:319 och 439
- Skolstyrelselagar
SFS 1909:81, 1930:262, 1956:614
- Specialskolor för hörsel- och talskadade
SFS 1889:27, 1940:347, 1960:509, 1965:478
- Specialskolor för synskadade
SFS 1896:34–35, 1922:337, 1932:347, 1960:508, 1965:247 och 478
- Särskolor för psykiskt utvecklingsstörda
SFS 1944:477, 1954:483, 1967:940, 1968:146
- Undervisningsplan
SFS 1919:880 (Anm. Normalplanerna 1878, 1889 och 1900 ingår ej i SFS)

ELEVER I OBLIGATORISKA SKOLOR 1847–1962

Denna rapport innehåller statistiska tabeller över elever i obligatoriska skolor 1847-1962. Statistiken grundas till stor del på arkivmaterial, som hittills endast bearbetats i begränsad utsträckning. Som bakgrund redogörs för statistikens organisation och folkskolans utveckling under samma tid med hänvisningar till offentliga utredningar, riksdagstryck och författningar.

Avsikten är att liknande rapporter senare skall framläggas beträffande icke-obligatoriska skolor, universitet och högskolor, yrkesutbildning m m och att en sammanfattande framställning på grundval av såväl dessa resultat som annan utbildningsstatistik skall publiceras i del 4 av Historisk statistik för Sverige.

Av Historisk statistik har hittills utkommit:

Del 1. Befolkning. 2 uppl. 1720–1967

Del 2. Väderlek, lantmäteri, jordbruk, skogsbruk, fiske t o m år 1955

Del 3. Utrikeshandel 1732–1970

Dessutom utgavs år 1960 en volym Statistiska översiktstabeller över ämnesområden som inte behandlats i delarna 1–2.

I serien Promemorior från SCB ingår som nr 1974:3:

Utbildningsstatistik 1960–1973.

Dessutom har sedan 1963 ett stort antal rapporter utgivits i serien Statistiska meddelanden, undergrupp U.

Pris 7:50 inkl moms